CORNELIUS NEPOS

DE VITA

EXCELLENTIUM IMPERATORUM:

EX EDITIONE QUARTA J. H. BREMI.

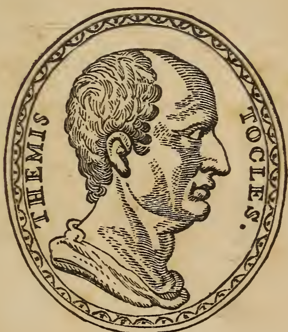
ACCEDUNT

NOTÆ ANGLICÆ,

ATQUE

INDEX HISTORICUS ET GEOGRAPHICUS.

EDITIO SECUNDA.

BOSTONIÆ:
HILLIARD, GRAY ET SOC.

1836.

ADVERTISEMENT

TO THE FIRST EDITION.

'Cornelius Nepos is, more than any other Roman writer, suited to be put into the hands of boys, who have made sufficient progress to be able to read a Roman author in course. The simplicity and classical character of his style; the separate lives, full of interest, and not long enough to weary; the extent of history, of which he gives a pleasing outline, by presenting as in a gallery those illustrious men who directed the fortunes of antiquity; the general purity of the moral tendency of his writings; and the favorable moral influence which always follows from the true history of great men,—are circumstances which sufficiently explain why he is so universally adopted in the European schools, and is beginning to be introduced in so many of our own.'

The style and language of Nepos are more simple than those of any other Latin author extant; so much so, indeed, that nothing seems to be wanting but a short introductory book, embodying and illustrating the principles of the Grammar. But as it would be difficult, if not impossible, to compile such a work purely from classical sources, it is desirable that it should be small; for it is believed that an essential disservice has been done to pupils, by confining them so long, in the early part of their career, to books called Latin indeed, but whose language, should it meet the ear of a Roman, would be pronounced to have little claim to that title. The object, therefore, in preparing the notes to this edition, has been to bring the book as near to the Grammar as possible, and by constant reference thereto, to teach the pupil that that is his key to the understanding of the Latin classics universally.

'Inconsiderable as many questions in grammar may appear, yet, for those who are ignorant of them, there is no accurate knowledge of the ancient languages; and consequently no intimate acquaintance with the spirit of the ancient writers. The meaning of individual words must also be carefully explained, and the mind taught to discriminate the nice shades of signification and the words used to

express them. This can best be done in prose. It is an evil, too common among us, to lead boys at an early period to the study of the poets; and to put Virgil into the hands of those who cannot readily explain an easy prose writer. Now, though the general style of Virgil is plain and his narration interesting, still he cannot be properly understood except by one already practised in the language, and well accustomed to mark peculiar uses of words; and it is an act of injustice to the young scholar, to put into his hands poems so full of the highest beauties of art, before he is exercised in all that is requisite in order to interpret them to advantage. It is for this reason among others that it is so well to read Nepos in schools. After him it is not difficult to find writers suited to a continuance of methodical instruction; and Cæsar, Livy, Cicero and Sallust offer a rich variety of prose, much of which should be read, before Virgil can be attempted with real delight and advantage.'

An Index has been added, for the purpose of facilitating the historical and geographical intelligence of the text, and the more strongly to interest the pupil in the study of the ancient classics The text is taken from the edition of J. H. Bremi, a German editor, who gives it as that of *Van Staveren;* and no alterations have been attempted, except to make the orthography conform to the dictionaries in common use in this country, and to distinguish, as is customary, the ablatives of the first declension, and certain conjunctions and adverbs.

The paragraphs quoted above, are taken from the preface to a former edition of this work by Mr. Bancroft; for which the correctness of the sentiments is a sufficient apology.

T. B. HAYWARD.

Boston, May 20, 1830.

ADVERTISEMENT

TO THE SECOND EDITION.

In this edition no alterations have been attempted, except to correct errors, and to supply a few deficiencies in the notes. It is hoped the work will not be found reprehensible for inaccuracy or lack of suitable explanation.

T. B. H.

Boston, Sept. 1, 1833.

PREFACE.

Non dubito, fore plerosque, *Attice*, qui hoc genus scripturæ leve et non satìs dignum summorum virorum personis judicent, quum relatum legent, quis musicam docuerit Epaminondam; aut in ejus virtutibus commemorari, saltâsse eum commodè, scienterque tibiis cantâsse. Sed hi erunt ferè, qui, expertes litterarum Græcarum, nihil rectum, nisi quod ipsorum moribus conveniat, putabunt. Hi si didicerint, non eadem omnibus esse honesta atque turpia, sed omnia majorum institutis judicari, non admirabuntur, nos in Graiorum virtutibus exponendis mores eorum secutos.—Neque enim Cimoni fuit turpe, Atheniensium summo viro, sororem germanam habere in matrimonio, quippe quum cives ejus eodem uterentur instituto. At id quidem nostris moribus nefas habetur.—Laudi in Græciâ ducitur adolescentulis, quàm plurimos habere amatores.—Nulla Lacedæmoni tam est nobilis vidua, quæ non ad scenam eat, mercede conducta.—Magnis in laudibus totâ fuit Græciâ, victorem Olympiæ citari.—In scenam verò prodire et populo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus

fuit turpitudini.—Quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia atque ab honestate remota, ponuntur. —Contra ea, pleraque nostris moribus sunt decora, quæ apud illos turpia putantur. Quem enim Romanorum pudet, uxorem ducere in convivium? aut cujus mater-familias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate versatur? Quod multò fit aliter in Græciâ. Nam neque in convivium adhibetur, nisi propinquorum; neque sedet, nisi in interiore parte ædium, quæ gynæconitis appellatur; quò nemo accedit, nisi propinquâ cognatione conjunctus.—Sed hìc plura persequi tum magnitudo voluminis prohibet, tum festinatio, ut ea explicem, quæ exorsus sum. Quare ad propositum veniemus, et in hoc exponemus libro de vitâ *excellentium Imperatorum.*

I. MILTIADES.

I. *Miltiades, Cimonis filius, Atheniensis.* Quum et antiquitate generis, et gloriâ majorum, et suâ modestiâ, unus omnium maximè floreret, eâque esset ætate, ut jam non solùm de eo bene sperare, sed etiam confidere cives possent sui, talem futurum, qualem cognitum judicârunt; accidit, ut Athenienses Chersonesum colonos vellent mittere. Cujus generis quum magnus numerus esset, et multi ejus demigrationis peterent societatem; ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt, qui consulerent Apollinem, quo potissimùm duce uterentur. Namque tum Thraces eas regiones tenebant, cum quibus armis erat dimicandum. His consulentibus nominatim Pythia præcepit, ut Miltiadem sibi imperatorem sumerent; id si fecissent, incepta prospera futura. Hoc oraculi responso Miltiades cum delectâ manu classe Chersonesum profectus, quum accessisset Lemnum, et incolas ejus insulæ sub potestatem redigere vellet Atheniensium, idque Lemnii suâ sponte facerent, postulâsset; illi irridentes responderunt, tum id se facturos, quum ille domo navibus proficiscens vento aquilone venisset Lemnum. Hic enim ventus, a septentrionibus oriens,

adversùm tenet Athenis proficiscentibus. Miltiades, morandi tempus non habens, cursum direxit quò tendebat, pervenitque Chersonesum.

II. Ibi brevi tempore barbarorum copiis disjectis, totâ regione, quam petîerat, potitus, loca castellis idonea communivit: multitudinem, quam secum duxerat, in agris collocavit, crebrisque excursionibus locupletavit. Neque minùs in eâ re prudentiâ quàm felicitate adjutus est. Nam quum virtute militum hostium devicisset exercitus, summâ æquitate res constituit, atque ipse ibidem manere decrevit. Erat enim inter eos dignitate regiâ, quamvis carebat nomine; neque id magis imperio, quàm justitiâ, consecutus. Neque eò seciùs Atheniensibus, a quibus erat profectus, officia præstabat. Quibus rebus fiebat, ut non minùs eorum voluntate perpetuò imperium obtineret, qui miserant, quàm illorum, cum quibus erat profectus.—Chersoneso tali modo constitutâ, Lemnum revertitur, et ex pacto postulat, ut sibi urbem tradant. Illi enim dixerant, quum vento boreâ domo profectus eò pervenisset, sese dedituros; se autem domum Chersonesi habere. Cares, qui tum Lemnum incolebant, etsi præter opinionem res ceciderat, tamen non dicto, sed secundâ fortunâ adversariorum capti, resistere ausi non sunt, atque ex insulâ demigrârunt. Pari felicitate cæteras insulas, quæ Cyclades nominantur, sub Atheniensium redegit potestatem.

III. Eisdem temporibus Persarum rex Darius, ex Asiâ in Europam exercitu trajecto, Scythis bellum inferre decrevit. Pontem fecit in Histro flumine, quà copias traduceret. Ejus pontis, dum ipse abesset, custodes reliquit principes, quos secum ex Ioniâ et Æolide duxerat; quibus singulis ipsarum urbium perpetua dederat imperia. Sic enim putavit facillimè se Græcâ linguâ

loquentes, qui Asiam incolerent, sub suâ retenturum potestate, si amicis suis oppida tuenda tradidisset, quibus se oppresso nulla spes salutis relinqueretur. In hoc fuit tum numero Miltiades, cui illa custodia crederetur. Hìc quum crebri afferrent nuntii, malè rem gerere Darium premique ab Scythis, Miltiades hortatus est pontis custodes, ne a fortunâ datam occasionem liberandæ Græciæ dimitterent. Nam si cum his copiis, quas secum transportaverat, interîsset Darius, non solùm Europam fore tutam, sed etiam eos, qui Asiam incolerent Græci genere, liberos a Persarum futuros dominatione et periculo. Id facilè effici posse. Ponte enim rescisso, Regem vel hostium ferro vel inopiâ paucis diebus interiturum. Ad hoc consilium quum plerique accederent, Histiæus Milesius, ne res conficeretur, obstitit, dicens: non idem ipsis, qui summas imperii tenerent, expedire, et multitudini, quòd Darii regno ipsorum niteretur dominatio; quo extincto, ipsos potestate expulsos civibus suis pœnas daturos. Itaque adeò se abhorrere a cæterorum consilio, ut nihil putet ipsis utilius, quàm confirmari regnum Persarum. Hujus quum sententiam plurimi essent secuti, Miltiades non dubitans, tam multis consciis, ad Regis aures consilia sua perventura, Chersonesum reliquit ac rursus Athenas demigravit. Cujus ratio etsi non valuit, tamen magnopere est laudanda, quum amicior omnium libertati, quàm suæ fuerit dominationi.

IV. Darius autem quum ex Europâ in Asiam redîsset, hortantibus amicis, ut Græciam redigeret in suam potestatem, classem quingentarum navium comparavit, eique Datim præfecit et Artaphernem; hisque ducenta peditum, decem millia equitum, dedit: causam interserens, se hostem esse Atheniensibus, quòd eorum auxilio

Iones Sardes expugnâssent, suaque præsidia interfecissent. Illi præfecti Regii, classe ad Eubœam appulsâ, celeriter Eretriam ceperunt, omnesque ejus gentis cives abreptos in Asiam ad Regem miserunt. Inde ad Atticam accesserunt, ac suas copias in campum Marathona deduxerunt. Is abest ab oppido circiter millia passuum decem. Hoc tumultu Athenienses tam propinquo tamque magno permoti, auxilium nusquam nisi a Lacedæmoniis petiverunt, Philippidemque cursorem ejus generis, qui hemerodromi vocantur, Lacedæmonem miserunt, ut nuntiaret, quàm celeri opus esset auxilio. Domi autem creant decem prætores, qui exercitui præessent, in eis Miltiadem. Inter quos magna fuit contentio, utrùm mœnibus se defenderent, an obviàm irent hostibus acieque decernerent. Unus Miltiades maximè nitebatur, ut primo quoque tempore castra fierent. Id si factum esset, et civibus animum accessurum, quum viderent de eorum virtute non desperari, et hostes eâdem re fore tardiores, si animadverterent, auderi adversùs se tam exiguis copiis dimicare.

V. Hoc in tempore nulla civitas Atheniensibus auxilio fuit præter Platæenses. Ea mille misit militum. Itaque horum adventu decem millia armatorum completa sunt: quæ manus mirabili flagrabat pugnandi cupiditate. Quo factum est, ut plùs, quàm collegæ, Miltiades valuerit. Ejus enim auctoritate impulsi Athenienses copias ex urbe eduxerunt, locoque idoneo castra fecerunt. Deinde postero die sub montis radicibus, acie e regione instructâ, novâ arte, vi summâ, prœlium commiserunt. Namque arbores multis locis erant stratæ, hoc consilio, ut et montium tegerentur altitudine, et arborum tractu equitatus hostium impediretur, ne multitudine clauderentur. Datis etsi non

æquum locum videbat suis, tamen, fretus numero copiarum suarum, confligere cupiebat; eòque magis, quòd, priusquam Lacedæmonii subsidio venirent, dimicare utile arbitrabatur. Itaque in aciem peditum centum, equitum decem millia produxit, prœliumque commisit: in quo tantò plùs virtute valuerunt Athenienses, ut decemplicem numerum hostium profligârint; adeòque perterruerunt, ut Persæ non castra, sed naves petîerint. Quâ pugnâ nihil adhuc est nobilius. Nulla enim unquam tam exigua manus tantas opes prostravit.

VI. Cujus victoriæ, non alienum videtur, quale præmium Miltiadi sit tributum, docere, quò faciliùs intelligi possit, eandem omnium civitatum esse naturam. Ut enim populi nostri honores quondam fuerunt rari et tenues, ob eamque causam gloriosi, nunc autem effusi atque obsoleti; sic olim apud Athenienses fuisse reperimus. Namque huic Miltiadi, qui Athenas totamque Græciam liberârat, talis honos tributus est in porticu, quæ Pœcile vocatur, quum pugna depingeretur Marathonia, ut in decem prætorum numero prima ejus imago poneretur, isque hortaretur milites, prœliumque committeret. Idem ille populus, posteaquam majus imperium est nactus, et largitione magistratuum corruptus est, trecentas statuas Demetrio Phalereo decrevit.

VII. Post hoc prœlium classem septuaginta navium Athenienses eidem Miltiadi dederunt, ut insulas, quæ barbaros adjuverant, bello persequeretur. Quo imperio plerasque ad officium redire coëgit, nonnullas vi expugnavit. Ex his Parum insulam, opibus elatam, quum oratione reconciliare non posset, copias e navibus eduxit, urbem operibus clausit omnique commeatu privavit; deinde vineis ac testudinibus constitutis, propiùs muros accessit. Quum jam in eo esset, ut oppido potiretur,

procul in continenti lucus, qui ex insulâ conspiciebatur, nescio quo casu nocturno tempore incensus est. Cujus flamma ut ab oppidanis et oppugnatoribus est visa, utrisque venit in opinionem, signum a classiariis Regiis datum. Quo factum est, ut et Parii a deditione deterrerentur, et Miltiades, timens ne classis Regia adventaret, incensis operibus quæ statuerat, cum totidem navibus atque erat profectus, Athenas magnâ cum offensione civium suorum rediret. Accusatus ergo proditionis, quòd, quum Parum expugnare posset, a Rege corruptus infectis rebus discessisset. Eo tempore æger erat vulneribus, quæ in oppugnando oppido acceperat. Itaque quoniam ipse pro se dicere non posset, verba pro eo fecit frater ejus Tisagoras. Causâ cognitâ, capitis absolutus, pecuniâ multatus est, eaque lis quinquaginta talentis æstimata est, quantus in classem sumptus factus erat. Hanc pecuniam quòd solvere in præsentiâ non poterat, in vincula publica conjectus est, ibique diem obiit supremum.

VIII. Hic etsi crimine Pario est accusatus, tamen alia fuit causa damnationis. Namque Athenienses propter Pisistrati tyrannidem, quæ paucis annis antè fuerat, omnium suorum civium potentiam extimescebant. Miltiades, multùm in imperiis magistratibusque versatus, non videbatur posse esse privatus, præsertim quum consuetudine ad imperii cupiditatem trahi videretur. Nam Chersonesi omnes illos, quos habitârat, annos perpetuam obtinuerat dominationem, *tyrannusque* fuerat appellatus, sed justus. Non erat enim vi consecutus, sed suorum voluntate, eamque potestatem bonitate retinuerat. Omnes autem et habentur et dicuntur *tyranni*, qui potestate sunt perpetuâ in eâ civitate, quæ libertate usa est. Sed in Miltiade erat quum summa humanitas, tum mira

comitas, ut nemo tam humilis esset, cui non ad eum aditus pateret; magna auctoritas apud omnes civitates, nobile nomen, laus rei militaris maxima. Hæc populus respiciens maluit eum innoxium plecti, quàm se diutiùs esse in timore.

II. THEMISTOCLES.

I. *Themistocles, Neocli filius, Atheniensis.* Hujus vitia ineuntis adolescentiæ magnis sunt emendata virtutibus, adeò ut anteferatur huic nemo, pauci pares putentur. Sed ab initio est ordiendum.—Pater ejus Neocles generosus fuit. Is uxorem Acharnanam, civem, duxit, ex quâ natus est Themistocles. Qui quum minùs esset probatus parentibus, quòd et liberiùs vivebat et rem familiarem negligebat, a patre exhæredatus est. Quæ contumelia non fregit eum sed erexit. Nam quum judicâsset, sine summâ industriâ non posse eam extingui, totum se dedidit reipublicæ, diligentiùs amicis famæque serviens. Multùm in judiciis privatis versabatur; sæpè in concionem populi prodibat; nulla res major sine eo gerebatur, celeriterque quæ opus erant reperiebat; neque minùs in rebus gerendis promptus, quàm excogitandis, erat, quòd et de instantibus (ut ait Thucydides) verissimè judicabat, et de futuris callidissimè conjiciebat. Quo factum est, ut brevi tempore illustraretur.

II. Primus autem gradus fuit capessendæ reipublicæ bello Corcyræo. Ad quod gerendum prætor a populo factus, non solùm præsenti bello sed etiam reliquo tempore ferociorem reddidit civitatem. Nam quum pecunia publica, quæ ex metallis redibat, largitione magistratuum

quotannis interiret, ille persuasit populo, ut eâ pecuniâ classis centum navium ædificaretur. Quâ celeriter effectâ, primùm Corcyræos fregit, deinde maritimos prædones consectando mare tutum reddidit. In quo tum divitiis ornavit, tum etiam peritissimos belli navalis fecit Athenienses. Id quantæ saluti fuerit universæ Græciæ, bello cognitum est Persico, quum Xerxes et mari et terrâ bellum universæ inferret Europæ cum tantis copiis, quantas neque antea neque postea habuit quisquam. Hujus enim classis mille et ducentarum navium longarum fuit, quam duo millia onerariarum sequebantur; terrestres autem exercitus septingentorum millium peditum, equitum quadringentorum millium fuerunt. Cujus de adventu quum fama in Græciam esset perlata, et maximè Athenienses peti dicerentur propter pugnam Marathoniam; miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis. Deliberantibus Pythia respondit, ut mœnibus ligneis se munirent. Id responsum quò valeret quum intelligeret nemo, Themistocles persuasit, consilium esse Apollinis, ut in naves se suaque conferrent; eum enim a deo significari murum ligneum. Tali consilio probato, addunt ad superiores totidem naves triremes, suaque omnia quæ moveri poterant, partim Salamina partim Trœzena asportant; arcem sacerdotibus paucisque majoribus natu, ac sacra procuranda tradunt; reliquum oppidum relinquunt.

III. Hujus consilium plerisque civitatibus displicebat, et in terrâ dimicari magis placebat. Itaque missi sunt delecti cum Leonidâ, Lacedæmoniorum rege, qui Thermopylas occuparent, longiùsque barbaros progredi non paterentur. Hi vim hostium non sustinuerunt, eoque loco omnes interierunt. At classis communis Græciæ trecentarum navium, in quâ ducentæ erant

Atheniensium, primùm apud Artemisium, inter Eubœam continentemque terram, cum classiariis Regis conflixit. Angustias enim Themistocles quærebat, ne multitudine circumiretur. Hìc etsi pari prœlio discesserant, tamen eodem loco non sunt ausi manere: quòd erat periculum, ne, si pars navium adversariorum Eubœam superâsset, ancipiti premerentur periculo. Quo factum est, ut ab Artemisio discederent, et exadversum Athenas apud Salamina classem suam constituerent.

IV. At Xerxes, Thermopylis expugnatis, protinus accessit astu, idque nullis defendentibus, interfectis sacerdotibus quos in arce invenerat, incendio delevit. Cujus famâ perterriti classiarii quum manere non auderent, et plurimi hortarentur, ut domos suas discederent, mœnibusque se defenderent; Themistocles unus restitit, et universos pares esse posse aiebat, dispersos testabatur perituros; idque Eurybiadi, regi Lacedæmoniorum, qui tum summæ imperii præerat, fore affirmabat. Quem quum minùs, quàm vellet, moveret, noctu, de servis suis quem habuit fidelissimum, ad Regem misit, ut ei nuntiaret suis verbis, adversarios ejus in fugâ esse. Qui si discessissent, majore cum labore et longinquiore tempore bellum confecturum, quum singulos consectari cogeretur; quos si statim aggrederetùr, brevi universos oppressurum. Hoc eò valebat, ut ingratiis ad depugnandum omnes cogerentur. Hâc re auditâ, Barbarus, nihil doli subesse credens, postridie alienissimo sibi loco, contra opportunissimo hostibus, adeò angusto mari conflixit, ut ejus multitudo navium explicari non potuerit. Victus ergo est magis consilio Themistoclis, quàm armis Græciæ.

V. Hic etsi malè rem gesserat, tamen tantas habebat reliquias copiarum, ut etiam cum his opprimere posset

hostes. Interim ab eodem, gradu depulsus est. Nam Themistocles verens, ne bellare perseveraret, certiorem eum fecit, id agi, ut pons, quem ille in Hellesponto fecerat, dissolveretur, ac reditu in Asiam excluderetur; idque ei persuasit. Itaque quâ sex mensibus iter fecerat, eâdem minùs diebus triginta in Asiam reversus est, seque a Themistocle non superatum sed conservatum judicavit. Sic unius viri prudentiâ Græcia liberata est, Europæque succubuit Asia. Hæc altera victoria, quæ cum Marathonio possit comparari tropæo. Nam pari modo apud Salamina parvo numero navium maxima post hominum memoriam classis est devicta.

VI. Magnus hoc bello Themistocles fuit, nec minor in pace. Quum enim Phalerico portu, neque magno neque bono, Athenienses uterentur; hujus consilio triplex Piræi portus constitutus est, isque mœnibus circumdatus, ut ipsam urbem dignitate æquipararet, utilitate superaret. Idemque muros Atheniensium restituit præcipuo periculo suo. Namque Lacedæmonii causam idoneam nacti propter Barbarorum excursiones, quâ negarent oportere extra Peloponnesum ullam urbem haberi, ne essent loca munita quæ hostes possiderent, Athenienses ædificantes prohibere sunt conati. Hoc longè aliò spectabat, atque videri volebant. Athenienses enim duabus victoriis, Marathoniâ et Salaminiâ, tantam gloriam apud omnes gentes erant consecuti, ut intelligerent Lacedæmonii, de principatu sibi cum his certamen fore. Quare eos quàm infirmissimos esse volebant. Postquam autem audîerunt, muros instrui, legatos Athenas miserunt, qui id fieri vetarent. His præsentibus desîerunt, ac se de eâ re legatos ad eos missuros dixerunt. Hanc legationem suscepit Themistocles, et solus primò profectus est. Reliqui legati ut tum exirent,

quum satìs altitudo muri extructa videretur, præcepit. Interim omnes, servi atque liberi, opus facerent, neque ulli loco parcerent, sive sacer esset sive profanus, sive privatus sive publicus, et undique, quod idoneum ad muniendum putarent, congererent. Quo factum est, ut Atheniensium muri ex sacellis sepulcrisque constarent.

VII. Themistocles autem, ut Lacedæmonem venit, adire ad magistratus noluit, et dedit operam ut quàm longissimè tempus duceret, causam interponens, se collegas expectare. Quum Lacedæmonii quererentur, opus nihilominus fieri, eumque in eâ re conari fallere; interim reliqui legati sunt consecuti. A quibus quum audîsset, non multum superesse munitionis, ad Ephoros Lacedæmoniorum accessit, penes quos summum imperium erat; atque apud eos contendit, falsa his esse delata; quare æquum esse, illos viros bonos nobilesque mittere, quibus fides haberetur, qui rem explorarent; interea se obsidem retinerent. Gestus est ei mos, tresque legati, functi summis honoribus, Athenas missi sunt. Cum his collegas suos jussit proficisci, eisque prædixit, ut ne priùs Lacedæmoniorum legatos dimitterent, quàm ipse esset remissus. Hos postquam Athenas pervenisse ratus est, ad magistratum senatumque Lacedæmoniorum adiit, et apud eos liberrimè professus est: ‘Athenienses suo consilio, quod communi jure gentium facere possent, Deos publicos suosque patrios ac penates, quò faciliùs ab hoste possent defendere, muris sepsisse, neque eo, quod inutile esset Græciæ, fecisse. Nam illorum urbem ut propugnaculum oppositum esse Barbaris, apud quam jam bis classes Regias fecisse naufragium. Lacedæmonios autem malè et injustè facere, qui id potiùs intuerentur, quod ipsorum dominationi, quàm quod universæ

Græciæ, utile esset. Quare si suos legatos recipere vellent, quos Athenas miserant, se remitterent, aliter illos nunquam in patriam recepturi.'

VIII. Tamen non effugit civium suorum invidiam. Namque ob eundem timorem, quo damnatus erat Miltiades, testarum suffragiis e civitate ejectus, Argos habitatum concessit. Hìc quum propter multas virtutes magnâ cum dignitate viveret, Lacedæmonii legatos Athenas miserunt, qui eum absentem accusarent, quòd societatem cum Rege Persarum ad Græciam opprimendam fecisset. Hoc crimine absens proditionis est damnatus. Id ut audivit, quòd non satìs tutum se Argis videbat, Corcyram demigravit. Ibi quum ejus principes civitatis animadvertisset timere, ne propter se bellum his Lacedæmonii et Athenienses indicerent; ad Admetum, Molossorum regem, cum quo ei hospitium fuerat, confugit. Huc quum venisset, et in præsentiâ rex abesset; quò majore religione se receptum tueretur, filiam ejus parvulam arripuit, et cum eâ se in sacrarium, quod summâ colebatur cæremoniâ, conjecit. Inde priùs egressus non est, quàm rex eum datâ dextrâ in fidem reciperet: quam præstitit. Nam quum ab Atheniensibus et Lacedæmoniis exposceretur publicè, supplicem non prodidit, monuitque, 'ut consuleret sibi. Difficile enim esse, in tam propinquo loco tutò eum versari.' Itaque Pydnam eum deduci jussit, et, quod satìs esset præsidii, dedit. Hic in navem omnibus ignotus ascendit. Quæ quum tempestate maximâ Naxum ferretur, ubi tum Atheniensium erat exercitus; sensit Themistocles, si eò pervenisset, sibi esse pereundum. Hâc necessitate coactus, domino navis, qui sit, aperit, multa pollicens, si se conservâsset. At ille clarissimi viri captus misericordiâ, diem noctemque procul ab insulâ

in salo navem tenuit in ancoris, neque quenquam ex eâ exire passus est. Inde Ephesum pervenit, ibique Themistoclem exponit: cui ille pro meritis gratiam postea retulit.

IX. Scio plerosque ita scripsisse, Themistoclem, *Xerxe* regnante, in Asiam transiisse. Sed ego potissimùm Thucydidi credo, quòd ætate proximus erat, qui illorum temporum historiam reliquerunt, et ejusdem civitatis fuit. Is autem ait, ad *Artaxerxem* eum venisse, atque his verbis epistolam misisse. "Themistocles veni ad te, qui plurima mala omnium Graiorum in domum tuam intuli, quum mihi necesse fuit, adversùm patrem tuum bellare, patriamque meam defendere. Idem multò plura bona feci, postquam in tuto ipse, et ille in periculo esse cœpit. Nam quum in Asiam reverti vellet, prœlio apud Salamina facto, litteris eum certiorem feci, id agi, ut pons, quem in Hellesponto fecerat, dissolveretur, atque ab hostibus circumiretur. Quo nuntio ille periculo est liberatus. Nunc confugi ad te, exagitatus a cunctâ Græciâ, tuam petens amicitiam. Quam si ero adeptus, non minùs me bonum amicum habebis, quàm fortem inimicum ille expertus est. Ea autem rogo, ut de his rebus, quas tecum colloqui volo, annum mihi temporis des, eoque transacto, me ad te venire patiaris."

X. Hujus Rex animi magnitudinem admirans, cupiensque talem virum sibi conciliari, veniam dedit. Ille omne id tempus litteris sermonique Persarum dedit; quibus adeò eruditus est, ut multò commodiùs dicatur apud Regem verba fecisse, quàm hi poterant, qui in Perside erant nati. Hic quum multa Regi esset pollicitus, gratissimumque illud, si suis uti consiliis vellet, illum Græciam bello oppressurum; magnis muneribus ab Artaxerxe donatus, in Asiam rediit, domiciliumque Magnesiæ

sibi constituit. Namque hanc urbem ei Rex donârat, his usus verbis; ‘ quæ ei panem præberet (ex quâ regione quinquaginta talenta quotannis redibant;) Lampsacum, unde vinum sumeret; Myunta, ex quâ opsonium haberet.’ Hujus ad nostram memoriam monumenta manserunt duo: sepulcrum prope oppidum, in quo est sepultus; statuæ in foro Magnesiæ. De cujus morte multimodis apud plerosque scriptum est; sed nos eundem potissimùm Thucydidem auctorem probamus, qui illum ait Magnesiæ morbo mortuum; neque negat, fuisse famam, venenum suâ sponte sumpsisse, quum se, quæ Regi de Græciâ opprimendâ pollicitus esset, præstare posse desperaret. Idem, ossa ejus clam in Atticâ ab amicis sepulta, quoniam legibus non concederetur, quòd proditionis esset damnatus, memoriæ prodidit.

III. ARISTIDES.

I. *Aristides, Lysimachi filius, Atheniensis,* æqualis ferè fuit Themistocli. Itaque cum eo de principatu contendit; namque obtrectârunt inter se. In his autem cognitum est, quantò antestaret eloquentia innocentiæ. Quanquam enim adeò excellebat Aristides abstinentiâ, ut unus post hominum memoriam, quod quidem nos audîerimus, cognomine JUSTUS sit appellatus; tamen a Themistocle collabefactus testulâ illâ, exilio decem annorum multatus est. Qui quidem quum intelligeret, reprimi concitatam multitudinem non posse, cedensque animadverteret quendam scribentem, ut patriâ pelleretur, quæsisse ab eo dicitur, quare id faceret, aut quid Aristides commisisset, cur tantâ pœnâ dignus duceretur.

Cui ille respondit, se ignorare Aristidem, sed sibi non placere, quòd tam cupidè elaborâsset, ut præter cæteros Justus appellaretur. Hic decem annorum legitimam pœnam non pertulit. Nam postquam Xerxes in Græciam descendit, sexto ferè anno, quàm erat expulsus, populiscito in patriam restitutus est.

II. Interfuit autem pugnæ navali apud Salamina, quæ facta est priùs, quàm pœnâ liberaretur. Idem prætor fuit Atheniensium apud Platæas in prœlio, quo Mardonius fusus, Barbarorumque exercitus interfectus est. Neque aliud est ullum hujus in re militari illustre factum, quàm hujus imperii memoria; justitiæ verò et æquitatis et innocentiæ multa: in primis, quòd ejus æquitate factum est, quum in communi classe esset Græciæ simul cum Pausaniâ, quo duce Mardonius erat fugatus, ut summa imperii maritimi ab Lacedæmoniis transferretur ad Athenienses. Namque ante id tempus et mari et terrâ duces erant Lacedæmonii. Tum autem et intemperantiâ Pausaniæ et justitiâ factum est Aristidis, ut omnes ferè civitates Græciæ ad Atheniensium societatem se applicarent, et adversùs Barbaros hos duces deligerent sibi, quò faciliùs repellerent, si fortè bellum renovare conarentur.

III. Ad classes ædificandas exercitusque comparandos quantum pecuniæ quæque civitas daret, Aristides delectus est, qui constitueret. Ejus arbitrio quadringena et sexagena talenta quotannis Delum sunt collata. Id enim commune ærarium esse voluerunt. Quæ omnis pecunia postero tempore Athenas translata est. Hic quâ fuerit abstinentiâ, nullum est certius indicium, quàm quòd, quum tantis rebus præfuisset, in tantâ paupertate decessit, ut, quî efferretur, vix reliquerit. Quo factum est, ut filiæ ejus publicè alerentur, et de communi

ærario dotibus datis collocarentur. Decessit autem ferè post annum quartum, quàm Themistocles Athenis erat expulsus.

IV. PAUSANIAS.

I. *Pausanias, Lacedæmonius,* magnus homo, sed varius in omni genere vitæ fuit. Nam ut virtutibus eluxit, sic vitiis est obrutus. Hujus illustrissimum est prœlium apud Platæas Namque illo duce Mardonius, satrapes Regius, natione Medus, Regis gener, in primis omnium Persarum et manu fortis et consilii plenus, cum ducentis millibus peditum, quos viritim legerat, et viginti millibus equitum, haud ita magnâ manu Græciæ fugatus est, eoque ipse dux cecidit prœlio. Quâ victoriâ elatus plurima miscere cœpit, et majora concupiscere Sed primùm in eo est reprehensus, quòd ex prædâ tripodem aureum Delphis posuisset, epigrammate scripto, in quo erat hæc sententia: *Suo ductu Barbaros apud Platæas esse deletos, ejusque victoriæ ergo Apollini donum dedisse.* Hos versus Lacedæmonii exculpserunt, neque aliud scripserunt, quàm nomina earum civitatum, quarum auxilio Persæ erant victi.

II. Post id prœlium eundem Pausaniam cum classe communi Cyprum atque Hellespontum miserunt, ut ex his regionibus Barbarorum præsidia depelleret. Pari felicitate in eâ re usus elatiùs se gerere cœpit, majoresque appetere res. Nam quum, Byzantio expugnato, cepisset complures Persarum nobiles, atque in his nonnullos Regis propinquos, hos clam Xerxi remisit, simulans ex vinculis publicis effugisse; et cum his Gongylum

Eretriensem, qui litteras Regi redderet, in quibus hæc fuisse scripta, Thucydides memoriæ prodidit: "Pausanias, dux Spartæ, quos Byzantii ceperat, postquam propinquos tuos cognovit, tibi muneri misit, seque tecum affinitate conjungi cupit: quare, si tibi videtur, des ei filiam tuam nuptum. Id si feceris, et Spartam et cæteram Græciam sub tuam potestatem se, adjuvante te, redacturum pollicetur. His de rebus si quid geri volueris, certum hominem ad eum mittas face, cum quo colloquatur."—Rex tot hominum salute, tam sibi necessariorum, magnopere gavisus, confestim cum epistolâ Artabazum ad Pausaniam mittit, in quâ eum collaudat, ac petit, necui rei parcat ad ea perficienda quæ pollicetur. Si fecerit, nullius rei a se repulsam laturum. Hujus Pausanias voluntate cognitâ, alacrior ad rem gerendam factus, in suspicionem cecidit Lacedæmoniorum. In quo facto domum revocatus, accusatus capitis, absolvitur, multatur tamen pecuniâ: quam ob causam ad classem remissus non est.

III. At ille pòst non multò suâ sponte ad exercitum rediit, et ibi non callidâ sed dementi ratione cogitata patefecit. Non enim mores patrios solùm, sed etiam cultum vestitumque mutavit. Apparatu regio utebatur, veste Medicâ; satellites Medi et Ægyptii sequebantur; epulabatur more Persarum, luxuriosiùs, quàm, qui aderant, perpeti possent. Aditum petentibus conveniendi non dabat; superbè respondebat, et crudeliter imperabat. Spartam redire nolebat. Colonas, qui locus in agro Troade est, se contulerat. Ibi consilia quum patriæ tum sibi inimica capiebat. Id postquam Lacedæmonii rescîerunt, legatos ad eum cum scytalâ miserunt, in quâ more illorum erat scriptum: *nisi domum revertereter, se capitis eum damnaturos.* Hoc nuntio commotus, spe-

rans, se etiam tum pecuniâ et potentiâ instans periculum posse depellere, domum rediit. Huc ut venit, ab Ephoris in vincula publica conjectus est. Licet enim, legibus eorum, cuivis Ephoro, hoc facere regi. Hinc tamen se expedivit; neque eò magis carebat suspicione. Nam opinio manebat, eum cum Rege habere societatem. Est genus quoddam hominum, quod Helotes vocatur, quorum magna multitudo agros Lacedæmoniorum colit, servorumque munere fungitur. Hos quoque solicitare spe libertatis existimabatur. Sed quòd harum rerum nullum erat apertum crimen, quo argui posset, non putabant, de tali tamque claro viro suspicionibus oportere judicari, et expectandum, dum se ipsa res aperiret.

IV. Interim Argilius quidam, adolescentulus, quem puerum Pausanias amore venereo dilexerat, quum epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, eique in suspicionem venisset, aliquid in eâ de se esse scriptum, quòd nemo eorum rediisset, qui super tali causâ eòdem missi erant, vincula epistolæ laxavit, signoque detracto cognovit, si pertulisset, sibi esse pereundum. Erant in eâdem epistolâ, quæ ad ea pertinebant, quæ inter Regem Pausaniamque convenerant. Has ille litteras Ephoris tradidit. Non est prætereunda gravitas Lacedæmoniorum hoc loco. Nam ne hujus quidem indicio impulsi sunt, ut Pausaniam comprehenderent; neque priùs vim adhibendam putaverunt, quàm se ipse indicâsset. Itaque huic indici, quid fieri vellent, præceperunt. Fanum Neptuni est Tænari, quod violari nefas putant Græci. Eò ille index confugit; in arâ consedit. Hanc juxta locum fecerunt sub terrâ, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. Huc ex Ephoris quidam descenderunt. Pausanias ut audivit, Argilium confugisse in aram, perturbatus eò venit. Quem quum sup-

plicem Dei videret in arâ sedentem, quærit, causæ quid sit tam repentino consilio. Huic ille, quid ex litteris comperisset, aperit. Tantò magis Pausanias perturbatus orare cœpit, ne enuntiaret, nec se, meritum de illo optimè, proderet. Quòd si eam veniam sibi dedisset, tantisque implicitum rebus sublevâsset, magno esse ei præmio futurum.

V. His rebus Ephori cognitis satius putaverunt, in urbe eum comprehendi. Quò quum essent profecti, et Pausanias, placato Argilio, ut putabat, Lacedæmonem reverteretur; in itinere, quum jam in eo esset, ut comprehenderetur, e vultu cujusdam Ephori qui eum admonere cupiebat, insidias sibi fieri intellexit. Itaque paucis antè gradibus, quàm qui sequebantur, in ædem Minervæ, quæ Chalciœcus vocatur, confugit. Hinc ne exire posset, statim Ephori valvas ejus ædis obstruxerunt, tectumque sunt demoliti, quò faciliùs sub divo interiret. Dicitur, eo tempore matrem Pausaniæ vixisse, eamque jam magno natu, postquam de scelere filii comperit, in primis, ad filium claudendum, lapidem ad introïtum ædis attulisse. Sic Pausanias magnam belli gloriam turpi morte maculavit. Hic quum semianimis de templo elatus esset, confestim animam efflavit. Cujus mortui corpus quum eòdem nonnulli dicerent inferri oportere, quò hi, qui ad supplicium essent dati; displicuit pluribus, et procul ab eo loco infoderunt, quo erat mortuus. Inde posteriùs Dei Delphici responso erutus, atque eodem loco sepultus, ubi vitam posuerat.

V. CIMON.

I. *Cimon*, *Miltiadis filius*, *Atheniensis*, duro admodum initio usus est adolescentiæ. Nam, quum pater

ejus litem æstimatam populo solvere non potuisset, ob eamque causam in vinculis publicis decessisset, Cimon eâdem custodiâ tenebatur, neque legibus Atheniensium emitti poterat, nisi pecuniam, quâ pater multatus esset, solvisset. Habebat autem in matrimonio sororem germanam suam, nomine Elpinicen, non magis amore, quàm more ductus. Nam Atheniensibus licet, eodem patre natas, uxores ducere. Hujus conjugii cupidus Callias quidam, non tam generosus quàm pecuniosus, qui magnas pecunias ex metallis fecerat, egit cum Cimone, ut eam sibi uxorem daret. Id si impetrâsset, se pro illo pecuniam soluturum. Is quum talem conditionem aspernaretur, Elpinice negavit, se passuram, Miltiadis progeniem in vinculis publicis interire, quoniam prohibere posset, seque Calliæ nupturam, si ea, quæ polliceretur, præstitisset.

II. Tali modo custodiâ liberatus Cimon celeriter ad principatum pervenit. Habebat enim satìs eloquentiæ, summam liberalitatem, magnam prudentiam quum juris civilis, tum rei militaris, quòd cum patre a puero in exercitibus fuerat versatus. Itaque hic et populum urbanum in suâ tenuit potestate, et apud exercitum plurimùm valuit auctoritate. Primùm imperator apud flumen Strymona magnas copias Thracum fugavit, oppidum Amphipolin constituit, eòque decem millia Atheniensium in coloniam misit. Idem iterum apud Mycalen Cypriorum et Phœnicum ducentarum navium classem devictam cepit. Eodemque die pari fortunâ in terrâ usus est. Namque hostium navibus captis, statim ex classe copias suas eduxit, Barbarorumque uno concursu maximam vim prostravit. Quâ victoriâ magnâ prædâ potitus quum domum reverteretur, quòd jam nonnullæ insulæ propter acerbitatem imperii defecerant, bene

animatas confirmavit, alienatas ad officium redire coëgit. Scyrum, quam eo tempore Dolopes incolebant, quòd contumaciùs se gesserant, vacuefecit, sessores veteres urbe insulâque ejecit, agros civibus divisit. Thasios opulentiâ fretos suo adventu fregit. His ex manubiis Athenarum arx, quà ad meridiem vergit, est ornata.

III. Quibus rebus quum unus in civitate maximè floreret, incidit in eandem invidiam, quam pater suus, cæterique Atheniensium principes. Nam testarum suffragiis, quod illi ostracismum vocant, decem annorum exilio multatus est. Cujus facti celeriùs Athenienses, quàm ipsum, pœnituit. Nam quum ille forti animo invidiæ ingratorum civium cessisset, bellumque Lacedæmonii Atheniensibus indixissent; confestim notæ ejus virtutis desiderium consecutum est. Itaque post annum quintum, quàm expulsus erat, in patriam revocatus est. Ille, quòd hospitio Lacedæmoniorum utebatur, satius existimans, contendere Lacedæmonem, suâ sponte est profectus, pacemque inter duas potentissimas civitates conciliavit. Pòst, neque ita multò, Cyprum cum ducentis navibus imperator missus, quum ejus majorem partem insulæ devicisset, in morbum implicitus in oppido Citio est mortuus.

IV. Hunc Athenienses non solùm in bello, sed in pace diu desideraverunt. Fuit enim tantâ liberalitate, quum compluribus locis prædia hortosque haberet, ut nunquam in eis custodem imposuerit fructûs servandi gratiâ, ne quis impediretur, quò minùs ejus rebus, quibus quisque vellet, frueretur. Semper eum pedisequi cum nummis sunt secuti, ut, si quis opis ejus indigeret, haberet, quod statim daret, ne differendo videretur negare. Sæpè quum aliquem offensum fortunâ videret minùs bene vestitum, suum amiculum dedit. Quotidie

sic cœna ei coquebatur, ut, quos invocatos vidisset in foro, omnes devocaret: quod facere nullum diem prætermittebat. Nulli fides ejus, nulli opera, nulli res familiaris defuit; multos locupletavit; complures pauperes mortuos, qui, unde efferrentur, non reliquissent, suo sumptu extulit. Sic se gerendo, minimè est mirandum, si et vita ejus fuit secura, et mors acerba.

VI. LYSANDER.

I. *Lysander, Lacedæmonius*, magnam reliquit sui famam, magis felicitate quàm virtute partam. Athenienses enim in Peloponnesios sexto et vicesimo anno bellum gerentes confecisse apparet. Id quâ ratione consecutus sit, latet. Non enim virtute sui exercitûs, sed immodestiâ factum est adversariorum, qui, quòd dicto audientes imperatoribus suis non erant, dispalati in agris, relictis navibus in hostium venerunt potestatem. Quo facto Athenienses se Lacedæmoniis dediderunt. Hâc victoriâ Lysander elatus, quum antea semper factiosus audaxque fuisset, sic sibi indulsit, ut ejus operâ in maximum odium Græciæ Lacedæmonii pervenerint. Nam quum hanc causam Lacedæmonii dictitâssent sibi esse belli, ut Atheniensium impotentem dominationem refringerent, postquam apud Ægos flumen Lysander classis hostium est potitus, nihil aliud molitus est, quàm ut omnes civitates in suâ teneret potestate, quum id se Lacedæmoniorum causâ facere simularet. Namque undique, qui Atheniensium rebus studuissent, ejectis, decem delegerat in unaquâque civitate, quibus summum imperium potestatemque omnium rerum committeret.

Horum in numerum nemo admittebatur, nisi qui aut ejus hospitio contineretur, aut se illius fore proprium fide confirmârat.

II. Ita decemvirali potestate in omnibus urbibus constitutâ, ipsius nutu omnia gerebantur. Cujus de crudelitate ac perfidiâ satìs est, unam rem, exempli grátiâ, proferre, ne de eodem plura enumerando defatigemus lectorem.—Victor ex Asiâ quum reverteretur, Thasumque devertisset, quòd ea civitas præcipuâ fide fuerat erga Athenienses, proinde ac si iidem firmissimi solerent esse amici, qui constantes fuissent inimici, eam pervertere concupivit. Vidit autem, nisi in eo occultâsset voluntatem, futurum, ut Thasii dilaberentur, consulerentque rebus suis ****

III. ** hi decemviralem [suam] potestatem ab eo constitutam sustulerunt. Quo dolore incensus iniit consilia, reges Lacedæmoniorum tollere. Sed sentiebat, id se sine ope deorum facere non posse, quòd Lacedæmonii omnia ad oracula referre consueverant. Primùm Delphos corrumpere est conatus. Quum id non potuisset, Dodonam ádortus est. Hinc quoque repulsus dixit se vota suscepisse, quæ Jovi Hammoni solveret: existimans, se Afros faciliùs corrupturum. Hâc spe quum profectus esset in Africam, multùm eum antistites Jovis fefellerunt. Nam non solùm corrumpi non potuerunt, sed etiam legatos Lacedæmona miserunt, qui Lysandrum accusarent, quòd sacerdotes fani corrumpere conatus esset. Accusatus hoc crimine, judicum absolutus sententiis, Orchomeniis missus subsidio, occisus est a Thebanis apud Haliartum. Quàm verè de eo foret judicatum, oratio indicio fuit, quæ post mortem in domo ejus reperta est, in quâ suadet Lacedæmoniis, ut, regiâ potestate dissolutâ, ex omnibus dux deligatur ad bellum

gerendum; sed ita scripta, ut deorum videretur congruere sententiæ, quam ille se habiturum pecuniâ fidens non dubitabat. Hanc ei scripsisse Cleon Halicarnasseus dicitur.

IV. Atque hoc loco non est prætereundum factum Pharnabazi, satrapis Regii. Nam quum Lysander præfectus classis in bello multa crudeliter avarèque fecisset, deque his rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum, petiit a Pharnabazo, ut ad Ephoros sibi testimonium daret, quantâ sanctitate bellum gessisset, sociosque tractâsset, deque eâ re accuratè scriberet; magnam enim ejus auctoritatem in eâ re futuram. Huic ille liberaliter pollicetur. Librum gravem multis verbis conscripsit, in quo summis eum fert laudibus. Quem quum legisset probâssetque, dum obsignatur, alterum pari magnitudine, tantâ similitudine, ut discerni non posset, signatum subjecit, in quo accuratissimè ejus avaritiam perfidiamque accusârat. Hinc Lysander domum quum redîsset, postquam de suis rebus gestis apud maximum magistratum, quæ voluerat, dixerat, testimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit. Hunc, submoto Lysandro, quum Ephori cognôssent, ipsi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipse suus fuit accusator.

VII. ALCIBIADES.

I. *Alcibiades, Cliniæ filius, Atheniensis.* In hoc natura, quid efficere possit, videtur experta. Constat enim inter omnes, qui de eo memoriæ prodiderunt, nihil

eo fuisse excellentius, vel in vitiis vel in virtutibus. Natus in amplissimâ civitate, summo genere, omnium ætatis suæ multò formosissimus, ad omnes res aptus, consiliique plenus. Namque imperator fuit summus et mari et terrâ; disertus, ut imprimis dicendo valeret, quòd tanta erat commendatio oris atque orationis, ut nemo ei dicendo posset resistere; dives; quum tempus posceret, laboriosus, patiens; liberalis; splendidus, non minùs in vitâ quàm in victu; affabilis, blandus, temporibus callidissimè inserviens. Idem, simul ac se remiserat, neque causa suberat, quare animi laborem perferret, luxuriosus, dissolutus, libidinosus, intemperans reperiebatur, ut omnes admirarentur, in uno homine tantam inesse dissimilitudinem, tamque diversam naturam.

II. Educatus est in domo Periclis (privignus enim ejus fuisse dicitur), eruditus a Socrate. Socerum habuit Hipponicum, omnium Græcâ linguâ loquentium ditissimum; ut, si ipse fingere vellet, neque plura bona reminisci, neque majora posset consequi, quàm vel fortuna vel natura tribuerat. Ineunte adolescentiâ amatus est a multis more Græcorum, in eis a Socrate, de quo mentionem facit Plato in *Symposio*. Namque eum induxit commemorantem, se pernoctâsse cum Socrate, neque aliter ab eo surrexisse, ac filius a parente debuerit. Posteaquam robustior est factus, non minùs multos amavit; in quorum amore, quoad licitum est, odiosa multa delicatè jocosèque fecit; quæ referremus, nisi majora potioraque haberemus.

III. Bello Peloponnesio hujus consilio atque auctoritate Athenienses bellum Syracusanis indixerunt: ad quod gerendum ipse dux delectus est. Duo præterea collegæ dati, Nicias et Lamachus. Id quum apparare-

tur, priùs quàm classis exiret, accidit, ut unâ nocte omnes Hermæ, qui in oppido erant Athenis, dejicerentur, præter unum, qui ante januam erat Andocidi. Itaque ille postea Mercurius Andocidis vocitatus est. Hoc quum appareret non sine magnâ multorum consensione esse factum, quòd non ad privatam, sed ad publicam rem pertineret; magnus multitudini timor est injectus, nequa repentina vis in civitate existeret, quæ libertatem opprimeret populi. Hoc maximè convenire in Alcibiadem videbatur, quòd et potentior et major, quàm privatus, existimabatur. Multos enim liberalitate devinxerat, plures etiam operâ forensi suos reddiderat. Quare fiebat, ut omnium oculos, quotiescunque in publicum prodîsset, ad se converteret, neque ei par quisquam in civitate poneretur. Itaque non solùm spem in eo habebant maximam, sed etiam timorem, quòd et obesse plurimùm et prodesse poterat. Aspergebatur etiam infamiâ, quòd in domo suâ facere mysteria dicebatur: quod nefas erat more Atheniensium; idque non ad religionem, sed ad conjurationem pertinere existimabatur.

IV. Hoc crimine in concione ab inimicis compellabatur. Sed instabat tempus ad bellum proficiscendi. Id ille intuens, neque ignorans civium suorum consuetudinem, postulabat, ut, si quid de se agi vellent, potiùs de præsente quæstio haberetur, quàm absens invidiæ crimine accusaretur. Inimici verò ejus, quiescendum in præsenti, quia noceri non posse intelligebant, et illud tempus expectandum, decreverunt, quo exîsset, ut sic absentem aggrederentur: itaque fecerunt. Nam postquam in Siciliam eum pervenisse crediderunt, absentem, quòd sacra violâsset, reum fecerunt. Quâ de re quum ei nuntius a magistratu in Siciliam missus esset, ut

domum ad causam dicendam rediret, essetque in magnâ spe provinciæ bene administrandæ; non parere noluit, et in trierem, quæ ad eum deportandum erat missa, ascendit. Hâc Thurios in Italiam pervectus, multa secum reputans de immoderatâ civium suorum licentiâ, crudelitateque erga nobiles, utilissimum ratus, impendentem evitare tempestatem, clam se a custodibus subduxit, et inde primùm Elidem, deinde Thebas venit. Postquam autem se capitis damnatum, bonis publicatis, audivit, et, id quod usu venerat, Eumolpidas sacerdotes a populo coactos, ut se devoverent, ejusque devotionis, quò testatior esset memoria, exemplum, in pila lapidea incisum, esse positum in publico, Lacedæmonem demigravit. Ibi, ut ipse prædicare consueverat, non adversùs patriam, sed inimicos suos bellum gessit, quòd iidem hostes essent civitati. Nam quum intelligerent, se plurimùm prodesse posse reipublicæ, ex eâ ejecisse, plùsque iræ suæ, quàm utilitati communi paruisse. Itaque hujus consilio Lacedæmonii cum Persarum Rege amicitiam fecerunt; deinde Deceliam in Atticâ munierunt, præsidioque perpetuo ibi posito in obsidione Athenas tenuerunt; ejusdem operâ Ioniam a societate averterunt Atheniensium: quo facto multò superiores bello esse cœperunt.

V. Neque verò his rebus tam amici Alcibiadi sunt facti, quàm timore ab eo alienati. Nam quum acerrimi viri præstantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent, pertimuerunt, ne caritate patriæ ductus aliquando ab ipsis descisceret, et cum suis in gratiam rediret. Itaque tempus ejus interficiendi quærere instituerunt. Id Alcibiadi diutius celari non potuit; erat enim eâ sagacitate, ut decipi non posset, præsertim quum animum attendisset ad cavendum. Itaque ad Tissaphernem,

præfectum Regis Darii, se contulit. Cujus quum in intimam amicitiam pervenisset, et Atheniensium, malè gestis in Siciliâ rebus, opes senescere, contrà Lacedæmoniorum crescere, videret; initio cum Pisandro prætore, qui apud Samum exercitum habebat, per internuntios colloquitur, et de reditu suo facit mentionem. Erat enim eodem, quo Alcibiades, sensu, populi potentiæ non amicus, et optimatum fautor. Ab hoc destitutus, primùm per Thrasybulum, Lyci filium, ab exercitu recipitur, prætorque fit apud Samum; pòst, suffragante Theramene, populiscito restituitur, parique absens imperio præficitur simul cum Thrasybulo et Theramene. Horum in imperio tanta commutatio rerum facta est, ut Lacedæmonii, qui paulò antè victores viguerant, perterriti pacem peterent. Victi enim erant quinque prœliis terrestribus, tribus navalibus; in quibus ducentas naves triremes amiserant, quæ captæ in hostium venerant potestatem. Alcibiades simul cum collegis receperat Ioniam, Hellespontum, multas præterea urbes Græcas, quæ in orâ sitæ sunt Asiæ, quarum expugnârant complures, in his Byzantium; neque minùs multas consilio ad amicitiam adjunxerant, quòd in captos clementiâ fuerant usi. Inde prædâ onusti, locupletato exercitu, maximis rebus gestis, Athenas venerunt.

VI. His quum obviàm universa civitas in Piræum descendisset, tanta fuit omnium expectatio visendi Alcibiadis, ut ad ejus triremem vulgus conflueret, proinde ac si solus advenisset. Sic enim populo erat persuasum, et adversas superiores, et præsentes secundas res accidisse ejus operâ. Itaque et Siciliæ amissum, et Lacedæmoniorum victorias culpæ suæ tribuebant, quòd talem virum e civitate expulissent. Neque id sine causâ arbitrari videbantur. Nam postquam exercitui præesse

cœperat, neque terrâ neque mari hostes pares esse potuerant. Hic ut navi egressus est, quanquam Theramenes et Thrasybulus eisdem rebus præfuerant, simulque venerant in Piræum; tamen illum unum omnes prosequebantur, et, id quod nunquam antea usu venerat, nisi Olympiæ victoribus, coronis aureis æneisque vulgo donabatur. Ille lacrimans talem benevolentiam civium suorum accipiebat, reminiscens pristini temporis acerbitatem. Postquam astu venit, concione advocatâ sic verba fecit, ut nemo tam ferus fuerit, quin ejus casum lacrimârit, inimicumque his se ostenderit, quorum operâ patriâ pulsus fuerat, proinde ac si alius populus non ille ipse, qui tum flebat, eum sacrilegii damnâsset. Restituta ergo huic sunt publicè bona ; iidemque illi Eumolpidæ sacerdotes rursus resacrare sunt coacti, qui eum devoverant; pilæque illæ, in quibus devotio fuerat scripta, in mare præcipitatæ.

VII. Hæc Alcibiadi lætitia non nimis fuit diuturna. Nam quum ei omnes essent honores decreti, totaque respublica domi bellique tradita, ut unius arbitrio gereretur ; et ipse postulâsset, ut duo sibi collegæ darentur, Thrasybulus et Adimantus, neque id negatum esset: classe jam in Asiam profectus, quòd apud Cymen minùs ex sententiâ rem gesserat, in invidiam recidit. Nihil enim eum non efficere posse ducebant. Ex quo fiebat, ut omnia minùs prosperè gesta ejus culpæ tribuerent, quum eum aut negligenter aut malitiosè fecisse loquerentur : sicut tum accidit. Nam corruptum a Rege capere Cymen noluisse, arguebant. Itaque huic maximè putamus malo fuisse nimiam opinionem ingenii atque virtutis. Timebatur enim non minùs, quàm diligebatur ; ne, secundâ fortunâ magnisque opibus elatus, tyrannidem concupisceret. Quibus rebus factum est,

ut absenti magistratum abrogarent, et alium in ejus locum substituerent. Id ille ut audivit, domum reverti noluit, et se Pactyen contulit, ibique tria castella communivit, Bornos, Bisanthen, Neontichos ; manuque collectâ primus Græciæ civitatis in Thraciam introïit, gloriosiùs existimans, Barbarorum prædâ locupletari, quàm Graiorum. Quâ ex re creverat quum famâ tum opibus, magnamque amicitiam sibi cum quibusdam regibus, Thraciæ pepererat.

VIII. Neque tamen a caritate patriæ potuit recedere. Nam quum apud Ægos flumen Philocles, prætor Atheniensium, classem constituisset suam, neque longè abesset Lysander, prætor Lacedæmoniorum, qui in eo erat occupatus, ut bellum quàm diutissimè duceret, quòd ipsis pecunia a Rege suppeditabatur, contrà Atheniensibus exhaustis præter arma et naves nihil erat supèr : Alcibiades ad Atheniensium venit exercitum, ibique præsente vulgo agere cœpit, *si vellent, se coacturum Lysandrum aut dimicare aut pacem petere ; Lacedæmonios eò nolle confligere classe, quòd pedestribus copiis plùs quàm navibus valerent ; sibi autem esse facile, Seuthen, regem Thracum, deducere, ut eos terrâ depelleret ; quo facto, necessariò aut classe conflicturos, aut bellum composituros.* Id etsi verè dictum Philocles animadvertebat, tamen postulata facere noluit, quòd sentiebat, se, Alcibiade recepto, nullius momenti apud exercitum futurum, et, si quid secundi evenisset, nullam in eâ re suam partem fore ; contra ea, si quid adversi accidisset, se unum ejus delicti futurum reum. Ab hoc discedens Alcibiades, 'quoniam,' inquit, 'victoriæ patriæ repugnas, illud moneo, juxta hostes castra habeas nautica. Periculum est enim, ne immodestiâ militum nostrorum occasio detur Lysandro nostri opprimendi

exercitûs.' Neque ea res illum fefellit. Nam Lysander quum per speculatores comperisset, vulgum Atheniensium in terram prædatum exîsse, navesque pænè inanes relictas, tempus rei gerendæ non dimisit, eoque impetu totum bellum delevit.

IX. At Alcibiades, victis Atheniensibus, non satìs tuta eadem loca sibi arbitratus, penitùs in Thraciam se supra Propontidem abdidit, sperans ibi facillimè suam fortunam occuli posse. Falsò. Nam Thraces postquam eum cum magnâ pecuniâ venisse senserunt, insidias ei fecerunt: qui ea, quæ apportavit, abstulerunt; ipsum capere non potuerunt. Ille cernens nullum locum sibi tutum in Græciâ propter potentiam Lacedæmoniorum, ad Pharnabazum in Asiam transiit: quem quidem adeò suâ cepit humanitate, ut eum nemo in amicitiâ antecederet. Namque ei Grunium dederat in Phrygiâ, castrum, ex quo quinquagena talenta vectigalis capiebat. Quâ fortunâ Alcibiades non erat contentus, neque Athenas victas Lacedæmoniis servire poterat pati. Itaque ad patriam liberandam omni ferebatur cogitatione; sed videbat, id sine Rege Persarum non posse fieri, ideoque eum amicum sibi cupiebat adjungi. Neque dubitabat facilè se consecuturum, si modò ejus conveniendi habuisset potestatem. Nam Cyrum fratrem ei bellum clam parare, Lacedæmoniis adjuvantibus, sciebat. Id si aperuisset, magnam se initurum gratiam videbat.

X. Hæc quum moliretur, peteretque a Pharnabazo, ut ad Regem mitteretur, eodem tempore Critias cæterique tyranni Atheniensium certos homines ad Lysandrum in Asiam miserunt, qui eum certiorem facerent, nisi Alcibiadem sustulisset, nihil earum rerum fore ratum, quas ipse Athenis constituisset. Quare, si suas res gestas manere vellet, illum persequeretur. His

Laco rebus commotus statuit, accuratiùs sibi agendum cum Pharnabazo. Huic ergo renuntiat, quæ Regi cum Lacedæmoniis essent, irrita futura, nisi Alcibiadem vivum aut mortuum tradidisset. Non tulit hoc satrapes, et violare clementiam, quàm Regis opes minui, maluit. Itaque misit Sysamithren et Bagæum ad Alcibiadem interficiendum, quum ille esset in Phrygiâ, iterque ad Regem compararet. Missi, clam vicinitati, in quâ tum Alcibiades erat, dant negotium, ut eum interficiant. Illi quum eum ferro aggredi non auderent, noctu ligna contulerunt circa casam eam, in quâ quiescebat, eamque succenderunt; ut incendio conficerent, quem manu superari posse diffidebant. Ille autem ut sonitu flammæ est excitatus, etsi gladius ei erat subductus, familiaris sui subalare telum eripuit. Namque erat cum eo quidam ex Arcadiâ hospes, qui nunquam discedere voluerat. Hunc sequi se jubet, et id, quod in præsentiâ vestimentorum fuit, arripit. His in ignem ejectis flammæ vim transiit. Quem ut barbari incendium effugisse viderunt, telis [eminus] missis interfecerunt, caputque ejus ad Pharnabazum retulerunt. At mulier, quæ cum eo vivere consuêrat, muliebri suâ veste contectum ædificii incendio mortuum cremavit, quod ad vivum interimendum erat comparatum. Sic Alcibiades annos circiter quadraginta natus diem obiit supremum.

XI. Hunc infamatum a plerisque tres gravissimi historici summis laudibus extulerunt: Thucydides, qui ejusdem ætatis fuit; Theopompus, qui fuit pòst aliquantò natus, et Timæus. Qui quidem duo maledicentissimi, nescio quo modo, in illo uno laudando conscîerunt. Namque ea, quæ suprà diximus, de eo prædicarunt, atque hoc ampliùs: quum Athenis, splendidissimâ civitate, natus esset, omnes splendore ac dignitate superâsse vitæ;

postquam inde expulsus Thebas venerit, adeò studiis eorum inservîsse, ut nemo eum labore corporisque viribus posset æquiparare, (omnes enim Bœotii magis firmitati corporis, quàm ingenii acumini inserviunt;) eundem apud Lacedæmonios, quorum moribus summa virtus in patientiâ ponebatur, sic duritiæ se dedisse, ut parsimoniâ victûs atque cultûs omnes Lacedæmonios vinceret; fuisse apud Thracas, homines vinolentos, rebusque Venereis deditos; hos quoque in his rebus antecessisse; venisse ad Persas, apud quos summa laus esset fortiter venari, luxuriosè vivere; horum sic imitatum consuetudinem, ut illi ipsi eum in his maximè admirarentur. Quibus rebus effecisse, ut, apud quoscumque esset, princeps poneretur, habereturque carissimus. Sed satìs de hoc; reliquos ordiamur.

VIII. THRASYBULUS.

I. *Thrasybulus, Lyci filius, Atheniensis.* Si per se virtus sine fortunâ ponderanda sit, dubito, an hunc primum omnium ponam. Illud sine dubio; neminem huic præfero fide, constantiâ, magnitudine animi, in patriam amore. Nam quod multi voluerunt, pauci potuerunt, ab uno tyranno patriam liberare; huic contigit, ut a triginta oppressam tyrannis ex servitute in libertatem vindicaret. Sed, nescio quo modo, quum eum nemo anteiret his virtutibus, multi nobilitate præcucurrerunt. Primùm Peloponnesio bello multa hic sine Alcibiade gessit, ille nullam rem sine hoc: quæ ille universa naturali quodam bono fecit lucri. Sed illa tamen omnia communia imperatoribus cum militibus et fortunâ, quòd

in prœlii concursu abit res a consilio ad vires vimque pugnantium. Itaque jure suo nonnulla ab imperatore miles, plurima verò fortuna vindicat, seque hìc plùs valuisse, quàm ducis prudentiam, verè potest prædicare. Quare illud magnificentissimum factum proprium est Thrasybuli. Nam quum triginta tyranni, præpositi a Lacedæmoniis, servitute oppressas tenerent Athenas, plurimos cives, quibus in bello parserat fortuna, partim patriâ expulissent, partim interfecissent, plurimorum bona publicata inter se divisissent; non solùm princeps, sed et solus initio bellum his indixit.

II. Hic enim quum Phylen confugisset, quod est castellum in Atticâ munitissimum, non plùs habuit secum, quàm triginta de suis. Hoc initium fuit salutis Actæorum; hoc robur libertatis clarissimæ civitatis. Neque verò hic non contemptus est primò a tyrannis, atque ejus solitudo. Quæ quidem res et illis contemnentibus pernicii, et huic despecto saluti, fuit. Hæc enim illos ad persequendum segnes, hos autem, tempore ad comparandum dato, fecit robustiores. Quò magis præceptum illud omnium in animis esse debet: *Nihil in bello oportere contemni;* nec sine causâ dici: *Matrem timidi flere non solere.* Neque tamen pro opinione Thrasybuli auctæ sunt opes. Nam jam tum illis temporibus fortiùs boni pro libertate loquebantur, quàm pugnabant. Hinc in Piræum transiit, Munychiamque munivit. Hanc bis tyranni oppugnare sunt adorti; ab eâque turpiter repulsi protinus in urbem, armis impedimentisque amissis, refugerunt. Usus est Thrasybulus non minùs prudentiâ, quàm fortitudine. Nam cedentes violari vetuit; *cives* enim *civibus parcere* æquum censebat; neque quisquam est vulneratus, nisi qui prior impugnare voluit; neminem jacentem veste spoliavit; nil

attigit, nisi arma, quorum indigebat, et, quæ ad victum pertinebant. In secundo prœlio cecidit Critias, dux tyrannorum, quum quidem exadversus Thrasybulum fortissimè pugnaret.

III. Hoc dejecto, Pausanias venit Atticis auxilio, rex Lacedæmoniorum. Is inter Thrasybulum et eos, qui urbem tenebant, fecit pacem, his conditionibus: *ne qui, præter triginta tyrannos, et decem, qui, postea prætores creati, superioris more crudelitatis erant usi, afficerentur exilio; neve bona publicarentur; reipublicæ procuratio populo redderetur.* Præclarum hoc quoque Thrasybuli, quòd, reconciliatâ pace, quum plurimùm in civitate posset, legem tulit: *ne quis antè actarum rerum accusaretur, neve multaretur;* eamque illi *oblivionis* appellarunt. Neque verò hanc tantùm ferendam curavit, sed etiam, ut valeret, effecit. Nam quum quidam ex his, qui simul cum eo in exilio fuerant, cædem facere eorum vellent, cum quibus in gratiam reditum erat, publicè prohibuit, et id, quod pollicitus erat, præstitit.

IV. Huic pro tantis meritis honoris corona a populo data est, facta duabus virgulis oleaginis, quam quòd amor civium, non vis expresserat, nullam habuit invidiam, magnâque fuit gloriâ. Bene ergo Pittacus ille, qui septem sapientum numero est habitus, quum ei Mytilenæi multa millia jugerum agri munera darent, *Nolite, oro vos,* inquit, *id mihi dare, quod multi invideant, plures etiam concupiscant. Quare ex istis nolo amplius, quàm centum jugera, quæ et meam animi æquitatem et vestram voluntatem indicent.* Nam parva munera, diutina, locupletia non propria esse consueverunt. Illâ igitur coronâ contentus Thrasybulus neque ampliùs requisivit, neque quenquam honore se antecessisse existimavit. Hic sequenti tempore quum prætor

classem ad Ciliciam appulisset, neque satìs diligenter in castris ejus agerentur vigiliæ, a barbaris, ex oppido noctu eruptione factâ, in tabernaculo interfectus est.

IX. CONON.

I. *Conon Atheniensis* Peloponnesio bello accessit ad rempublicam, in eoque ejus opera magni fuit. Nam et prætor pedestribus exercitibus præfuit, et præfectus classis res magnas mari gessit. Quas ob causas præcipuus ei honos habitus est. Namque omnibus unus insulis præfuit: in quâ potestate Pheras cepit, coloniam Lacedæmoniorum. Fuit etiam extremo Peloponnesio bello prætor, quum apud Ægos flumen copiæ Atheniensium a Lysandro sunt devictæ. Sed tum abfuit, eòque pejùs res administrata est. Nam et prudens rei militaris et diligens erat imperii. Itaque nemini erat his temporibus dubium, si adfuisset, illam Athenienses calamitatem accepturos non fuisse.

II. Rebus autem afflictis, quum patriam obsideri audîsset, non quæsivit, ubi ipse tutò viveret, sed unde præsidio posset esse civibus suis. Itaque contulit se ad Pharnabazum, satrapen Ioniæ et Lydiæ, eundemque generum Regis et propinquum: apud quem ut multùm gratiâ valeret, multo labore multisque effecit periculis. Nam quum Lacedæmonii, Atheniensibus devictis, in societate non manerent, quam cum Artaxerxe fecerant, Agesilaümque bellatum misissent in Asiam, maximè impulsi a Tissapherne, qui ex intimis Regis ab amicitiâ ejus defecerat, et cum Lacedæmoniis coîerat societatem: hunc adversùs Pharnabazus habitus est impe-

rator; re quidem verâ exercitui præfuit Conon, ejusque omnia arbitrio gesta sunt. Hic multùm ducem summum Agesilaüm impedivit, sæpèque ejus consiliis obstitit. Neque verò non fuit apertum, si ille non fuisset, Agesilaüm Asiam Tauro tenus Regi fuisse erepturum. Qui posteaquam domum a suis civibus revocatus est, quòd Bœotii et Athenienses Lacedæmoniis bellum indixerant, Conon nihilo seciùs apud præfectos Regis versabatur, hisque omnibus maximo erat usui.

III. Defecerat a Rege Tissaphernes, neque id tam Artaxerxi, quàm cæteris, erat apertum. Multis enim magnisque meritis apud Regem, etiam quum in officio non maneret, valebat. Neque id mirandum, si non facilè ad credendum adducebatur, reminiscens, ejus se operâ Cyrum fratrem superâsse. Hujus accusandi gratiâ Conon a Pharnabazo ad Regem missus, posteaquam venit, primum ex more Persarum ad Chiliarchum, qui secundum gradum imperii tenebat, Tithrausten accessit, seque ostendit cum Rege colloqui velle. Nemo enim sine hoc admittitur. Huic ille, *nulla*, inquit, *mora est; sed tu delibera, utrùm colloqui malis, an per litteras agere, quæ cogitas. Necesse est enim, si in conspectum veneris, venerari te Regem* (quod proskynein illi vocant.) *Hoc si tibi grave est, per me nihilo seciùs editis mandatis conficies, quod studes.* Tum Conon, *Mihi verò*, inquit, *non est grave, quemvis honorem habere Regi. Sed vereor, ne civitati meæ sit opprobrio, si, quum ex eâ sim profectus, quæ cæteris gentibus imperare consueverit, potiùs barbarorum, quàm illius, more fungar.* Itaque, quæ volebat, huic scripta tradidit.

IV. Quibus cognitis, Rex tantùm auctoritate ejus motus est, ut Tissaphernem hostem judicaverit, et Lacedæmonios bello persequi jusserit, et ei permiserit, quem

vellet, eligere ad dispensandam pecuniam. *Id arbitrium*, Conon negavit, *sui esse consilii, sed ipsius, qui optimè suos nôsse deberet; sed se suadere, Pharnabazo id negotii daret.* Hinc magnis muneribus donatus ad mare est missus, ut Cypriis et Phœnicibus, cæterisque maritimis civitatibus naves longas imperaret, classemque, quâ proximâ æstate mare tueri posset, compararet: dato adjutore Pharnabazo, sicut ipse voluerat. Id ut Lacedæmoniis est nuntiatum, non sine curâ rem administrârunt, quòd majus bellum imminere arbitrabantur, quàm si cum Barbaro solùm contenderent. Nam ducem fortem et prudentem Regiis opibus præfuturum, ac secum dimicaturum videbant, quem neque consilio neque copiis superare possent. Hâc mente magnam contrahunt classem; proficiscuntur Pisandro duce. Hos Conon apud Cnidum adortus magno prœlio fugat, multas naves capit, complures deprimit. Quâ victoriâ non solùm Athenæ, sed etiam cuncta Græcia, quæ sub Lacedæmoniorum fuerat imperio, liberata est. Conon cum parte navium in patriam venit: muros dirutos a Lysandro, utrosque et Piræi et Athenarum, reficiendos curat, pecuniæque quinquaginta talenta, quæ a Pharnabazo acceperat, civibus suis donat.

V. Accidit huic, quod cæteris mortalibus, ut inconsideratior in secundâ, quàm in adversâ esset fortunâ. Nam classe Peloponnesiorum devictâ, quum ultum se injurias patriæ putaret, plura concupivit, quàm efficere potuit. Neque tamen ea non pia et probanda fuerunt, quòd potiùs patriæ opes augeri, quàm Regis, maluit. Nam quum magnam auctoritatem sibi pugnâ suâ navali, quam apud Cnidum fecerat, constituisset, non solùm inter Barbaros sed etiam inter omnes Græciæ civitates, clam dare operam cœpit, ut Ioniam et Æoliam restitue-

ret Atheniensibus. Id quum minùs diligenter esset celatum, Tiribazus, qui Sardibus præerat, Cononem evocavit, simulans, ad Regem eum se mittere velle magnâ de re. Hujus nuntio parens quum venisset, in vincula conjectus est, in quibus aliquandiu fuit. Nonnulli, eum ad Regem abductum, ibique perîsse, scriptum reliquerunt. Contra ea *Dinon* historicus, cui nos plurimùm de Persicis rebus credimus, effugisse, scripsit: illud addubitat, utrùm Tiribazo sciente an imprudente sit factum.

X. DION.

I. *Dion, Hipparini filius, Syracusanus*, nobili genere natus, utrâque implicatus tyrannide Dionysiorum. Namque ille superior Aristomachen, sororem Dionis, habuit in matrimonio: ex quâ duos filios, Hipparinum et Nysæum, procreavit: totidemque filias, nomine Sophrosynen et Areten: quarum priorem Dionysio filio, eidem cui regnum reliquit, nuptum dedit, alteram, Areten, Dioni. Dion autem præter nobilem propinquitatem, generosamque majorum famam, multa alia ab naturâ habuit bona: in his ingenium docile, come, aptum ad artes optimas; magnam corporis dignitatem, quæ non minimùm commendat; magnas præterea divitias a patre relictas, quas ipse tyranni muneribus auxerat. Erat intimus Dionysio priori, neque minùs propter mores, quàm affinitatem. Namque etsi Dionysii crudelitas ei displicebat, tamen salvum esse propter necessitudinem, magis etiam suorum causâ, studebat. Aderat in magnis rebus; ejusque consilio multùm movebatur tyrannus, nisi quâ in re major ipsius cupiditas intercesserat. Le-

gationes verò, quæ essent illustriores, per Dionem administrabantur; quas quidem ille diligenter obeundo, fideliter administrando, crudelissimum nomen tyranni suâ humanitate tegebat. Hunc a Dionysio missum Carthaginienses suspexerunt, ut neminem unquam Græcâ linguâ loquentem magis sint admirati.

II. Neque verò hæc Dionysium fugiebant. Nam quanto esset sibi ornamento, sentiebat. Quo fiebat, ut uni huic maximè indulgeret, neque eum secus diligeret ac filium. Qui quidem, quum, Platonem Tarentum venisse, fama in Siciliam esset perlata, adolescenti negare non potuit, quin eum arcesseret, quum Dion ejus audiendi cupiditate flagraret. Dedit ergo huic veniam, magnâque eum ambitione Syracusas perduxit. Quem Dion adeò admiratus est atque adamavit, ut se totum ei traderet. Neque verò Plato minùs delectatus est Dione. Itaque quum a Dionysio tyranno crudeliter violatus esset, quippe quem venundari jussisset, tamen eòdem rediit, ejusdem Dionis precibus adductus. Interim in morbum incidit Dionysius. Quo quum gravi conflictaretur, quæsivit a medicis Dion, *quemadmodum se haberet?* simulque ab his petiit, *si fortè majori esset periculo, ut sibi faterentur. Nam velle se cum eo colloqui de partiendo regno:* quòd sororis suæ filios ex illo natos partem regni putabat debere habere. Id medici non tacuerunt, et ad Dionysium filium sermonem retulerunt. Quo ille commotus, ne agendi cum eo esset Dioni potestas, patri soporem medicos dare coëgit. Hoc æger sumpto, ut somno sopitus, diem obiit supremum.

III. Tale initium fuit Dionis et Dionysii simultatis, eaque multis rebus aucta est. Sed tamen primis temporibus aliquandiu simulata inter eos amicitia mansit. Quumque Dion non desisteret obsecrare Dionysium, ut

Platonem Athenis arcesseret, et ejus consiliis uteretur, ille, qui in aliquâ re vellet patrem imitari, morem ei gessit. Eodemque tempore Philistum historicum Syracusas reduxit, hominem amicum non magis tyranno, quàm tyrannidi. Sed de hoc in eo meo libro plura sunt exposita, qui de historicis conscriptus est. Plato autem tantùm apud Dionysium auctoritate potuit, valuitque eloquentiâ, ut ei persuaserit, tyrannidis facere finem, libertatemque reddere Syracusanis: a quâ voluntate Philisti consilio deterritus, aliquantò crudelior esse cœpit.

IV. Qui quidem, quum a Dione se superari videret ingenio, auctoritate, amore populi, verens, ne, si eum secum haberet, aliquam occasionem sui daret opprimendi, navem ei triremem dedit, quâ Corinthum deveheretur : ostendens, se id utriusque facere causâ ; ne, quum inter se timerent, alteruter alterum præoccuparet. Id quum factum multi indignarentur, magnæque esset invidiæ tyranno, Dionysius omnia quæ moveri poterant Dionis in naves imposuit, ad eumque misit. Sic enim existimari volebat, id se non odio hominis, sed suæ salutis fecisse causâ. Postea verò quàm audivit eum in Peloponneso manum comparare, sibique bellum facere conari ; Areten, Dionis uxorem, alii nuptum dedit, filiumque ejus sic educari jussit, ut indulgendo turpissimis imbueretur cupiditatibus. Nam puero, priusquam pubes esset, scorta adducebantur ; vino epulisque obruebatur, neque ullum tempus sobrio relinquebatur. Is usque eò vitæ statum commutatum ferre non potuit, postquam in patriam rediit pater (namque appositi erant custodes, qui eum a pristino victu deducerent), ut se de superiore parte ædium dejecerit, atque ita interierit. Sed illuc revertor.

V. Postquam Corinthum pervenit Dion, et eòdem perfugit Heraclides, ab eodem expulsus Dionysio, qui præfectus fuerat equitum, omni ratione bellum comparare cœperunt. Sed non multùm proficiebant, quòd multorum annorum tyrannis magnarum opum putabatur. Quam ob causam pauci ad societatem periculi perducebantur. Sed Dion fretus non tam suis copiis, quàm odio tyranni, maximo animo, duabus onerariis navibus, quinquaginta annorum imperium, munitum quingentis longis navibus, decem equitum, centum peditum millibus, profectus oppugnatum, (quod omnibus gentibus admirabile est visum) adeò facilè perculit, ut post diem tertium quàm Siciliam attigerat, Syracusas introierit. Ex quo intelligi potest, nullum esse imperium tutum, nisi benevolentiâ munitum. Eo tempore aberat Dionysius, et in Italiâ classem opperiebatur, adversariorum ratus neminem sine magnis copiis ad se venturum : quæ res eum fefellit. Nam Dion iis ipsis, qui sub adversarii fuerant potestate, regios spiritus repressit, totiusque ejus partis Siciliæ potitus est, quæ sub potestate Dionysii fuerat; parique modo urbis Syracusarum, præter arcem et insulam adjunctam oppido ; eòque rem perduxit, ut talibus pactionibus pacem tyrannus facere vellet : *Siciliam Dion obtineret, Italiam Dionysius, Syracusas Apollocrates*, cui maximam fidem uni habebat.

VI. Has tam prosperas tamque inopinatas res consecuta est subita commutatio, quòd fortuna suâ mobilitate, quem paulò antè extulerat, demergere est adorta. Primùm in filio, de quo commemoravi suprà, sævitiam suam exercuit. Nam quum uxorem reduxisset, quæ alii fuerat tradita, filiumque vellet revocare ad virtutem a perditâ luxuriâ, accepit gravissimum parens vulnus morte filii. Deinde orta dissensio est inter eum et He-

raclidem; qui quidem principatum non concedens, factionem comparavit. Neque is minùs valebat apud optimates, quorum consensu præerat classi, quum Dion exercitum pedestrem teneret. Non tulit hoc animo æquo Dion, et versum illum Homeri retulit ex secundâ rhapsodiâ, in quo hæc sententia est: *Non posse bene geri rempublicam multorum imperiis.* Quod dictum magna invidia consecuta est. Namque aperuisse videbatur, se omnia in suâ potestate esse velle. Hanc ille non lenire obsequio, sed acerbitate opprimere studuit, Heraclidemque, quum Syracusas venisset, interficiendum curavit.

VII. Quod factum omnibus maximum timorem injecit. Nemo enim, illo interfecto, se tutum putabat. Ille autem, adversario remoto, licentiùs eorum bona, quos sciebat adversùs se sensisse, militibus dispertivit. Quibus divisis, quum quotidiani maximi fierent sumptus, celeriter pecuniâ deesse cœpit; neque, quò manus porrigeret, suppetebat, nisi in amicorum possessiones. Id hujusmodi erat, ut, quum milites reconciliâsset, amitteret optimates. Quarum rerum curâ frangebatur, et, insuetus malè audiendi, non æquo animo ferebat, de se ab iis malè existimari, quorum paulò antè in cælum fuerat elatus laudibus. Vulgus autem, offensâ in eum militum voluntate, liberiùs loquebatur, et *tyrannum non ferendum* dictitabat.

VIII. Hæc ille intuens, quum, quemadmodum sedaret, nesciret, et, quorsum evaderent, timeret; Callicrates quidam, civis Atheniensis, qui simul cum eo ex Peloponneso in Siciliam venerat, homo et callidus et ad fraudem acutus, sine ullâ religione ac fide, adit ad Dionem, et ait: *eum [in] magno periculo esse propter offensionem populi et odium militum, quod nullo modo evitare posset,*

nisi alicui suorum negotium daret, qui se simularet illi inimicum. Quem si invenisset idoneum, facilè omnium animos cogniturum, adversariosque sublaturum, quòd inimici ejus dissidenti suos sensus aperturi forent. Tali consilio probato excipit has partes ipse Callicrates, et se armat imprudentiâ Dionis. Ad eum interficiendum socios conquirit; adversarios ejus convenit, conjurationem confirmat. Res, multis consciis quæ gereretur, elata defertur ad Aristomachen, sororem Dionis, uxoremque Areten. Illæ timore perterritæ conveniunt, cujus de periculo timebant. At ille negat a Callicrate fieri sibi insidias, sed illa, quæ agerentur, fieri præcepto suo. Mulieres nihilo secius Callicratem in ædem Proserpinæ deducunt, ac jurare cogunt, *nihil ab illo periculi fore Dioni.* Ille hâc religione non modò ab incepto non deterritus, sed ad maturandum concitatus est, verens ne priùs consilium aperiretur suum, quàm conata perfecisset.

IX. Hâc mente proximo die festo, quum a conventu remotum se Dion domi teneret, atque in conclavi edito recubuisset, consciis loca munitiora oppidi tradit, domum custodibus sepit; a foribus qui non discedant, certos præficit; navem triremem armatis ornat, Philostratoque fatri suo tradit, eamque in portu agitari jubet, ut si exercere remiges vellet: cogitans, si fortè consiliis obstitisset fortuna, ut haberet, quò fugeret ad salutem. Suorum autem e numero Zacynthios adolescentes quosdam eligit, quum audacissimos, tum viribus maximis; hisque dat negotium, ad Dionem eant inermes, sic utì conveniendi ejus gratiâ viderentur venire. Hi propter notitiam sunt intromissi. At illi, ut limen ejus intrârunt, foribus obseratis in lecto cubantem invadunt. Colligant; fit strepitus, adeò ut exaudiri posset forìs. Hìc, sicut

antè dictum est, quàm invisa sit singularis potentia, et miseranda vita, qui se metui, quàm amari malunt, cuivis facile intellectu fuit. Namque illi ipsi custodes, si propitiâ fuissent voluntate, foribus effractis servare eum potuissent, quòd illi inermes telum forìs flagitantes vivum tenebant. Cui quum succurreret nemo, Lyco quidam Syracusanus per fenestras gladium dedit, quo Dion interfectus est.

X. Confectâ cæde, quum multitudo visendi gratiâ introîsset, nonnulli ab insciis pro noxiis conciduntur. Nam celeri rumore dilato, Dioni vim allatam, multi concurrerant, quibus tale facinus displicebat. Hi falsâ suspicione ducti, immerentes ut sceleratos occidunt. Hujus de morte ut palàm factum est, mirabiliter vulgi mutata est voluntas. Nam qui vivum eum *tyrannum* vocitârant, iidem *liberatorem patriæ tyrannique expulsorem* prædicabant. Sic subitò misericordia odio successerat, ut eum suo sanguine, si possent, ab Acheronte cuperent redimere. Itaque in urbe, celeberrimo loco, elatus publicè, sepulcri monumento donatus est. Diem obiit circiter annos quinquaginta quinque natus; quartum pòst annum, quàm ex Peloponneso in Siciliam redierat.

XI. IPHICRATES.

I. *Iphicrates Atheniensis* non tam magnitudine rerum gestarum, quàm disciplinâ militari nobilitatus est. Fuit enim talis dux, ut non solùm ætatis suæ cum primis compararetur, sed ne de majoribus natu quidem quisquam anteponeretur. Multùm verò in bello est

versatus; sæpè exercitibus præfuit; nusquam culpâ suâ malè rem gessit; semper consilio vicit; tantùmque eo valuit, ut multa in re militari partim nova attulerit, partim meliora fecerit. Namque ille pedestria arma mutavit, quum ante illum imperatorem maximis clypeis, brevibus hastis, minutis gladiis uterentur. Ille e contrario peltam pro parmâ fecit (a quo postea *peltastæ* pedites appellantur), ut ad motus concursusque essent leviores. Hastæ modum duplicavit; gladios longiores fecit. Idem genus loricarum mutavit, et pro sertis atque æneis linteas dedit. Quo facto expeditiores milites reddidit. Nam pondere detracto, quod æquè corpus tegeret et leve esset, curavit.

II. Bellum cum Thracibus gessit; Seuthen, socium Atheniensium, in regnum restituit. Apud Corinthum tantâ severitate exercitui præfuit, ut nullæ unquam in Græciâ neque exercitatiores copiæ, neque magis dicto audientes fuerint duci. In eamque consuetudinem adduxit, ut quum prœlii signum ab imperatore esset datum, sine ducis operâ sic ordinatæ consisterent, ut singuli ab peritissimo imperatore dispositi viderentur Hoc exercitu moram Lacedæmoniorum intercepit: quod maximè totâ celebratum est Græciâ. Iterum eodem bello omnes copias eorum fugavit. Quo facto magnam adeptus est gloriam. Quum Artaxerxes Ægyptio regi bellum inferre voluit, Iphicratem ab Atheniensibus petivit ducem, quem præficeret exercitui conductitio, cujus numerus duodecim millium fuit. Quem quidem sic omni disciplinâ militari erudivit, ut, quemadmodum quondam *Fabiani* milites Romani appellati sunt, sic *Iphicratenses* apud Græcos in summâ laude fuerint. Idem subsidio Lacedæmoniis profectus, Epaminondæ retardavit impetus. Nam nisi ejus adventus appropin-

quâsset, non priùs Thebani Spartâ abscessissent, quàm captam incendio delêssent.

III. Fuit autem et animo magno et corpore, imperatoriâque formâ, ut ipso aspectu cuivis injiceret admirationem sui. Sed in labore remissus nimis, parumque patiens, ut *Theopompus* memoriæ prodidit; bonus verò civis, fideque magnâ. Quod quum in aliis rebus declaravit, tum maximè in Amyntæ Macedonis liberis tuendis. Namque Eurydice, mater Perdiccæ et Philippi, cum his duobus pueris, Amyntâ mortuo, ad Iphicratem confugit, ejusque opibus defensa est. Vixit ad senectutem, placatis in se suorum civium animis. Causam capitis semel dixit, bello sociali, simul cum Timotheo, eoque judicio est absolutus. Menesthea filium reliquit, ex Thressâ natum, Coti regis filiâ. Is quum interrogaretur, *utrùm pluris patrem matremne faceret; matrem*, inquit. Id quum omnibus mirum videretur: *at*, ille, *meritò*, inquit, *facio. Nam pater*, *quantum in se fuit*, *Thracem me creavit*, *contra ea mater Atheniensem.*

XII. CHABRIAS.

I. *Chabrias*, *Atheniensis.* Hic quoque in summis habitus est ducibus, resque multas memoriâ dignas gessit. Sed ex his elucet maximè inventum ejus in prœlio, quod apud Thebas fecit, quum Bœotiis subsidio venisset. Namque in eo victoriâ fidente summo duce Agesilao, fugatis jam ab eo conductitiis catervis, reliquam phalangem loco vetuit cedere, obnixoque genu scuto, projectâ [que] hastâ, impetum excipere hostium docuit. Id novum Agesilaüs contuens, progredi non

est ausus, suosque jam incurrentes tubâ revocavit. Hoc usque eò totâ Græciâ famâ celebratum est, ut illo statu Chabrias sibi statuam fieri voluerit, quæ publicè ei ab Atheniensibus in foro constituta est. Ex quo factum est, ut postea athletæ cæterique artifices his statibus in statuis ponendis uterentur, in quibus victoriam essent adepti.

II. Chabrias autem multa in Europâ bella administravit, quum dux Atheniensium esset; in Ægypto suâ sponte gessit. Nam Nectanabin adjutum profectus, regnum ei constituit. Fecit idem Cypri, sed publicè ab Atheniensibus Evagoræ adjutor datus. Neque priùs inde discessit, quàm totam insulam bello devinceret: quâ ex re Athenienses magnam gloriam sunt adepti. Interim bellum inter Ægyptios et Persas conflatum est. Athenienses cum Artaxerxe societatem habebant; Lacedæmonii cum Ægyptiis: a quibus magnas prædas Agesilaüs, rex eorum, faciebat. Id intuens Chabrias, quum in re nullâ Agesilao cederet, suâ sponte eos adjutum profectus Ægyptiæ classi præfuit, pedestribus copiis Agesilaüs.

III. Tum præfecti Regis Persiæ legatos miserunt Athenas questum, quòd Chabrias adversùm Regem bellum gereret cum Ægyptiis. Athenienses diem certam Chabriæ præstituerunt, quam ante domum nisi redîsset, capitis se illum damnaturos denuntiârunt. Hoc ille nuntio Athenas rediit; neque ibi diutius est moratus, quàm fuit necesse. Non enim libenter erat ante oculos civium suorum; quòd et vivebat lautè, et indulgebat sibi liberaliùs, quàm ut invidiam vulgi posset effugere. Est enim hoc commune vitium in magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriæ comes sit, et libenter de his detrahant, quos eminere videant altiùs, neque animo

æquo pauperes alienam opulentium intuuntur fortunam. Itaque Chabrias, quoad ei licebat, plurimùm aberat. Neque verò solus ille aberat Athenis libenter, sed omnes ferè principes fecerunt idem : quòd tantùm se ab invidiâ putabant abfuturos, quantùm a conspectu suorum recessissent. Itaque Conon plurimùm Cypri vixit, Iphicrates in Thraciâ, Timotheus Lesbi, Chares in Sigeo. Dissimilis quidem Chares eorum et factis et moribus, sed tamen Athenis et honoratus et potens.

IV. Chabrias autem periit bello sociali tali modo. Oppugnabant Athenienses Chium. Erat in classe Chabrias privatus, sed omnes, qui in magistratu erant, auctoritate anteibat ; eumque magis milites, quàm qui præerant, aspiciebant. Quæ res ei maturavit mortem. Nam, dum primus studet portum intrare, et gubernatorem jubet eò dirigere navem, ipse sibi perniciei fuit. Quum enim eò penetrâsset, cæteræ non sunt secutæ. Quo facto circumfusus hostium concursu quum fortissimè pugnaret, navis, rostro percussa, cœpit sidere. Hinc refugere quum posset, si se in mare dejecisset, quòd suberat classis Atheniensium, quæ exciperet natantes : perire maluit, quàm armis abjectis navem relinquere, in quâ fuerat vectus. Id cæteri facere noluerunt, qui nando in tutum pervenerunt. At ille præstare honestam mortem existimans turpi vitæ, cominus pugnans telis hostium interfectus est.

XIII. TIMOTHEUS.

I. *Timotheus, Cononis filius, Atheniensis.* Hic a patre acceptam gloriam multis auxit virtutibus. Fuit

enim disertus, impiger, laboriosus, rei militaris peritus, neque minùs civitatis regendæ. Multa hujus sunt præclarè facta, sed hæc maximè illustria. Olynthios et Byzantios bello subegit. Samum cepit, in quâ oppugnandâ superiore bello Athenienses mille et ducenta talenta consumpserant. Id ille sine ullâ publicâ impensâ populo restituit. Adversùm Cotyn bella gessit, ab eoque mille et ducenta talenta prædæ in publicum retulit. Cyzicum obsidione liberavit. Ariobarzani simul cum Agesilao auxilio profectus est: a quo quum Laco pecuniam numeratam accepisset, ille cives suos agro atque urbibus augeri maluit, quàm id sumere, cujus partem domum suam ferre posset. Itaque accepit Crithoten et Sestum.

II. Idem classi præfectus circumvehens Peloponnesum, Laconicen populatus, classem eorum fugavit. Corcyram sub imperium Atheniensium redegit: sociosque idem adjunxit Epirotas, Athamanas, Chaonas, omnesque eas gentes, quæ mare illud adjacent. Quo facto Lacedæmonii de diutinâ contentione destiterunt, et suâ sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum concesserunt; pacemque his legibus constituerunt, ut Athenienses mari duces essent. Quæ victoria tantæ fuit Atticis lætitiæ, ut tum primùm aræ PACI publicè sint factæ, eique deæ pulvinar sit institutum. Cujus laudis ut memoria maneret, Timotheo publicè statuam in foro posuerunt. Qui honos huic uni ante hoc tempus contigit, ut, quum patri populus statuam posuisset, filio quoque daret. Sic juxtà posita recens filii, veterem patris renovavit memoriam.

III. Hic quum esset magno natu, et magistratus gerere desîsset, bello Athenienses undique premi sunt cœpti. Defecerat Samus; descierat Hellespon.us;

Philippus jam tum valens [Macedo] multa moliebatur: cui oppositus Chares quum esset, non satìs in eo præsidii putabatur. Fit Menestheus prætor, filius Iphicratis, gener Timothei, et, ut ad bellum proficiscatur, decernitur. Huic in consilium dantur duo usu sapientiâque præstantes, quorum consilio uteretur, pater et socer: quòd in his tanta erat auctoritas, ut magna spes esset, per eos amissa posse, recuperari. Hi quum Samum profecti essent, et eòdem Chares, adventu eorum cognito, cum suis copiis proficisceretur, ne quid absente se gestum videretur; accidit, quum ad insulam appropinquarent, ut magna tempestas oriretur; quam evitare duo veteres imperatores utile arbitrati, suam classem suppresserunt. At ille temerariâ usus ratione non cessit majorum natu auctoritati, et, ut si in suâ navi esset Fortuna, quò contenderat, pervenit: eòdemque ut sequerentur, ad Timotheum et Iphicratem nuntium misit. Hinc malè re gestâ, compluribus amissis navibus, eòdem, unde erat profectus, se recepit, litterasque Athenas publicè misit, sibi proclive fuisse Samum capere, nisi a Timotheo et Iphicrate desertus esset. [Ob eam rem in crimen vocabantur.] Populus acer, suspicax, mobilis, adversarius, invidus etiam potentiæ, domum revocat: accusantur proditionis. Hoc judicio damnatur Timotheus, lisque ejus æstimatur centum talentis. Ille odio ingratæ civitatis coactus, Chalcidem se contulit.

IV. Hujus post mortem quum populum judicii sui pœniteret, multæ novem partes detraxit, et decem talenta Cononem filium ejus ad muri quandam partem reficiendam jussit dare. In quo fortunæ varietas est animadversa. Nam quos avus Conon muros ex hostium prædâ patriæ restituerat, eosdem nepos, cum summâ ignominiâ familiæ, ex suâ re familiari reficere coactus

est.—Timothei autem moderatæ sapientisque vitæ quum pleraque possimus proferre testimonia, uno erimus contenti, quòd ex eo facilè conjici poterit, quàm carus suis fuerit. Quum Athenis adolescentulus causam diceret, non solùm amici privatique hospites ad eum defendendum convenerunt, sed etiam in eis Jason tyrannus, qui illo tempore fuit omnium potentissimus. Hic, quum in patriâ sine satellitibus se tutum non arbitraretur, Athenas sine ullo præsidio venit, tantique hospitem fecit, ut mallet se capitis periculum adire, quàm Timotheo de famâ dimicanti deesse. Hunc adversùs tamen Timotheus postea populi jussu bellum gessit, patriæque sanctiora jura, quàm hospitii, esse duxit. Hæc extrema fuit ætas imperatorum Atheniensium, Iphicratis, Chabriæ, Timothei: neque post illorum obitum quisquam dux in illâ urbe fuit dignus memoriâ.

XIV. DATAMES.

I. Venio nunc ad fortissimum virum, maximique consilii, omnium barbarorum: exceptis duobus Carthaginiensibus, Hamilcare et Hannibale. De quo hòc plura referemus, quòd et obscuriora sunt ejus gesta pleraque, et ea, quæ prosperè ei cesserunt, non magnitudine copiarum, sed consilii, quo tantùm non omnes superabat, acciderunt: quorum nisi ratio explicata fuerit, res apparere non poterunt. *Datames* patre Camissare, natione Care, matre Scythissâ natus, primùm militum numero fuit apud Artaxerxem eorum, qui regiam tuebantur. Pater ejus Camissares, quòd et manu fortis et bello strenuus et Regi multis locis fidelis erat repertus, habuit provinciam partem Ciliciæ juxta Cappadociam,

quam incolunt Leucosyri. Datames militare munus fungens, primùm, qualis esset, aperuit in bello, quod Rex adversùs Cadusios gessit. Namque hìc multis millibus Regiorum interfectis, magni fuit ejus opera. Quo factum est, ut, quum in eo bello cecidisset Camissares, paterna ei traderetur provincia.

II. Pari se virtute postea præbuit, quum Autophradates jussu Regis bello persequeretur eos, qui defecerant. Namque ejus operâ hostes, quum castra jam intrâssent, profligati sunt, exercitusque reliquus conservatus Regis est: quâ ex re majoribus rebus præesse cœpit. Erat eo tempore Thyus dynastes Paphlagoniæ antiquo genere natus a Pylæmene illo, quem Homerus Troïco bello a Patroclo interfectum ait. Is Regi dicto audiens non erat: quam ob causam bello eum persequi constituit, eique rei præfecit Datamem, propinquum Paphlagonis (namque ex fratre et sorore erant nati). Quam ob causam Datames omnia primùm experiri voluit, ut sine armis propinquum ad officium reduceret. Ad quem quum venisset sine præsidio, quòd ab amico nullas vereretur insidias, penè interiit. Nam Thyus eum clam interficere voluit. Erat mater cum Datame, amita Paphlagonis. Ea, quid ageretur, resciit, filiumque monuit. Ille fugâ periculum evitavit, bellumque indixit Thyo. In quo, quum ab Ariobarzane, præfecto Lydiæ et Ioniæ totiusque Phrygiæ, desertus esset, nihilo segniùs perseveravit, vivumque Thyum cepit cum uxore et liberis.

III. Cujus facti ne priùs fama ad Regem, quàm ipse, perveniret, dedit operam. Itaque omnibus insciis, eò, ubi erat Rex, venit; posteroque die Thyum, hominem maximi corporis, terribilique facie, quòd et niger et capillo longo barbâque erat promissâ, optimâ veste texit, quam satrapæ Regii gerere consueverant; ornavitque

etiam torque, et armillis aureis, cæteroque regio cultu; ipse agresti duplici amiculo circumdatus, hirtâque tunicâ, gerens in capite galeam venatoriam, dextrâ manu clavam, sinistrâ copulam, quâ vinctum ante se Thyum agebat, ut si feram bestiam captam duceret. Quem quum omnes prospicerent propter novitatem ornatûs ignotamque formam, ob eamque rem magnus esset concursus; fuit non nemo, qui agnosceret Thyum, Regique nuntiaret. Primò non accredidit. Itaque Pharnabazum misit exploratum. A quo ut rem gestam comperit, statim admitti jussit, magnopere delectatus quum facto, tum ornatu; imprimis quòd nobilis rex in potestatem inopinanti venerat. Itaque magnificè Datamem donatum ad exercitum misit, qui tum contrahebatur duce Pharnabazo et Tithrauste ad bellum Ægyptium, parique eum, atque illos, imperio esse jussit. Postea verò quàm Pharnabazum Rex revocavit, illi summa imperii tradita est.

IV. Hic quum maximo studio compararet exercitum, Ægyptumque proficisci pararet, subitò a Rege litteræ sunt ei missæ, ut Aspim aggrederetur, qui Cataoniam tenebat: quæ gens jacet supra Ciliciam, confinis Cappadociæ. Namque Aspis, saltuosam regionem castellisque munitam incolens, non solùm imperio Regis non parebat, sed etiam finitimas regiones vexabat, et, quæ Regi portarentur, abripiebat. Datames, etsi longè aberat ab his regionibus, et a majore re abstrahebatur, tamen Regis voluntati morem gerendum putavit. Itaque cum paucis, sed viris fortibus, navem conscendit: existimans (id quod accidit) faciliùs se imprudentem parvâ manu oppressurum, quàm paratum, quàmvis magno exercitu. Hâc delatus in Ciliciam, egressus inde, dies noctesque iter faciens, Taurum transiit, eòque quò stu-

duerat venit; quærit, quibus locis sit Aspis; cognoscit, haud longè abesse, profectumque eum venatum. Quem dum speculatur, adventûs ejus causa cognoscitur. Pisidas cum iis, quos secum habebat, ad resistendum Aspis comparat. Id Datames ubi audivit, arma sumit, suosque sequi jubet: ipse equo concitato ad hostem vehitur. Quem procul Aspis conspiciens ad se ferentem, pertimescit, atque a conatu resistendi deterritus, sese dedit. Hunc Datames vinctum ad Regem ducendum tradit Mithridati.

V. Hæc dum geruntur, Artaxerxes reminiscens, a quanto bello, ad quàm parvam rem principem ducum misisset, se ipse reprehendit, et nuntium ad exercitum Acen misit, quòd nondum Datamem profectum putabat, qui diceret, ne ab exercitu discederet. Hic priusquam perveniret, quò erat profectus, in itinere convenit, qui Aspim ducebant. Quâ celeritate quum magnam benevolentiam Regis Datames consecutus esset, non minorem invidiam aulicorum excepit, qui illum unum pluris, quàm se omnes, fieri videbant. Quo facto cuncti ad eum opprimendum consenserunt. Hæc Pandates, gazæ custos Regiæ, amicus Datami, perscripta ei mittit, in quibus docet, *eum magno fore periculo, si quid illo imperante in Ægypto adversi accidisset. Namque eam esse consuetudinem regiam, ut casus adversos hominibus tribuant, secundos fortunæ suæ: quo fieri, ut facilè impellantur ad eorum perniciem, quorum ductu res malè gestæ nuntientur: illum hòc majore fore in discrimine, quòd, quibus Rex maximè obediat, eos habeat inimicissimos.* Talibus ille litteris cognitis, quum jam ad exercitum Acen venisset, quòd non ignorabat ea verè scripta, desciscere a Rege constituit. Neque tamen quicquam fecit, quod fide suâ esset indignum. Nam Mandroclem Mag-

netem exercitui præfecit. Ipse cum suis in Cappadociam discedit; conjunctamque huic Paphlagoniam occupat, celans quâ voluntate esset in Regem, clam cum Ariobarzane facit amicitiam, manum comparat, urbes munitas suis tuendas tradit.

VI. Sed hæc propter hiemale tempus minùs prosperè procedebant. Audit, Pisidas quasdam copias adversùs se parare; filium eò Arsidæum cum exercitu mittit. Cadit in prœlio adolescens. Proficiscitur eò pater, non ita cum magnâ manu, celans, quantum vulnus accepisset; quòd priùs ad hostem pervenire cupiebat, quàm de re malè gestâ fama ad suos perveniret: nè cognitâ filii morte animi debilitarentur militum. Quò contenderat, pervenit, hisque locis castra ponit, ut neque circumiri multitudine adversariorum posset, neque impediri, quò minùs ad dimicandum manum haberet expeditam. Erat cum eo Mithrobarzanes socer ejus, præfectus equitum. Is, desperatis generi rebus, ad hostes transfugit. Id Datames ut audivit, sensit, si in turbam exîsset, ab homine tam necessario se relictum, futurum, ut cæteri consilium sequerentur. In vulgus edit: *suo jussu Mithrobarzanem profectum pro perfugâ, quò faciliùs, receptus, interficeret hostes. Quare relinqui eum non par esse, et omnes confestim sequi. Quod si animo strenuo fecissent, futurum, ut adversarii non possent resistere, quum et intra vallum et foris cæderentur.* Hâc re probatâ, exercitum educit, Mithrobarzanem persequitur; qui tantùm quòd ad hostes pervenerat, Datames signa inferri jubet. Pisidæ, novâ re commoti, in opinionem adducuntur, perfugas malâ fide compositòque fecisse, ut, recepti, essent majori calamitati. Primùm eos adoriuntur. Illi quum, quid ageretur, aut quare fieret, ignorarent, coäcti sunt cum eis pugnare,

ad quos transierant, ab hisque stare, quos reliquerant: quibus quum neutri parcerent, celeriter sunt concisi. Reliquos Pisidas resistentes Datames invadit: primo impetu pellit, fugientes persequitur, multos interficit, castra hostium capit. Tali consilio uno tempore et proditores perculit, et hostes profligavit; et, quod ad perniciem fuerat cogitatum, id ad salutem convertit. Quo neque acutius ullius imperatoris cogitatum, neque celerius factum usquam legimus.

VII. Ab hoc tamen viro Scismas maximo natu filius desciit, ad Regemque transiit, et de defectione patris detulit. Quo nuntio Artaxerxes commotus, quòd intelligebat sibi cum viro forti ac strenuo negotium esse, qui, quum cogitâsset, facere auderet, et priùs cogitare, quàm conari, consuêsset, Autophradatem in Cappadociam mittit. Hic ne intrare posset saltum, in quo Ciliciæ portæ sunt sitæ, Datames præoccupare studuit. Sed tam subitò copias contrahere non potuit: a quâ re depulsus, cum eâ manu, quam contraxerat, locum delegit talem, ut neque circumiretur ab hostibus, neque præteriret adversarius, quin ancipitibus locis premeretur, et, si dimicare cum eo vellet, non multùm obesse multitudo hostium suæ paucitati posset.

VIII. Hæc etsi Autophradates videbat, tamen statuit congredi, quàm cum tantis copiis refugere, aut tam diu uno loco sedere. Habebat Barbarorum equitum viginti, peditum centum millia, quos illi *Cardacas* appellant, ejusdemque generis tria funditorum: præterea Cappadocum octo, Armeniorum decem, Paphlagonum quinque, Phrygum decem, Lydorum quinque, Aspendiorum et Pisidarum circiter tria, Cilicum duo, Captianorum totidem, ex Græciâ conductorum tria millia: levis armaturæ maximum numerum. Has adversùs copias spes

omnis consistebat Datami in se locique naturâ: namque hujus partem non habebat vicesimam militum. Quibus fretus conflixit, adversariorumque multa millia concidit, quum de ipsius exercitu non amplius hominum mille cecidisset: quam ob causam postero die tropæum posuit, quo loco pridie pugnatum erat. Hinc quum castra movisset, semperque inferior copiis, superior omnibus prœliis discederet, quòd nunquam manum consereret, nisi quum adversarios locorum angustiis clausisset (quod perito regionum callidèque cogitanti sæpè accidebat): Autophradates, quum bellum duci majore Regis calamitate, quàm adversariorum, videret, ad pacem amicitiamque hortatus est, ut cum Rege in gratiam rediret. Quam ille etsi fidam non fore putabat, tamen conditionem accepit, *seque ad Artaxerxem legatos missurum* dixit. Sic bellum, quod Rex adversùs Datamem susceperat, sedatum. Autophradates in Phrygiam se recepit.

IX. At Rex, quòd implacabile odium in Datamem susceperat, postquam bello eum opprimi non posse animadvertit, insidiis interficere studuit: quas ille plerasque vitavit. Sicut, quum nuntiatum esset, quosdam sibi insidiari, qui in amicorum erant numero (de quibus quod inimici detulerant, neque credendum, neque negligendum putavit); experiri voluit, verum falsumne esset relatum. Itaque eo profectus est, quo itinere futuras insidias dixerant Sed elegit corpore et staturâ simillimum sui, eique vestitum suum dedit, atque eo loco ire, quo ipse consueverat, jussit. Ipse autem ornatu [vestituque] militari inter corporis custòdes iter facere cœpit. At insidiatores, postquam in eum locum agmen pervenit, decepti ordine atque vestitu, in eum faciunt impetum, qui suppositus erat. Prædixerat autem his

Datames, cum quibus iter faciebat, ut parati essent facere, quod ipsum vidissent. Ipse, ut concurrentes insidiatores animadvertit, tela in eos conjecit. Hoc idem quum universi fecissent, priusquam pervenirent ad eum, quem aggredi volebant, confixi ceciderunt.

X. Hic tamen tam callidus vir extremo tempore captus est Mithridatis, Ariobarzanis filii, dolo. Namque is pollicitus est Regi, se eum interfecturum, si ei Rex permitteret, ut, quodcunque vellet, liceret impunè facere, fidemque de eâ re, more Persarum, dextrâ dedisset. Hanc ut accepit a Rege missam, copias parat, et absens amicitiam cum Datame facit, Regis provincias vexat, castella expugnat, magnas prædas capit; quarum partim suis dispertit, partim ad Datamem mittit. Pari modo complura castella ei tradit. Hæc diu faciendo, persuasit homini, se infinitum adversùs Regem suscepisse bellum: quum nihilo magis, ne quam suspicionem illi præberet insidiarum, neque colloquium ejus petivit, neque in conspectum venire studuit. Sic absens amicitiam gerebat, ut non beneficiis mutuis, sed odio communi, quod erga Regem susceperant, contineri viderentur.

XI. Id quum satìs se confirmâsse arbitratus est, certiorem facit Datamem, tempus esse majores exercitus parari, bellum cum ipso Rege suscipi. Deque eâ re, si ei videretur, quo loco vellet, in colloquium veniret. Probatâ re, colloquendi tempus sumitur, locusque, quo conveniretur. Huc Mithridates cum uno, cui maximam habebat fidem, ante aliquot dies venit, compluribusque locis separatim gladios obruit, eaque loca diligenter notat. Ipso autem colloquendi die, utrique, locum qui explorarent, atque ipsos scrutarentur, mittunt. Deinde ipsi sunt congressi. Hìc, quum aliquandiu in colloquio

fuissent, et diversi discessissent jamque procul Datames abesset; Mithridates, priusquam ad suos perveniret, ne quam suspicionem pareret, in eundem locum revertitur, atque ibi, ubi telum erat impositum, resedit, ut si a lassitudine cuperet acquiescere; Datamemque revocavit, simulans se quiddam in colloquio esse oblitum. Interim telum, quod latebat, protulit, nudatumque vaginâ veste texit, ac Datami venienti ait, *digredientem se animadvertisse, locum quendam*, qui erat in conspectu, *ad castra ponenda esse idoneum.* Quem quum digito demonstraret, et ille conspiceret, aversum ferro transfixit: priùsque, quàm quisquam posset succurrere, interfecit. Ita vir, qui multos consilio, neminem perfidiâ ceperat, simulatâ captus est amicitiâ.

XV. EPAMINONDAS.

I. *Epaminondas, Polymni filius, Thebanus.* De hoc priusquam scribamus, hæc præcipienda videntur lectoribus, ne alienos mores ad suos referant; neve ea, quæ ipsis leviora sunt, pari modo apud cæteros fuisse arbitrentur. Scimus enim, musicen nostris moribus abesse ab principis personâ; saltare verò etiam in vitiis poni: quæ omnia apud Græcos et grata et laude digna ducuntur. Quum autem exprimere imaginem consuetudinis atque vitæ velimus Epaminondæ, nihil videmur debere prætermittere, quod pertineat ad eam declarandam. Quare dicemus primùm de genere ejus; deinde, quibus disciplinis et a quibus sit eruditus; tum de moribus, ingeniique facultatibus, et siqua alia digna

memoriâ erunt; postremò de rebus gestis, quæ a plurimis omnium anteponuntur virtutibus.

II. Natus igitur patre, quo diximus, honesto genere, pauper jam a majoribus relictus; eruditus autem sic, ut nemo Thebanus magis. Nam et citharizare, et cantare ad chordarum sonum doctus est a Dionysio, qui non minore fuit in musicis gloriâ, quàm Damon aut Lamprus, quorum pervulgata sunt nomina: cantare tibiis ab Olympiodoro, saltare a Calliphrone. At philosophiæ præceptorem habuit Lysim Tarentinum, Pythagoreum. Cui quidem sic fuit deditus, ut adolescens tristem et severum senem omnibus æqualibus suis in familiaritate anteposuerit; neque priùs eum a se dimiserit, quàm in doctrinis tantò antecesserit condiscipulos, ut facilè intelligi posset, pari modo superaturum omnes in cæteris artibus. Atque hæc ad nostram consuetudinem sunt levia, et potiùs contemnenda; at in Græciâ utìque olim magnæ laudi erant. Postquam ephebus factus est, et palæstræ dare operam cœpit; non tam magnitudini virium servivit, quàm velocitati. Illam enim ad athletarum usum, hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere. Itaque exercebatur plurimùm currendo, et luctando ad eum finem, quoad stans complecti posset, atque contendere. In armis plurimum studii consumebat.

III. Ad hanc corporis firmitatem plurima etiam animi bona accesserant. Erat enim modestus, prudens, gravis, temporibus sapienter utens, peritus belli, fortis manu, animo maximo; adeò veritatis diligens, ut ne joco quidem mentiretur. Idem continens, clemens, patiensque admirandum in modum, non solùm populi, sed etiam amicorum ferens injurias; imprimisque commissa celans: quod interdum non minùs prodest, quàm disertè dicere; studiosus audiendi; ex hoc enim facillimè disci arbitra-

batur. Itaque quum in circulum venisset, in quo aut de republicâ disputaretur, aut de philosophiá sermo haberetur, nunquam inde priùs discessit, quàm ad finem sermo esset adductus. Paupertatem adeò facilè perpessus est, ut de republicâ nihil præter gloriam ceperit. Amicorum in se tuendo caruit facultatibus; fide ad alios sublevandos sæpè sic usus est, ut possit judicari, omnia ei cum amicis fuisse communia. Nam quum aut civium suorum aliquis ab hostibus esset captus, aut virgo amici nubilis propter paupertatem collocari non posset, amicorum concilium habebat, et, quantum quisque daret, pro cujusque facultatibus imperabat. Eamque summam quum fecerat, priusquam acciperet pecuniam, adducebat eum, qui quærebat, ad eos, qui conferebant: eique ut ipsi numerarent, faciebat: ut ille, ad quem ea res perveniebat, sciret, quantum cuique deberet.

IV. Tentata autem ejus est abstinentia a Diomedonte Cyziceno. Namque is rogatu Artaxerxis Epaminondam pecuniâ corrumpendum susceperat. Hic magno cum pondere auri Thebas venit, et Micythum adolescentulum quinque talentis ad suam perduxit voluntatem: quem tum Epaminondas plurimùm diligebat. Micythus Epaminondam convenit, et causam adventûs Diomedontis ostendit. At ille Diomedonte coram, *Nihil*, inquit, *opus pecuniâ est. Nam si ea Rex vult, quæ Thebanis sint utilia, gratiis facere sum paratus; sin autem contraria, non habet auri atque argenti satìs; namque orbis terrarum divitias accipere nolo, pro patriæ caritate. Te, qui me incognitum tentasti, tuique similem existamasti, non miror, tibique ignosco; sed egredere properè, ne alios corrumpas, quum me non potueris. Tu, Micythe, argentum huic redde; nisi id confestim*

facis, ego te tradam magistratui. Hunc Diomedon quum rogaret, *tu tutò exire, suaque, quæ attulisset, liceret efferre: Istud,* inquit, *faciam; neque tuâ causâ, sed meâ: ne, si tibi sit pecunia adempta, aliquis dicat, id ad me ereptum pervenisse, quod delatum accipere noluissem.* A quo quum quæsisset, *quò se deduci vellet,* et ille, *Athenas,* dixisset; præsidium dedit, ut eò tutò perveniret. Neque verò id satìs habuit, sed etiam, ut inviolatus in navem ascenderet, per Chabriam Atheniensem, de quo suprà mentionem fecimus, effecit. Abstinentiæ erit hoc satìs testimonium. Plurima quidem proferre possemus; sed modus adhibendus est; quoniam uno hoc volumine *vitam excellentium virorum* concludere constituimus, quorum separatim multis millibus versuum complures scriptores ante nos explicârunt.

V. Fuit etiam disertus, ut nemo Thebanus ei par esset eloquentiâ: neque minùs concinnus in brevitate respondendi, quàm in perpetuâ oratione ornatus. Habuit obtrectatorem Meneclidam quendam indidem Thebis, et adversarium in administrandâ republicâ, satìs exercitatum in dicendo, ut Thebanum scilicet: namque illi genti plus inest virium quàm ingenii. Is, quòd in re militari florere Epaminondam videbat, hortari solebat Thebanos, *ut pacem bello anteferrent,* ne illius imperatoris opera desideraretur. Huic ille, *Fallis,* inquit, *verbo cives tuos, quòd hos a bello avocas; otii enim nomine servitutem concilias. Nam paritur pax bello. Itaque qui eâ diutinâ volunt frui, bello exercitati esse debent. Quare si principes Græciæ esse vultis, castris est vobis utendum, non palæstrâ.* Idem ille Meneclidas quum huic objiceret, *quòd liberos non haberet, neque uxorem duxisset; maximèque insolentiam, quòd sibi Agamemnonis belli gloriam videretur consecutus: at,* ille, *desine,*

inquit, *Meneclida, de uxore mihi exprobrare: nam nullius in istâ re minùs uti consilio volo.* Habebat enim Meneclidas suspicionem adulterii. *Quòd autem me Agamemnonem æmulari putas, falleris. Namque ille cum universâ Græciâ vix decem annis unam cepit urbem; ego contrà ex unâ urbe nostrâ dieque uno totam Græciam, Lacedæmoniis fugatis, liberavi.*

VI. Idem quum in conventum venisset Arcadum, petens ut societatem cum Thebanis et Argivis facerent, contràque Callistratus, Atheniensium legatus, qui eloquentiâ omnes eo præstabat tempore, postularet, ut potiùs amicitiam sequerentur Atticorum, et in oratione suâ multa invectus esset in Thebanos et Argivos, in eisque hoc posuisset; *animadvertere debere Arcadas, quales utraque civitas cives procreâsset, ex quibus de cæteris possent judicare. Argivos enim fuisse Orestem et Alcmæonem, matricidas; Thebis Œdipum natum, qui, quum patrem suum interfecisset, ex matre liberos procreâsset.* Hîc in respondendo Epaminondas, quum de cæteris perorâsset, postquam ad illa duo opprobria pervenit, *admirari se* dixit *stultitiam rhetoris Attici, qui non animadverterit, innocentes illos natos; domi scelere admisso, quum patriâ essent expulsi, receptos esse ab Atheniensibus.* Sed maximè ejus eloquentia eluxit Spartæ, legati ante pugnam Leuctricam. Quò quum omnium sociorum convenissent legati, coram frequentissimo legationum conventu sic Lacedæmoniorum tyrannidem coarguit, ut non minùs illâ oratione opes eorum concusserit, quàm Leuctricâ pugnâ. Tum enim perfecit, quod pòst apparuit, ut auxilio sociorum Lacedæmonii privarentur.

VII. Fuisse patientem suorumque injurias ferentem civium, quòd se patriæ irasci nefas esse duceret, hæc

sunt testimonia. Quum eum propter invidiam cives præficere exercitui noluissent, duxque esset delectus belli imperitus, cujus errore eò esset deducta illa multitudo militum, ut omnes de salute pertimescerent, quòd locorum angustiis clausi ab hostibus obsidebantur, desiderari cœpta est Epaminondæ diligentia. Erat enim ibi privatus numero militis. A quo quum peterent opem, nullam adhibuit memoriam contumeliæ, et exercitum, obsidione liberatum, domum reduxit incolumem. Neque verò hoc semel fecit, sed sæpius. Maximè autem fuit illustre, quum in Peloponnesum exercitum duxisset adversùs Lacedæmonios, haberetque collegas duos, quorum alter erat Pelopidas, vir fortis ac strenuus. Hîc quum criminibus adversariorum omnes in invidiam venissent, ob eamque rem imperium his esset abrogatum, atque in eorum locum alii prætores successissent; Epaminondas populiscito non paruit, idemque ut facerent persuasit collegis, et bellum, quod susceperat, gessit. Namque animadvertebat, nisi id fecisset, totum exercitum propter prætorum imprudentiam inscientiamque belli periturum. Lex erat Thebis, quæ morte multabat, si quis imperium diutius retinuisset, quàm lege præfinitum foret. Hanc Epaminondas quum reipublicæ conservandæ causâ latam videret, ad perniciem civitatis conferre noluit; et quatuor mensibus diutius, quàm populus jusserat, gessit imperium.

VIII. Postquam domum reditum est, collegæ ejus hoc crimine accusabantur. Quibus ille permisit, ut omnem causam in se transferrent, suâque operâ factum contenderent, ut legi non obedirent. Quâ defensione illis periculo liberatis, nemo Epaminondam responsurum putabat, quòd, quid diceret, non haberet. At ille in judicium venit: nihil eorum negavit, quæ adversarii

crimini dabant, omniaque, quæ collegæ dixerant, confessus est, neque recusavit, quò minùs legis pœnam subiret; sed unum ab iis petivit, ut in periculo suo inscriberent: *Epaminondas a Thebanis morte multatus est, quòd eos coëgit apud Leuctra superare Lacedæmonios, quos ante se imperatorem nemo Bœotiorum ausus fuit aspicere in acie: quòdque uno prælio non solùm Thebas ab interitu retraxit, sed etiam universam Græciam in libertatem vindicavit, eòque res utrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugnarent, Lacedæmonii satìs haberent, si salvi esse possent; neque priùs bellare destitit, quàm, Messenâ constitutâ, urbem eorum obsidione clausit.* Hæc quum dixisset, risus omnium cum hilaritate coörtus est· neque quisquam judex ausus est de eo ferre suffragium. Sic a judicio capitis maximâ discessit gloriâ.

IX. Hic extremo tempore imperator apud Mantineam quum acie instructâ audaciùs instaret hostes, cognitus a Lacedæmoniis, quòd in unius pernicie ejus patriæ sitam putabant salutem, universi in unum impetum fecerunt, neque priùs abscesserunt, quàm, magnâ cæde factâ, multisque occisis, fortissimè ipsum Epaminondam pugnantem, sparo eminus percussum, concidere viderunt. Hujus casu aliquantùm retardati sunt Bœotii· neque tamen priùs pugnâ excesserunt, quàm repugnantes profligârunt. At Epaminondas quum animadverteret, mortiferum se vulnus accepisse, simulque si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim emissurum: usque eò retinuit, quoad renuntiatum est, vicisse Bœotios. Id postquam audivit: *Satìs*, inquit, *vixi; invictus enim morior.* Tum ferro extracto confestim exanimatus est.

X. Hic uxorem nunquam duxit. In quo quum reprehenderetur, quòd liberos non relinqueret, a Pelop-

idâ, qui filium habebat infamem, malèque eum in eo patriæ consulere diceret: *Vide,* inquit, *ne tu pejùs consulas, qui talem ex te natum relicturus sis. Neque verò stirps mihi potest deesse; namque ex me natam relinquo pugnam Leuctricam, quæ non modò mihi superstes, sed etiam immortalis sit necesse est.* Quo tempore, duce Pelopidâ, exules Thebas occupârunt, et præsidium Lacedæmoniorum ex arce expulerunt, Epaminondas, quamdiu facta est cædes civium, domo se tenuit: quòd neque malos defendere volebat, neque impugnare, ne manus suorum sanguine cruentaret; namque omnem civilem victoriam funestam putabat. Idem, postquam apud Cadmeam pugnari cum Lacedæmoniis cœptum est, in primis stetit. Hujus de virtutibus vitâque satìs erit dictum, si hoc unum adjunxero, quod nemo eat inficias, Thebas et ante Epaminondam natum, et post ejus interitum, perpetuò alieno paruisse imperio; contra ea, quamdiu ille præfuerit reipublicæ, caput fuisse totius Græciæ. Ex quo intelligi potest, unum hominem pluris quàm civitatem fuisse.

XVI. PELOPIDAS.

I. *Pelopidas, Thebanus,* magis historicis, quam vulgo, notus. Cujus de virtutibus dubito quemadmodum exponam, quòd vereor, ne, si res explicare incipiam, non vitam ejus enarrare, sed historiam videar scribere; si tantummodo summas attigero, ne rudibus litterarum Græcarum minùs lucidè appareat, quantus fuerit ille vir. Itaque utrique rei occurram, quantùm potero, et medebor quum satietati tum ignorantiæ lectorum.—Phœbidas

Lacedæmonius, quum exercitum Olynthum duceret, iterque per Thebas faceret, arcem oppidi, quæ Cadmea nominatur, occupavit impulsu perpaucorum Thebanorum, qui, adversariæ factioni quò faciliùs resisterent, Laconum rebus studebant: idque suo privato, non publico, fecit consilio. Quo facto eum Lacedæmonii ab exercitu removerunt pecuniâque multarunt: neque eò magis arcem Thebanis reddiderunt, quòd susceptis inimicitiis satius ducebant eos obsideri, quàm liberari. Nam post Peloponnesium bellum Athenasque devictas cum Thebanis sibi rem esse existimabant, et eos esse solos, qui adversùs resistere auderent. Hâc mente amicis suis summas potestates dederant, alteriusque factionis principes partim interfecerant, alios in exilium ejecerant: in quibus Pelopidas hic, de quo scribere exorsi sumus, pulsus, patriâ carebat.

II. Hi omnes ferè Athenas se contulerant, non quò sequerentur otium, sed ut, quemque ex proximo locum fors obtulisset, eo patriam recuperare niterentur. Itaque quum tempus est visum rei gerendæ, communiter cum his, qui Thebis idem sentiebant, diem delegerunt, ad inimicos opprimendos civitatemque liberandam, eum, quo maximi magistratus simul consueverant epulari. Magnæ sæpè res non ita magnis copiis sunt gestæ; sed profectò nunquam ab tam tenui initio tantæ opes sunt profligatæ. Nam duodecim adolescentuli coïerunt ex his, qui exilio erant multati, quum omnino non essent ampliùs centum, qui tanto se offerrent periculo. Quâ paucitate perculsa est Lacedæmoniorum potentia. Hi enim non magis adversariorum factioni, quàm Spartanis, eo tempore bellum intulerunt; qui principes erant totius Græciæ, quorum imperii majestas, neque ita multò pòst, Leuctricâ pugnâ, ab hoc initio perculsa,

concidit. Illi igitur duodecim, quorum erat dux Pelopidas, quum Athenis interdiu exîssent, ut vesperascente cælo Thebas possent pervenire, cum canibus venaticis exierunt, retia ferentes, vestitu agresti, quò minore suspicione facerent iter. Qui quum tempore ipso, quo studuerant, pervenissent, domum Charonis devenerunt, a quo et tempus et dies erat datus.

III. Hoc loco libet interponere, etsi sejunctum ab re positâ est, nimia fiducia quantæ calamitati soleat esse. Nam magistratuum Thebanorum statim ad aures pervenit, exules in urbem devenisse. Id illi, vino epulisque dediti, usque eò despexerunt, ut ne quærere quidem de tantâ re laborârint. Accessit etiam, quod magis aperiret eorum dementiam. Allata est enim epistola Athenis ab Archiâ hierophante, Archiæ, qui tum maximum magistratum Thebis obtinebat, in quâ omnia de profectione exulum perscripta erant. Quæ quum jam accubanti in convivio esset data, sicut erat, signatam sub pulvinum subjiciens, *in crastinum*, inquit, *differo res severas.* At illi omnes, quum jam nox processisset, vinolenti, ab exulibus, duce Pelopidâ, sunt interfecti. Quibus rebus confectis, vulgo ad arma libertatemque vocato, non solùm qui in urbe erant, sed etiam undique ex agris concurrerunt, præsidium Lacedæmoniorum ex arce pepulerunt, patriam obsidione liberaverunt, auctores Cadmeæ occupandæ partim occiderunt, partim in exilium ejecerunt.

IV. Hoc tam turbido tempore, sicut suprà docuimus, Epaminondas, quoad cum civibus dimicatum est, domi quietus fuit. Itaque hæc liberandarum Thebarum propria laus est Pelopidæ: cæteræ ferè omnes communes cum Epaminondâ. Namque Leuctricâ pugnâ, imperatore Epaminondâ, hic fuit dux delectæ manûs, quæ

prima phalangem prostravit Laconum. Omnibus præterea periculis adfuit. Sicut Spartam quum oppugnavit, alterum tenuit cornu: quòque Messena celeriùs restitueretur, legatus in Persas est profectus. Denique hæc fuit altera persona Thebis, sed tamen secunda ita, ut proxima esset Epaminondæ.

V. Conflictatus autem est cum adversâ fortunâ. Nam et initio, sicut ostendimus, exul patriâ caruit: et quum Thessaliam in potestatem Thebanorum cuperet redigere, legationisque jure satìs tectum se arbitraretur, quod apud omnes gentes sanctum esse consuêsset, a tyranno Alexandro Pheræo simul cum Ismeniâ comprehensus, in vincula conjectus est. Hunc Epaminondas recuperavit, bello persequens Alexandrum. Post id factum, nunquam is animo placari potuit in eum, a quo erat violatus. Itaque persuasit Thebanis, ut subsidio Thessaliæ proficiscerentur, tyrannosque ejus expellerent. Cujus belli quum ei summa esset data, eòque cum exercitu profectus esset, non dubitavit, simul ac conspexit hostem, confligere. In quo prœlio Alexandrum ut animadvertit, incensus irâ equum in eum concitavit, proculque degressus a suis, conjectu telorum confossus concidit. Atque hoc secundâ victoriâ accidit. Nam jam inclinatæ erant tyrannorum copiæ. Quo facto, omnes Thessaliæ civitates interfectum Pelopidam coronis aureis et statuis æneis, liberosque ejus multo agro, donârunt.

XVII. AGESILAÜS.

I. *Agesilaüs*, *Lacedæmonius*, quum a cæteris scriporibus, tum eximiè a Xenophonte Socratico collaudatus

est; eo enim usus est familiarissimè. Hic primùm de regno cum Leotychide, fratris filio, habuit contentionem. Mos est enim a majoribus Lacedæmoniis traditus, ut duos haberent semper reges, nomine magis quàm imperio, ex duabus familiis Procli et Eurysthenis, qui principes ex progenie Herculis Spartæ reges fuerunt. Harum ex alterâ in alterius familiæ locum fieri non licebat. Itaque utraque suum retinebat ordinem. Primùm ratio habebatur, qui maximus natu esset ex liberis ejus, qui regnans decessisset. Sin is virilem sexum non reliquisset, tum deligebatur, qui proximus esset propinquitate. Mortuus erat Agis rex, frater Agesilaï. Filium reliquerat Leotychidem, quem ille natum non agnôrat: eundem moriens suum esse dixerat. Is de honore regni cum Agesilao suo patruo contendit: neque id, quod petivit, consecutus est. Nam Lysandro suffragante, homine, ut ostendimus suprà, factioso, et his temporibus potente, Agesilaüs antelatus est.

II. Hic simul atque imperii potitus est, persuasit Lacedæmoniis, ut exercitum emitterent in Asiam, bellumque Regi facerent; docens, satius esse in Asiâ, quàm in Europâ, dimicari. Namque fama exierat, Artaxerxem comparare classes, pedestresque exercitus, quos in Græciam mitteret. Datâ potestate, tantâ celeritate usus est, ut priùs in Asiam cum copiis pervenerit, quàm Regii satrapæ eum scirent profectum. Quo factum est, ut omnes imparatos imprudentesque offenderet. Id ut cognovit Tissaphernes, qui summum imperium tum inter præfectos habebat Regios, inducias a Lacone petivit; simulans, se dare operam, ut Lacedæmoniis cum Rege conveniret, re autem verâ, ad copias comparandas: easque impetravit trimestres. Juravit autem uterque, se sine dolo inducias conservaturum. In quâ pactione

summâ fide mansit Agesilaüs. Contra ea Tissaphernes nihil aliud, quàm bellum, comparavit. Id etsi sentiebat Laco, tamen jusjurandum servabat, *multùm*que *in eo se consequi* dicebat, *quòd Tissaphernes perjurio suo et homines suis rebus abalienaret, et deos sibi iratos redderet; se autem conservatâ religione confirmare exercitum, quum animadverteret deorum numen facere secum, hominesque sibi conciliari amiciores, quòd his studere consuêssent, quos conservare fidem viderent.*

III. Postquam induciarum præteriit dies, Barbarus non dubitans, quòd ipsius erant plurima domicilia in Cariâ, et ea regio his temporibus multò putabatur locupletissima, eò potissimùm hostes impetum facturos, omnes suas copias eò contraxerat. At Agesilaüs in Phrygiam se convertit, eamque priùs depopulatus est, quàm Tissaphernes usquam se moveret. Magnâ prædâ militibus locupletatis, Ephesum hiematum exercitum reduxit; atque ibi officinis armorum institutis, magnâ industriâ bellum apparavit. Et quò studiosiùs armarentur insigniùsque ornarentur, præmia proposuit, quibus donarentur, quorum egregia in eâ re fuisset industria. Fecit idem in exercitationum generibus, ut, qui cæteris præstitissent, eos magnis afficeret muneribus. His igitur rebus effecit, ut et ornatissimum et exercitatissimum haberet exercitum. Huic quum tempus esset visum, copias extrahere ex hibernaculis, vidit, si, quò esset iter facturus, palàm pronuntiâsset, hostes non credituros, aliasque regiones præsidiis occupaturos, nec dubitaturos, aliud esse facturum, ac pronuntiâsset. Itaque quum ille Sardes iturum se dixisset, Tissaphernes eandem Cariam defendendam putavit. In quo quum eum opinio fefellisset, victumque se vidisset consilio; serò suis præsidio profectus est. Nam quum illò venisset, jam

Agesilaüs, multis locis expugnatis, magnâ erat prædâ potitus. Laco autem, quum videret hostes equitatu superare, nunquam in campo sui fecit potestatem, et his locis manum conseruit, quibus plùs pedestres copiæ valerent. Repulit ergo, quotiescumque congressus est, multò majores adversariorum copias, et sic in Asiâ versatus est, ut omnium opinione victor duceretur.

IV. Hic quum jam animo meditaretur proficisci in Persas, et ipsum Regem adoriri, nuntius ei domo venit ephorûm jussu, bellum Athenienses et Bœotios indixisse Lacedæmoniis: quare venire ne dubitaret. In hoc non minùs ejus pietas suspicienda est, quàm virtus bellica. Qui quum victori præesset exercitui, maximamque haberet fiduciam regni Persarum potiundi; tantâ modestiâ dicto audiens fuit jussis absentium magistratuum, ut si privatus in comitio esset Spartæ. Cujus exemplum utinam imperatores nostri sequi voluissent! Sed illuc redeamus. Agesilaüs opulentissimo regno præposuit bonam existimationem, multòque gloriosiùs duxit, si institutis patriæ paruisset, quàm si bello superâsset Asiam. Hâc igitur mente Hellespontum copias trajecit, tantâque usus est celeritate, ut, quod iter Xerxes anno vertente confecerat, hic transierit triginta diebus. Quum jam haud ita longè abesset a Peloponneso, obsistere ei conati sunt Athenienses et Bœotii, cæterique eorum socii, apud Coroneam; quos omnes gravi prœlio vicit. Hujus victoriæ vel maxima fuit laus, quòd, quum plerique ex fugâ se in templum Minervæ conjecissent, quæreretur que ab eo, quid his fieri vellet, etsi aliquot vulnera acceperat eo prœlio, et iratus videbatur omnibus, qui adversùs arma tulerant, tamen antetulit iræ religionem, et eos vetuit violari. Neque verò hoc solùm in Græciâ fecit, ut templa deorum sancta haberet; sed

etiam apud barbaros summâ religione omnia simulacra arasque conservavit. Itaque prædicabat, *mirari se, non sacrilegorum numero haberi, qui supplicibus eorum nocuissent; aut non gravioribus pœnis affici, qui religionem minuerent, quàm qui fana spoliarent.*

V. Post hoc prœlium, collatum est omne bellum circa Corinthum, ideoque *Corinthium* est appellatum. Hìc quum unâ pugnâ decem millia hostium, Agesilao duce, cecidissent, eoque facto opes adversariorum debilitatæ viderentur; tantùm abfuit ab insolentiâ gloriæ, ut commiseratus sit fortunam Græciæ; *quòd tam multi a se victi vitio adversariorum concidissent: namque illâ multitudine, si sana mens esset, Græciæ supplicium Persas dare potuisse.* Idem quum adversarios intra mœnia compulisset, et ut Corinthum oppugnaret multi hortarentur; negavit *id suæ virtuti convenire: se enim eum esse* dixit, *qui ad officium peccantes redire cogeret, non qui urbes nobilissimas expugnaret Græciæ. Nam si,* inquit, *eos extinguere voluerimus, qui nobiscum adversùs barbaros steterunt, nosmetipsi nos expugnaverimus, illis quiescentibus: quo facto, sine negotio, quum voluerint, nos oppriment.*

VI. Interim accidit illa calamitas apud Leuctra Lacedæmoniis. Quò ne proficisceretur, quum a plerisque ad exeundum premeretur, ut si de exitu divinaret, exire noluit. Idem, quum Epaminondas Spartam oppugnaret, essetque sine muris oppidum, talem se imperatorem præbuit, ut eo tempore omnibus apparuerit, nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse. In quo quidem discrimine celeritas ejus consilii saluti fuit universis. Nam quum quidam adolescentuli, hostium adventu perterriti, ad Thebanos transfugere vellent, et locum extra urbem editum cepissent, Agesilaüs, qui perniciosissimum

fore videret, si animadversum esset, quenquam ad hostes transfugere conari, cum suis eò venit, atque, ut si bono animo fecissent, laudavit consilium eorum, quòd eum locum occupâssent, et se id quoque fieri debere animadvertisse. Sic adolescentulos simulatâ laudatione recuperavit, et adjunctis de suis comitibus locum tutum reliquit. Namque illi, aucto numero eorum, qui expertes erant consilii, commovere se non sunt ausi, eòque libentiùs, quòd latere arbitrabantur, quæ cogitârant.

VII. Sine dubio post Leuctricam pugnam Lacedæmonii se nunquam refecerunt, neque pristinum imperium recuperârunt: quum interim Agesilaüs non destitit, quibuscunque rebus posset, patriam juvare. Nam quum præcipuè Lacedæmonii indigerent pecuniâ, ille omnibus, qui a rege defecerant, præsidio fuit: a quibus magnâ donatus pecuniâ, patriam sublevavit. Atque in hoc illud imprimis fuit admirabile; quum maxima munera ei ab regibus et dynastis civitatibusque conferrentur, nihil unquam [in] domum suam contulit, nihil de victu, nihil de vestitu Laconum mutavit. Domo eâdem fuit contentus, quâ Eurysthenes, progenitor majorum suorum, fuerat usus: quam qui intrârat, nullum signum libidinis, nullum luxuriæ videre poterat; contrà, plurima patientiæ atque abstinentiæ. Sic enim erat instructa, ut nullâ in re differret a cujusvis inopis atque privati.

VIII. Atque hic tantus vir, ut naturam fautricem habuerat in tribuendis animi virtutibus, sic maleficam nactus est in corpore fingendo. Nam et staturâ fuit humili, et corpore exiguo, et claudus altero pede. Quæ res etiam nonnullam afferebat deformitatem. Atque ignoti faciem ejus quum intuerentur, contemnebant: qui autem virtutes noverant, non poterant admirari satìs. Quod ei usu venit, quum annorum octoginta subsidio

Tacho in Ægyptum ivisset, et in actâ cum suis accubuisset sine ullo tecto; stratumque haberet tale, ut terra tecta esset stramentis, neque huc ampliùs quàm pellis esset injecta; eodemque comites omnes accubuissent, vestitu humili atque obsoleto, ut eorum ornatus non modò in his regem neminem significaret, sed hominis non beatissimi suspicionem præberet. Hujus de adventu fama quum ad regios esset perlata, celeriter munera eò cujusque generis sunt allata. His quærentibus Agesilaüm, vix fides facta est, unum esse ex his, qui tum accubabant. Qui quum regis verbis, quæ attulerant, dedissent, ille præter vitulina, et hujusmodi genera opsonii, quæ præsens tempus desiderabat, nihil accepit; unguenta, coronas, secundamque mensam servis dispertiit; cætera referri jussit. Quo facto eum barbari magis etiam contempserunt, quòd eum ignorantiâ bonarum rerum illa potissimùm sumpsisse arbitrabantur. Hic quum ex Ægypto reverteretur, donatus a rege Nectanabide ducentis viginti talentis, quæ ille muneri populo suo daret, venissetque in portum qui Menelaï vocatur, jacens inter Cyrenas et Ægyptum, in morbum implicitus decessit. Ibi eum amici, quò Spartam faciliùs perferre possent, quòd mel non habebant, cerâ circumfuderunt; atque ita domum retulerunt.

XVIII. EUMENES.

I. *Eumenes, Cardianus.* Hujus si virtuti par data esset fortuna, non ille quidem major, sed multò illustrior, atque etiam honoratior; quòd magnos homines virtute metimur, non fortunâ. Nam quum ætas ejus incidisset

in ea tempora, quibus Macedones florerent, multùm ei detraxit inter hos viventi, quòd alienæ erat civitatis; neque aliud huic defuit, quàm generosa stirps. Etsi ille domestico summo genere erat, tamen Macedones eum sibi aliquando anteponi indignè ferebant; neque tamen non patiebantur. Vincebat enim omnes curâ, vigilantiâ, patientiâ, calliditate, et celeritate ingenii. Hic peradolescentulus ad amicitiam accessit Philippi, Amyntæ filii, brevique tempore in intimam pervenit familiaritatem. Fulgebat enim jam in adolescentulo indoles virtutis. Itaque eum habuit ad manum scribæ loco; quod multò apud Graios honorificentius est, quàm apud Romanos. Nam apud nos, reverà sicut sunt, mercenarii scribæ existimantur; at apud illos contrariò nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, et fide, et industriâ cognitâ: quòd necesse est, omnium consiliorum eum esse participem. Hunc locum tenuit amicitiæ apud Philippum annos septem. Illo interfecto eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim. Novissimo tempore præfuit etiam alteræ equitum alæ, quæ Hetærice appellabatur. Utrique autem in consilio semper adfuit, et omnium rerum habitus est particeps.

II. Alexandro Babylone mortuo, quum regna singulis familiaribus dispartirentur, et summa rerum tradita esset tuenda eidem, cui Alexander moriens annulum suum dederat, Perdiccæ; ex quo omnes conjecerant, eum regnum ei commendâsse, quoad liberi ejus in suam tutelam pervenissent; (aberant enim Craterus, et Antipater, qui antecedere hunc videbantur; mortuus erat Hephæstio, quem unum Alexander, quod facilè intelligi posset, plurimi fecerat;) hoc tempore data est Eumeni Cappadocia, sive potiùs dicta; nam tum in hostium erat potestate. Hunc sibi Perdiccas adjunxerat magno

studio, quòd in homine fidem et industriam magnam videbat; non dubitans, si eum pellexisset, magno usui fore sibi in his rebus, quas apparabat. Cogitabat enim, quod ferè omnes in magnis imperiis concupiscunt, omnium partes corripere atque complecti. Neque verò hoc ille solus fecit; sed cæteri quoque omnes, qui Alexandri fuerant amici. Primus Leonnatus Macedoniam præoccupare destinaverat. Is multis magnisque pollicitationibus persuadere Eumeni studuit, ut Perdiccam desereret, ac secum faceret societatem. Quum perducere eum non posset, interficere conatus est; et fecisset, nisi ille clam noctu ex præsidiis ejus effugisset.

III. Interim conflata sunt illa bella, quæ ad internecionem post Alexandri mortem gesta sunt: omnesque concurrerunt ad Perdiccam opprimendum. Quem etsi infirmum videbat, quòd unus omnibus resistere cogebatur, tamen amicum non deseruit; neque salutis, quàm fidei, fuit cupidior. Præfecerat eum Perdiccas ei parti Asiæ, quæ inter Taurum montem jacet atque Hellespontum; et illum unum opposuerat Europæis adversariis. Ipse Ægyptum oppugnatum adversùs Ptolemæum erat profectus. Eumenes quum neque magnas copias, neque firmas haberet, quòd inexercitatæ, et non multò antè erant contractæ; adventare autem dicerentur, Hellespontumque transîsse Antipater et Craterus, magno cum exercitu Macedonum, viri quum claritate, tum usu belli præstantes: (Macedones verò milites eâ tunc erant famâ, quâ nunc Romani feruntur; etenim semper habiti sunt fortissimi, qui summam imperii potirentur;) Eumenes intelligebat, si copiæ suæ cognoscerent adversùs quos ducerentur, non modò non ituras, sed simul cum nuntio dilapsuras. Itaque hoc ejus fuit prudentissimum consilium, ut deviis itineribus milites duceret, in quibus

vera audire non possent, et his persuaderet, se contra quosdam barbaros proficisci. Itaque tenuit hoc propositum, et priùs in aciem exercitum eduxit, prœliumque commisit, quàm milites sui scirent, cum quibus arma conferrent. Effecit etiam illud locorum præoccupatione, ut equitatu potiùs dimicaret, quo plùs valebat, quàm peditatu, quo erat deterior.

IV. Quorum acerrimo concursu quum magnam partem diei esset pugnatum, cadit Craterus dux, et Neoptolemus, qui secundum locum imperii tenebat. Cum hoc concurrit ipse Eumenes. Qui quum inter se complexi in terram ex equis decidissent, ut facilè intelligi posset, inimicâ mente contendisse, animoque magis etiam pugnâsse quàm corpore; non priùs distracti sunt, quàm alterum anima reliquerit. Ab hoc aliquot plagis Eumenes vulneratur, neque eò magis ex prœlio excessit, sed acriùs hostes institit. Hîc equitibus profligatis, interfecto duce Cratero, multis præterea et maximè nobilibus captis, pedester exercitus, quòd in ea loca erat deductus, ut invito Eumene elabi non posset, pacem ab eo petiit. Quam quum impetrâsset, in fide non mansit, et se, simul ac potuit, ad Antipatrum recepit. Eumenes Craterum, ex acie semivivum elatum, recreare studuit. Quum id non posset, pro hominis dignitate, proque pristinâ amicitiâ (namque illo usus erat, Alexandro vivo, familiariter) amplo funere extulit, ossaque in Macedoniam uxori ejus ac liberis remisit.

V. Hæc dùm apud Hellespontum geruntur, Perdiccas apud flumen Nilum interficitur a Seleuco et Antigono; rerumque summa ad Antipatrum defertur. Hìc, qui deseruerant, exercitu suffragium ferente, capitis absentes damnantur. In his Eumenes. Hâc ille percussus plagâ non succubuit, neque eò seciùs bellum

administravit. Sed exiles res animi magnitudinem, etsi non frangebant, tamen minuebant. Hunc persequens Antigonus, quum omni genere copiarum abundaret, sæpè in itineribus vexabatur; neque unquam ad manum accedere licebat, nisi his locis, quibus pauci possent multis resistere. Sed extremo tempore, quum consilio capi non posset, multitudine circumventus est. Hinc tamen, multis suis amissis, se expedivit, et in castellum Phrygiæ, quod Nora appellatur, confugit. In quo quum circumsederetur, et vereretur, ne uno loco manens equos militares perderet, quòd spatium non esset agitandi; callidum fuit ejus inventum, quemadmodum stans jumentum calefieri exercerique posset, quò libentiùs et cibo uteretur, et a corporis motu non removeretur. Substringebat caput loro altiùs, quàm ut prioribus pedibus planè terram posset attingere; deinde pòst verberibus cogebat exultare, et calces remittere. Qui motus non minùs sudorem excutiebat, quàm si in spatio decurreret. Quo factum est, quod omnibus mirabile est visum, ut jumenta æquè nitida ex castello educeret, quum complures menses in obsidione fuisset, ac si in campestribus ea locis habuisset. In hâc conclusione, quotiescumque voluit, apparatum et munitiones Antigoni aliàs incendit, aliàs disjecit. Tenuit autem se uno loco, quamdiu fuit hiems. Sed quòd castrum subsidia habere non poterat, et ver appropinquabat, simulatâ deditione, dum de conditionibus tractat, præfectis Antigoni imposuit; seque ac suos omnes extraxit incolumes.

VI. Ad hunc Olympias, mater quæ fuerat Alexandri, quum litteras et nuntios misisset in Asiam, consultum, utrùm repetitum Macedoniam veniret (nam tum in Epiro habitabat), et eas res occuparet, huic ille primùm suasit, ne se moveret, et expectaret, quoad Alex-

andri filius regnum adipisceretur. Sin aliquâ cupiditate raperetur in Macedoniam, omnium injuriarum oblivisceretur, et in neminem acerbiore uteretur imperio. Horum nihil ea fecit. Nam et in Macedoniam profecta est, et ibi crudelissimè se gessit. Petiit autem ab Eumene absente, ne pateretur, Philippi domûs et familiæ inimicissimos stirpem quoque interimere, ferretque opem liberis Alexandri. Quam veniam si sibi daret, quàm primùm exercitus pararet, quos sibi subsidio adduceret. Id quò faciliùs faceret, se omnibus præfectis, qui in officio manebant, misisse litteras, ut ei parerent, ejusque consiliis uterentur. His rebus Eumenes permotus, satius duxit, si ita tulisset fortuna, perire bene meritis referentem gratiam, quàm ingratum vivere.

VII. Itaque copias contraxit, bellum adversùs Antigonum comparavit. Quòd unà erant Macedones complures nobiles (in his Peucestes, qui corporis custos fuerat Alexandri, tum autem obtinebat Persidem; et Antigenes, cujus sub imperio phalanx erat Macedonum) invidiam verens (quam tamen effugere non potuit), si potiùs ipse alienigena summi imperii potiretur, quàm alii Macedonum, quorum ibi erat multitudo; in principiis nomine Alexandri statuit tabernaculum, in eoque sellam auream cum sceptro ac diademate jussit poni, eòque omnes quotidie convenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur: credens minore se invidiâ fore, si specie imperii, nominisque simulatione Alexandri, bellum videretur administrare: quod et fecit. Nam quum non ad Eumenis principia, sed ad regia conveniretur, atque ibi de rebus deliberaretur, quodam modo latebat; quum tamen per eum unum gererentur omnia.

VIII. Hic in Parætacis cum Antigono conflixit, non acie instructâ, sed in itinere: eumque malè acceptum

in Mediam hiematum coëgit redire. Ipse in finitimâ regione Persidis hiematum copias divisit, non ut voluit, sed ut militum cogebat voluntas. Namque illa phalanx Alexandri magni, quæ Asiam peragrârat, deviceratque Persas, inveterata quum gloriâ, tum etiam licentiâ, non parere se ducibus, sed imperare postulabat: ut nunc veterani faciunt nostri. Itaque periculum est, ne faciant, quod illi fecerunt suâ intemperantiâ nimiâque licentiâ, ut omnia perdant, neque minùs eos, cum quibus steterint, quàm adversùs quos fecerint. Quòd si quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoscat: neque rem ullam, nisi tempus, interesse judicet. Sed ad illos revertar. Hiberna sumpserant non ad usum belli, sed ad ipsorum luxuriam; longèque inter se discesserant. Hoc Antigonus quum comperisset, intelligeretque, se parem non esse paratis adversariis, statuit aliquid sibi consilii novi esse capiendum. Duæ erant viæ, quà ex Medis, ubi ille hiemabat, ad adversariorum hibernacula posset perveniri. Quarum brevior per loca deserta, quæ nemo incolebat propter aquæ inopiam, cæterùm dierum erat ferè decem; illa autem, quâ omnes commeabant, altero tanto longiorem habebat anfractum; sed erat copiosa, omniumque rerum abundans. Hâc si proficisceretur, intelligebat, priùs adversarios rescituros de suo adventu, quàm ipse tertiam partem confecisset itineris; sin per loca sola contenderet, sperabat se imprudentem hostem oppressurum. Ad hanc rem conficiendam imperavit, quàm plurimos utres atque etiam culleos comparari: post hæc pabulum, præterea cibaria cocta dierum decem, ut quàm minimè fieret ignis in castris. Iter, quod habebat, omnes celat. Sic paratus, quà constituerat, proficiscitur.

IX. Dimidium ferè spatium confecerat, quum ex

fumo castrorum ejus suspicio allata est ad Eumenem, hostem appropinquare. Conveniunt duces; quæritur, quid opus sit facto. Intelligebant omnes, tam celeriter copias ipsorum contrahi non posse, quàm Antigonus adfuturus videbatur. Hìc omnibus titubantibus, et de rebus summis desperantibus, Eumenes ait, si celeritatem velint adhibere, et imperata facere, quod antè non fecerint, se rem expediturum. Nam quòd diebus quinque hostis transîsse posset, se effecturum, ut non minùs totidem dierum spatio retardaretur: quare circumirent, suas quisque copias contraheret. Ad Antigoni autem refrenandum impetum, tale capit consilium. Certos mittit homines ad infimos montes, qui obvii erant itineri adversariorum: hisque præcipit, ut primâ nocte, quàm latissimè possint, ignes faciant quàm maximos, atque hos secundâ vigiliâ minuant, tertiâ perexiguos reddant: et assimulatâ castrorum consuetudine suspicionem injiciant hostibus, his locis esse castra, ac de eorum adventu prænuntiatum; idemque posterâ nocte faciant. Quibus imperatum erat, diligenter præceptum curant. Antigonus, tenebris obortis, ignes conspicatur: credit de suo adventu esse auditum, et adversarios illuc suas contraxisse copias. Mutat consilium, et, quoniam imprudentes adoriri non posset, flectit iter suum, et illum anfractum longiorem copiosæ viæ capit; ibique diem unum opperitur, ad lassitudinem sedandam militum ac reficienda jumenta, quò integriore exercitu decerneret.

X. Sic Eumenes callidum imperatorem vicit consilio, celeritatemque impedivit ejus; neque tamen multùm profecit. Nam invidiâ ducum, cum quibus erat, perfidiâque [militum] Macedonum veteranorum, quum superior prœlio discessisset, Antigono est deditus, quum

exercitus ei ter antè, separatis temporibus, jurâsset, se eum defensurum, nec unquam deserturum. Sed tanta fuit nonnullorum virtutis obtrectatio, ut fidem amittere mallent, quàm eum non prodere. Atque hunc Antigonus, quum ei fuisset infestissimus, conservâsset, si per suos esset licitum, quòd ab nullo se plùs adjuvari posse intelligebat in his rebus, quas impendere jam apparebat omnibus. Imminebant enim Seleucus, Lysimachus, Ptolemæus, opibus jam valentes; cum quibus ei de summis rebus erat dimicandum. Sed non passi sunt hi qui circà erant; quòd videbant, Eumene recepto, omnes præ illo parvi futuros. Ipse autem Antigonus adeò erat incensus, ut nisi magnâ spe maximarum rerum leniri non posset.

XI. Itaque quum eum in custodiam dedisset, et præfectus custodum quæsisset, quemadmodum servari vellet? *ut acerrimum*, inquit, *leonem aut ferocissimum elephantum.* Nondum enim statuerat, conservaret eum, necne. Veniebat autem ad Eumenem utrumque genus hominum; et qui propter odium fructum oculis ex ejus casu capere vellent, et qui propter veterem amicitiam colloqui consolarique cuperent; multi etiam, qui ejus formam cognoscere studebant, qualis esset, quem tamdiu tamque valde timuissent, cujus in pernicie positam spem habuissent victoriæ. At Eumenes, quum diutiùs in vinculis esset, ait Onomarcho, penes quem summa imperii erat custodiæ, *se mirari, quare jam tertium diem sic teneretur: non enim hoc convenire Antigoni prudentiæ, ut sic deuteretur victo; quin aut interfici, aut missum fieri juberet.* Hic quum ferociùs Onomarcho loqui videretur, *Quid? tu*, inquit, *animo si isto eras, cur non in prælio cecidisti potiùs, quàm in potestatem inimici venires?* Huic Eumenes, *Utinam quidem istud evenisset!* inquit;

sed eò non accidit, quòd nunquam cum fortiore sum congressus. Non enim cum quoquam arma contuli, quin is mihi succubuerit. Non enim virtute hostium, sed amicorum perfidiâ decidi. Neque id falsum. Nam et dignitate fuit honestâ et viribus ad laborem ferendum firmis, neque tam magno corpore, quàm figurâ venustâ.

XII. De hoc Antigonus, quum solus constituere non auderet, ad consilium retulit. Hìc quum plerique omnes primò perturbati admirarentur, non jam de eo sumptum esse supplicium, a quo tot annos adeò essent malè habiti, ut sæpè ad desperationem forent adducti, quique maximos duces interfecisset; denique in quo uno esset tantùm, ut, quoad ille viveret, ipsi securi esse non possent; interfecto, nihil habituri negotii essent; postremò, si illi redderet salutem, quærebant quibus amicis esset usurus? sese enim cum Eumene apud eum non futuros. Hic, cognitâ consilii voluntate, tamen usque ad septimum diem deliberandi sibi spatium reliquit. Tum autem, quum jam vereretur, nequa seditio exercitûs oriretur, vetuit, ad eum quenquam admitti, et quotidianum victum amoveri jussit. Nam negabat, se ei vim allaturum, qui aliquando fuisset amicus. Hic tamen non ampliùs quàm triduum fame fatigatus, quum castra moverentur, insciente Antigono jugulatus est a custodibus.

XIII. Sic Eumenes annorum quinque et quadraginta, quum ab anno vicesimo, utì suprà ostendimus, septem annos Philippo apparuisset, et tredecim apud Alexandrum eundem locum obtinuisset, in his unum equitum alæ præfuisset, post autem Alexandri magni mortem imperator exercitus duxisset, summosque duces partim repulisset, partim interfecisset, captus non Antigoni virtute, sed Macedonum perjurio, talem habuit exitum vitæ. In quo quanta fuerit omnium opinio

eorum, qui post Alexandrum magnum reges sunt appellati, ex hoc facillimè potest judicari, quòd nemo, Eumene vivo, rex appellatus est, sed præfectus; iidem, post hujus occasum, statim regium ornatum nomenque sumpserunt: neque, quod initio prædicârunt, se Alexandri liberis regnum servare, id præstare voluerunt; et uno propugnatore sublato, quid sentirent, aperuerunt. Hujus sceleris principes fuerunt Antigonus, Ptolemæus, Seleucus, Lysimachus, Cassander. Antigonus autem Eumenem mortuum propinquis ejus sepeliendum tradidit. Hi militari honesto funere, comitante toto exercitu, humaverunt; ossaque ejus in Cappadociam ad matrem atque uxorem liberosque ejus deportanda curârunt.

XIX. PHOCION.

I. ***Phocion, Atheniensis.*** Etsi sæpè exercitibus præfuit, summosque magistratus cepit, tamen multò ejus notior integritas vitæ, quàm rei militaris labor. Itaque hujus memoria est nulla; illius autem magna fama: ex quo cognomine ***Bonus*** est appellatus. Fuit enim perpetuò pauper, quum divitissimus esse posset propter frequentes delatos honores, potestatesque summas, quæ ei a populo dabantur. Hic quum a rege Philippo munera magnæ pecuniæ repudiaret, legatique hortarentur accipere, simulque admonerent, si ipse his facilè careret, liberis tamen suis prospiceret, quibus difficile esset, in summâ paupertate tantam paternam tueri gloriam: his ille, *si mei similes erunt, idem hic,* inquit, *agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit; sin dissimiles*

sunt futuri, nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam.

II. Idem quum prope ad annum octogesimum prosperâ pervenisset fortunâ, extremis temporibus magnum in odium pervenit suorum civium. Primò quòd cum Demade de urbe tradendâ Antipatro consenserat; ejusque consilio Demosthenes cum cæteris, qui bene de republicâ mereri existimabantur, populiscito in exilium erant expulsi; neque in eo solùm offenderat, quòd patriæ malè consuluerat, sed etiam, quòd amicitiæ fidem non præstiterat. Namque auctus adjutusque a Demosthene, eum, quem tenebat, ascenderat gradum, quum adversùs Charetem eum subornaret; ab eodem in judiciis, quum capitis causam diceret, defensus aliquoties, liberatus discesserat. Hunc non solùm in periculis non defendit, sed etiam prodidit. Concidit autem maximè uno crimine, quòd, quum apud eum summum esset imperium populi, et Nicanorem, Cassandri præfectum, insidiari Piræo Atheniensium, a Dercyllo moneretur, idemque postularet ut provideret ne commeatibus civitas privaretur, huic, audiente populo, Phocion negavit esse periculum, seque ejus rei obsidem fore pollicitus est. Neque ita multò pòst Nicanor Piræo est potitus. Ad quem recuperandum quum populus armatus concurrisset, ille non modò neminem ad arma vocavit, sed ne armatis quidem præesse voluit. [sine quo Athenæ omnino esse non possunt.]

III. Erant eo tempore Athenis duæ factiones; quarum una populi causam agebat, altera optimatum. In hâc erat Phocion et Demetrius Phalereus. Harum utraque Macedonum patrociniis nitebatur. Nam populares Polysperchonti favebant; optimates cum Cassandro sentiebant. Interim a Polysperchonte Cassander Mace-

doniâ pulsus est. Quo facto populus superior factus, statim duces adversariæ factionis, capitis damnatos, patriâ pepulit; in his Phocionem et Demetrium Phalereum: deque eâ re legatos ad Polysperchontem misit, qui ab eo peterent, ut sua decreta confirmaret. Huc eòdem profectus est Phocion. Quò ut venit, causam apud Philippum regem verbo, re ipsâ quidem apud Polysperchontem jussus est dicere. Namque is tum regis rebus præerat. Hic ab Agnonide accusatus, quòd Piræum Nicanori prodidisset, ex consilii sententiâ, in custodiam conjectus, Athenas deductus est, ut ibi de eo legibus fieret judicium.

IV. Huc ubi perventum est, quum propter ætatem pedibus jam non valeret, vehiculoque portaretur, magni concursus sunt facti; quum alii, reminiscentes veteris famæ, ætatis misererentur; plurimi verò irâ exacuerentur, propter proditionis suspicionem Piræi, maximèque quòd adversùs populi commoda in senectute steterat. Quâ de re ne perorandi quidem ei data est facultas, et dicendi causam. Inde judicio, legitimis quibusdam confectis, damnatus, traditus est undecimviris, quibus ad supplicium, more Atheniensium, publicè damnati tradi solent. Hic quum ad mortem duceretur, obvius ei fuit Emphyletus, quo familiariter fuerat usus. Is quum lacrimans dixisset, *O quàm indigna perpeteris Phocion!* huic ille, *At non inopinata*, inquit; *hunc enim exitum plerique clari viri habuerunt Athenienses.* In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire. Itaque a servis sepultus est.

XX. TIMOLEON.

I. *Timoleon, Corinthius.* Sine dubio magnus omnium judicio hic vir extitit. Namque huic uni contigit, quod nescio an ulli, ut et patriam, in quâ erat natus, oppressam a tyranno liberaret, et a Syracusis, quibus auxilio erat missus, inveteratam servitutem depelleret, totamque Siciliam, multos annos bello vexatam a barbarisque oppressam, suo adventu in pristinum restitueret. Sed in his rebus non simplici fortunâ conflictatus est, et, id quod difficilius putatur, multò sapientiùs tulit secundam, quàm adversam fortunam. Nam quum frater ejus Timophanes, dux a Corinthiis delectus, tyrannidem per milites mercenarios occupâsset, particepsque regni posset esse ; tantùm abfuit a societate sceleris, ut antetulerit suorum civium libertatem fratris saluti, et patriæ parere legibus quàm imperare, satius duxerit. Hâc mente, per haruspicem communemque affinem, cui soror, ex eisdem parentibus nata, nupta erat, fratrem tyrannum interficiendum curavit. Ipse non modò manus non attulit, sed ne aspicere quidem fraternum sanguinem voluit. Nam, dum res conficeretur, procul in præsidio fuit, ne quis satelles posset succurrere. Hoc præclarissimum ejus facinus non pari modo probatum est ab omnibus. Nonnulli enim læsam ab eo pietatem putabant, et invidiâ laudem virtutis obterebant. Mater verò post id factum neque domum ad se filium admisit, neque aspexit, quin eum fratricidam impiumque detestans compellaret. Quibus rebus ille adeò est commotus, ut nonnunquam vitæ finem facere voluerit, atque ex ingratorum hominum conspectu morte decedere.

II. Interim, Dione Syracusis interfecto, Dionysius rursus Syracusarum potitus est; cujus adversarii opem a Corinthiis petierunt, ducemque, quo in bello uterentur, postulârunt. Huc Timoleon missus, incredibili felicitate Dionysium totâ Siciliâ depulit. Quum interficere posset, noluit, tutòque ut Corinthum perveniret, effecit; quòd utrorumque Dionysiorum opibus Corinthii sæpè adjuti fuerant. Cujus benignitatis memoriam volebat extare; eamque præclaram victoriam ducebat, in quâ plus esset clementiæ, quàm crudelitatis; postremò, ut non solùm auribus acciperetur, sed etiam oculis cerneretur, quem et ex quanto regno ad quam fortunam detrusisset. Post Dionysii decessum cum Hicetâ bellavit, qui adversatus fuerat Dionysio; quem non odio tyrannidis dissensisse, sed cupiditate, indicio fuit, quòd ipse, expulso Dionysio, imperium dimittere noluit. Hoc superato, Timoleon maximas copias Carthaginiensium apud Crimissum flumen fugavit, ac satìs habere coëgit, si liceret Africam obtinere, qui jam complures annos possessionem Siciliæ tenebant. Cepit etiam Mamercum, Italicum ducem, hominem bellicosum et potentem, qui tyrannos adjutum in Siciliam venerat.

III. Quibus rebus confectis, quum propter diuturnitatem belli non solùm regiones sed etiam urbes desertas videret, conquisivit, quos potuit, primùm Siculos; deinde Corintho arcessivit colonos, quòd ab his initio Syracusæ erant conditæ. Civibus veteribus sua restituit; novis bello vacuefactas possessiones divisit; urbium mœnia disjecta fanaque deserta refecit; civitatibus leges libertatemque reddidit. Ex maximo bello tantum otium toti insulæ conciliavit, ut hic conditor urbium earum, non illi, qui initio deduxerant, videretur. Arcem Syracusis, quam munierat Dionysius ad urbem obsidendam,

a fundamentis disjecit; cætera tyrannidis propugnacula demolitus est, deditque operam, ut quàm minimè multa vestigia servitutis manerent. Quum tantis esset opibus, ut etiam invitis imperare posset, tantum autem haberet amorem omnium Siculorum, ut, nullo recusante, regnum obtineret, maluit se diligi, quàm metui. Itaque, quum primùm potuit, imperium deposuit, et privatus Syracusis, quod reliquum vitæ fuit, vixit. Neque verò id imperitè fecit. Nam quod cæteri reges imperio potuerunt, hic benevolentiâ tenuit. Nullus honos huic defuit; neque postea res ulla Syracusis gesta est publicè, de quâ priùs sit decretum, quàm Timoleontis sententiâ cognitâ. Nullius unquam consilium non modò antelatum, sed ne comparatum quidem est. Neque id magis benevolentiâ factum est, quàm prudentiâ.

IV. Hic quum ætate jam provectus esset, sine ullo morbo lumina oculorum amisit. Quam calamitatem ita moderatè tulit, ut neque eum querentem quisquam audierit, neque eò minùs privatis publicisque rebus interfuerit. Veniebat autem in theatrum, quum ibi concilium populi haberetur, propter valetudinem vectus jumentis junctis, atque ita de vehiculo, quæ videbantur, dicebat; neque hoc illi quisquam tribuebat superbiæ. Nihil enim unquam neque insolens neque gloriosum ex ore ejus exiit. Qui quidem, quum suas laudes audiret prædicari, nunquam aliud dixit, quàm se in eâ re maximas diis gratias agere atque habere, quòd, quum Siciliam recreare constituissent, tum se potissimùm ducem esse voluissent. Nihil enim rerum humanarum sine deorum numine geri putabat. Itaque suæ domi sacellum *Αυτοματίας* constituerat, idque sanctissimè colebat.

V. Ad hanc hominis excellentem bonitatem mirabiles accesserunt casus. Nam prœlia maxima natali die

suo fecit omnia; quo factum est, ut ejus diem natalem festum haberet universa Sicilia. Huic quidam Lamestius, homo petulans et ingratus, vadimonium quum vellet imponere, quòd cum illo se lege agere diceret, et complures concurrissent, qui procacitatem hominis manibus coërcere conarentur; Timoleon oravit omnes, ne id facerent. Namque id ut Lamestio cæterisque liceret, se maximos labores summaque adiisse pericula. Hanc enim speciem libertatis esse, si omnibus, quod quisque vellet, legibus experiri liceret. Idem, quum quidam Lamestii similis, nomine Demænetus, in concione populi de rebus gestis ejus detrahere cœpisset, ac nonnulla inveheretur in Timoleonta, dixit, nunc demum se voti esse damnatum. Namque hæc a diis immortalibus semper precatum, ut talem libertatem restituerent Syracusanis, in quâ cuivis liceret, de quo vellet, impunè dicere. Hic quum diem supremum obiisset, publicè a Syracusanis in gymnasio, quod Timoleonteum appellatur, totâ celebrante Siciliâ sepultus est.

XXI. DE REGIBUS.

I. Hi ferè fuerunt Græciæ gentis duces, qui memoriâ digni videbantur, præter reges. Namque eos attingere noluimus, quòd omnium res gestæ separatim sunt relatæ. Neque tamen hi admodum sunt multi. Lacedæmonius autem Agesilaüs nomine, non potestate, fuit rex; sicuti cæteri Spartani. Ex his verò, qui dominatum imperio tenuerunt, excellentissimi fuerunt (ut nos judicamus) Persarum Cyrus, et Darius Hystaspis filius; quorum uterque privatus virtute regnum est adeptus. Prior horum apud Massagetas in prœlio cecidit. Darius

senectute diem obiit supremum. Tres sunt præterea ejusdem generis, Xerxes, et duo Artaxerxes, Macrochir et Mnemon. Xerxi maximè est illustre, quòd maximis post hominum memoriam exercitibus terrâ marique bellum intulit Græciæ. At Macrochir præcipuam habet laudem amplissimæ pulcherrimæque corporis formæ; quam incredibili ornavit virtute belli. Namque illo Perses nemo fuit manu fortior. Mnemon autem justitiæ famâ floruit. Nam quum matris suæ scelere amisisset uxorem, tantùm indulsit dolori, ut eum pietas vinceret. Ex his duo eodem nomine morbo naturæ debitum reddiderunt: tertius ab Artabano, præfecto, ferro interemptus est.

II. Ex Macedonum autem genere duo multò cæteros antecesserunt rerum gestarum gloriâ; Philippus, Amyntæ filius, et Alexander Magnus. Horum alter Babylone morbo consumptus est. Philippus Ægis a Pausaniâ, quum spectatum ludos iret, juxta theatrum occisus est. Unus Epirotes, Pyrrhus, qui cum populo Romano bellavit. Is quum Argos oppidum oppugnaret in Peloponneso, lapide ictus interiit. Unus item Siculus, Dionysius prior. Nam et manu fortis, et belli peritus fuit, et id quod in tyranno non facilè reperitur, minimè libidinosus, non luxuriosus, non avarus, nullius rei denique cupidus, nisi singularis perpetuique imperii, ob eamque rem crudelis. Nam dum id studuit munire, nullius pepercit vitæ, quem ejus insidiatorem putaret. Hic quum virtute tyrannidem sibi peperisset, magnâ retinuit felicitate, majorque annos sexaginta natus, decessit florente regno. Neque in tam multis annis cujusquam ex suâ stirpe funus vidit, quum ex tribus uxoribus liberos procreâsset multique ei nati essent nepotes.

III. Fuerunt præterea multi reges ex amicis Alex-

andri Magni, qui post obitum ejus imperia ceperunt: in his Antigonus, et hujus filius Demetrius, Lysimachus, Seleucus, Ptolemæus. Ex his Antigonus, quum adversùs Seleucum Lysimachumque dimicaret, in prœlio occisus est. Pari leto affectus est Lysimachus a Seleuco. Nam societate dissolutâ, bellum inter se gesserunt. At Demetrius, quum filiam suam Seleuco in matrimonium dedisset, neque eò magis fida inter eos amicitia manere potuisset, captus bello, in custodiâ socer generi periit a morbo. Neque ita multò pòst Seleucus a Ptolemæo Cerauno dolo interfectus est; quem ille, a patre expulsum Alexandreâ, alienarum opum indigentem, receperat. Ipse autem Ptolemæus, quum vivus filio regnum tradidisset, ab illo eodem vitâ privatus dicitur. De quibus quoniam satìs dictum putamus, non incommodum videtur non præterire Hamilcarem et Hannibalem, quos et animi magnitudine et calliditate omnes in Africâ natos præstitisse constat.

XXII. HAMILCAR.

I. *Hamilcar, Hannibalis filius, cognomine Barcas, Carthaginiensis*, primo Pœnico bello, sed temporibus extremis, admodum adolescentulus in Siciliâ præesse cœpit exercitui. Quum ante ejus adventum et mari et terrâ malè res gererentur Carthaginiensium, ipse, ubi adfuit, nunquam hosti cessit, neque locum nocendi dedit; sæpèque e contrario, occasione datâ, lacessivit, semperque superior discessit. Quo facto, quum pæne omnia in Siciliâ Pœni amisissent, ille Erycem sic defendit, ut bellum eo loco gestum non videretur. Interim Carthaginienses classe apud insulas Ægates a Caio

Lutatio, consule Romanorum, superati, statuerunt belli finem facere, eamque rem arbitrio permiserunt Hamilcaris. Ille, etsi flagrabat bellandi cupiditate, tamen paci serviendum putavit, quòd patriam exhaustam sumptibus, diutius calamitatem belli ferre non posse intelligebat; sed ita, ut statim mente agitaret, si paulùm modò res essent refectæ, bellum renovare, Romanosque armis persequi, donicum aut certè vicissent, aut victi manus dedissent. Hoc consilio pacem conciliavit, in quâ tantâ fuit ferociâ, ut, quum Catulus negaret se bellum compositurum, nisi ille cum suis, qui Erycem tenuerunt, armis relictis, Siciliâ decederent, succumbente patriâ, ipse periturum se potiùs dixerit, quàm cum tanto flagitio domum rediret. Non enim suæ esse virtutis, arma a patriâ accepta adversùs hostes adversariis tradere. Hujus pertinaciæ cessit Catulus.

II. At ille, ut Carthaginem venit, multò aliter, ac sperabat, rempublicam se habentem cognovit. Namque diuturnitate externi mali tantùm exarsit intestinum bellum, ut nunquam pari periculo fuerit Carthago, nisi quum deleta est. Primò mercenarii milites, qui adversùs Romanos fuerant, desciverunt: quorum numerus erat viginti millium. Hi totam abalienârunt Africam, ipsam Carthaginem oppugnârunt. Quibus malis adeò sunt Pœni perterriti, ut etiam auxilia a Romanis petiverint, eaque impetrârint. Sed extremò, quum prope jam ad desperationem pervenissent, Hamilcarem imperatorem fecerunt. Is non solùm hostes a muris Carthaginis removit, quum ampliùs centum millia facta essent armatorum; sed etiam eò compulit, ut, locorum angustiis clausi, plures fame, quàm ferro interirent. Omnia oppida abalienata, in his Uticam atque Hipponem, valentissima totius Africæ, restituit patriæ. Neque eo

fuit contentus, sed etiam fines imperii propagavit, totâ Africâ tantum otium reddidit, ut nullum in eâ bellum videretur multis annis fuisse.

III. Rebus his ex sententiâ peractis, fidenti animo atque infesto Romanis, quò faciliùs causam bellandi reperiret, effecit, ut imperator cum exercitu in Hispaniam mitteretur, eòque secum duxit filium Hannibalem, annorum novem. Erat præterea cum eo adolescens illustris, formosus, Hasdrubal. Huic ille filiam suam in matrimonium dedit. De hoc ideo mentionem fecimus, quòd, Hamilcare occiso, ille exercitui præfuit, resque magnas gessit; et princeps largitione vetustos pervertit mores Carthaginiensium; ejusdemque post mortem Hannibal ab exercitu accepit imperium.

IV. At Hamilcar posteaquam mare transiit, in Hispaniamque venit, magnas res secundâ gessit fortunâ; maximas bellicosissimasque gentes subegit, equis, armis, viris, pecuniâ, totam locupletavit Africam. Hic quum in Italiam bellum inferre meditaretur, nono anno pòst quàm in Hispaniam venerat, in prœlio pugnans adversùs Vettones occisus est. Hujus perpetuum odium erga Romanos maximè concitâsse videtur secundum bellum Pœnicum. Namque Hannibal, filius ejus, assiduis patris obtestationibus eò est perductus, ut interire, quàm Romanos non experiri, mallet.

XXIII. HANNIBAL.

I. *Hannibal, Hamilcaris filius, Carthaginiensis.* Si verum est, quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes virtute superârit, non est inficiandum,

Hannibalem tantò præstitisse cæteros imperatores prudentiâ, quantò populus Romanus antecedat fortitudine cunctas nationes. Nam quotiescumque cum eo congressus est in Italiâ, semper discessit superior. Quòd nisi domi civium suorum invidiâ debilitatus esset, Romanos videretur superare potuisse. Sed multorum obtrectatio devicit unius virtutem. Hic autem velut hereditate relictum odium paternum erga Romanos sic confirmavit, ut priùs animam, quàm id, deposuerit: qui quidem, quum patriâ pulsus esset, et alienarum opum indigeret, nunquam destiterit animo bellare cum Romanis.

II. Nam ut omittam Philippum, quem absens hostem reddidit Romanis; omnium his temporibus potentissimus rex Antiochus fuit. Hunc tantâ cupiditate incendit bellandi, ut usque a rubro mari arma conatus sit inferre Italiæ. Ad quem quum legati venissent Romani, qui de ejus voluntate explorarent, darentque operam consiliis clandestinis, ut Hannibalem in suspicionem regi adducerent, tanquam ab ipsis corruptum alia atque antea sentire; neque id frustrà fecissent, idque Hannibal comperisset, seque ab interioribus consiliis segregari vidisset: tempore dato adiit ad regem, eique quum multa de fide suâ, et odio in Romanos commemorâsset, hoc adjunxit: *Pater*, inquit, *meus Hamilcar, puerulo me, utpote non ampliùs novem annos nato, in Hispaniam imperator proficiscens Carthagine Jovi Optimo Maximo hostias immolavit. Quæ divina res dum conficiebatur, quæsivit a me, vellemne secum in castra proficisci. Id quum libenter accepissem, atque ab eo petere cæpissem, ne dubitaret ducere, tum ille, 'faciam,' inquit, 'si fidem mihi, quam postulo, dederis.' Simul me ad aram adduxit, apud quam sacrificare instituerat, eamque, cæteris remotis, tenentem jurare jussit,*

nunquam me in amicitiâ cum Romanis fore. Id ego jusjurandum, patri datum, usque ad hanc ætatem ita conservavi, ut nemini dubium esse debeat, quin reliquo tempore eâdem mente sim futurus. Quare si quid amicè de Romanis cogitabis, non imprudenter feceris, si me celaris. Quum quidem bellum parabis, te ipsum frustraberis, si non me in eo principem posueris.

III. Hâc igitur, quâ diximus, ætate, cum patre in Hispaniam profectus est: cujus post obitum, Hasdrubale imperatore suffecto, equitatui omni præfuit. Hoc quoque interfecto exercitus summam imperii ad eum detulit. Id Carthaginem delatum, publicè comprobatum est. Sic Hannibal minor quinque et viginti annis natus imperator factus, proximo triennio omnes gentes Hispaniæ bello subegit. Saguntum, fœderatam civitatem, vi expugnavit: tres exercitus maximos comparavit. Ex his unum in Africam misit, alterum cum Hasdrubale fratre in Hispaniâ reliquit, tertium in Italiam secum duxit. Saltum Pyrenæum transiit. Quàcunque iter fecit, cum omnibus incolis conflixit; neminem, nisi victum, dimisit. Ad Alpes posteaquam venit, quæ Italiam ab Galliâ sejungunt, quas nemo unquam cum exercitu ante eum, præter Herculem Graium, transierat (quo facto is hodie saltus Graius appellatur): Alpicos conantes prohibere transitu concidit, loca patefecit, itinera muniit, effecit [que], ut eà elephantus ornatus ire posset, quà antea unus homo inermis vix poterat repere. Hàc copias traduxit, in Italiamque pervenit.

IV. Conflixerat apud Rhodanum cum P. Cornelio Scipione, Consule, eumque pepulerat. Cum hoc eodem de Clastidio apud Padum decernit: saucium inde ac fugatum dimittit. Tertiò idem Scipio cum collegâ Ti-

berio Longo apud Trebiam adversùs eum venit. Cum his manum conseruit; utrosque profligavit. Inde per Ligures Apenninum transit, petens Etruriam. Hoc itinere adeò gravi morbo afficitur oculorum, ut postea nunquam dextero æquè bene usus sit. Quâ valetudine quum etiamnunc premeretur, lecticâque ferretur; C Flaminium Consulem apud Trasimenum cum exercitu insidiis circumventum occidit; neque multò pòst C. Centenium Prætorem, cum delectâ manu saltus occupantem. Hinc in Apuliam pervenit. Ibi obviàm ei venerunt duo Consules, C. Terentius et L. Paulus Æmilius. Utriusque exercitus uno prœlio fugavit; Paulum Consulem occidit, et aliquot præterea Consulares, in his Cn. Servilium Geminum, qui superiore anno fuerat Consul.

V. Hâc pugnâ pugnatâ Romam profectus est, nullo resistente. In propinquis urbis montibus moratus est. Quum aliquot ibi dies castra habuisset, et reverteretur Capuam; Q. Fabius Maximus, dictator Romanus, in agro Falerno se ei objecit. Hìc clausus locorum angustiis, noctu sine ullo detrimento exercitûs se expedivit; Fabio, callidissimo imperatori, verba dedit. Namque obductâ nocte sarmenta in cornibus juvencorum deligata incendit, ejusque generis multitudinem magnam dispalatam immisit. Quo repentino objectu viso tantum terrorem injecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus. Hanc post rem gestam non ita multis diebus, M. Minucium Rufum, magistrum equitum, pari ac dictatorem imperio, dolo productum in prœlium, fugavit. Ti. Sempronium Gracchum, iterum Consulem, in Lucanis absens, in insidias inductum sustulit. M. Claudium Marcellum, quinquies Consulem, apud Venusiam pari modo interfecit. Longum est

enumerare prœlia. Quare hoc unum satìs erit dictum, ex quo intelligi possit, quantus ille fuerit. Quamdiu in Italiâ fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversùs eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit.

VI. Hic invictus patriam defensum revocatus bellum gessit adversùs P. Scipionem, filium ejus, quem ipse primùm apud Rhodanum, iterum apud Padum, tertiò apud Trebiam fugaverat. Cum hoc, exhaustis jam patriæ facultatibus, cupivit impræsentiarum bellum componere, quò valentior postea congrederetur. In colloquium convenit, conditiones non convenerunt. Post id factum paucis diebus apud Zamam cum eodem conflixit. Pulsus, incredibile dictu, biduo et duabus noctibus Hadrumetum pervenit, quod abest a Zamâ circiter millia passuum trecenta. In hâc fugâ Numidæ, qui simul cum eo ex acie excesserant, insidiati sunt ei; quos non solùm effugit, sed etiam ipsos oppressit. Hadrumeti reliquos ex fugâ collegit. Novis delectibus paucis diebus multos contraxit.

VII. Quum in apparando acerrimè esset occupatus, Carthaginienses bellum cum Romanis composuerunt. Ille nihilo seciùs exercitui postea præfuit, resque in Africâ gessit, itemque Mago frater ejus, usque ad Publium Sulpicium et Caium Aurelium Consules. His enim magistratibus legati Carthaginienses Romam venerunt, qui senatui populoque Romano gratias agerent, quòd cum his pacem fecissent, ob eamque rem coronâ aureâ eos donarent, simulque peterent, ut obsides eorum Fregellis essent, captivique redderentur. His ex Senatûs consulto responsum est: 'Munus eorum gratum acceptumque esse; obsides, quo loco rogarent, futuros; captivos non remissuros, quòd Hannibalem, cujus operâ susceptum bellum foret, inimicissimum nomini Romano,

etiamnunc cum imperio apud exercitum haberent, itemque fratrem ejus Magonem.' Hoc responso Carthaginienses cognito Hannibalem domum Magonemque revocârunt. Huc ut rediit, prætor factus est, postquam rex fuerat anno secundo et vicesimo. Ut enim Romæ Consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur. In eo magistratu pari diligentiâ se Hannibal præbuit, ac fuerat in bello. Namque effecit, ex novis vectigalibus non solùm ut esset pecunia, quæ Romanis ex fœdere penderetur, sed etiam superesset, quæ in ærario reponeretur. Deinde, anno post præturam, Marco Claudio, Lucio Furio Consulibus, Romani legati Carthaginem venerunt. Hos Hannibal sui exposcendi gratiâ missos ratus, priusquam his senatus daretur, navem conscendit clam, atque in Syriam ad Antiochum profugit. Hâc re palàm factâ, Pœni naves duas, quæ eum comprehenderent si possent consequi, miserunt; bona ejus publicârunt; domum a fundamentis disjecerunt; ipsum exulem judicârunt.

VIII. At Hannibal anno tertio, postquam domo profugerat, Lucio Cornelio, Quinto Minucio Consulibus, cum quinque navibus Africam accessit in finibus Cyrenæorum, si fortè Carthaginienses ad bellum, Antiochi spe fiduciâque, inducere posset: cui jam persuaserat, ut cum exercitibus in Italiam proficisceretur. Huc Magonem fratrem excivit. Id ubi Pœni resciverunt, Magonem eâdem, quâ fratrem, absentem pœnâ affecerunt. Illi desperatis rebus quum solvissent naves, ac vela ventis dedissent, Hannibal ad Antiochum pervenit. De Magonis interitu duplex memoria prodita est. Namque alii naufragio, alii a servis ipsius interfectum eum, scriptum reliquerunt. Antiochus autem si tam in agendo bello parere voluisset consiliis ejus, quàm in

suscipiendo instituerat, propiùs Tiberi, quàm Thermopylis, de summâ imperii dimicâsset. Quem etsi multa stultè conari videbat, tamen nullâ deseruit in re. Præfuit paucis navibus, quas ex Syriâ jussus erat in Asiam ducere, hisque adversùs Rhodiorum classem in Pamphylio mari conflixit. Quo quum multitudine adversariorum sui superarentur, ipse, quo cornu rem gessit, fuit superior.

IX. Antiocho fugato, verens ne dederetur, quod sine dubio accidisset, si sui fecisset potestatem, Cretam ad Gortynios venit, ut ibi, quò se conferret, consideraret. Vidit autem vir omnium callidissimus, magno se fore periculo, nisi quid providisset, propter avaritiam Cretensium. Magnam enim secum pecuniam portabat, de quâ sciebat exîsse famam. Itaque capit tale consilium. Amphoras complures complet plumbo; summas operit auro et argento. Has, præsentibus principibus, deponit in templo Dianæ, simulans, se suas fortunas illorum fidei credere. His in errorem inductis, statuas æneas, quas secum portabat, omnes suâ pecuniâ complet, easque in propatulo domi abjicit. Gortynii templum magnâ curâ custodiunt, non tam a cæteris, quàm ab Hannibale, ne quid ille, inscientibus his, tolleret, secumque duceret.

X. Sic conservatis suis rebus, Pœnus, illusis Cretensibus omnibus, ad Prusiam in Pontum pervenit. Apud quem eodem animo fuit erga Italiam, neque aliud quidquam egit, quàm regem armavit et exercuit adversùs Romanos. Quem quum videret domesticis rebus minùs esse robustum, conciliabat cæteros reges, adjungebat bellicosas nationes. Dissidebat ab eo Pergamenus rex, Eumenes, Romanis amicissimus, bellumque inter eos gerebatur et mari et terrâ : quò magis cupiebat

eum Hannibal opprimi. Sed utrobique Eumenes plùs valebat propter Romanorum societatem: quem si removisset, faciliora sibi cætera fore, arbitrabatur. Ad hunc interficiendum talem iniit rationem. Classe paucis diebus erant decreturi. Superabatur navium multitudine. Dolo erat pugnandum, quum par non esset armis. Imperavit quàm plurimas venenatas serpentes vivas colligi, easque in vasa fictilia conjici. Harum quum confecisset magnam multitudinem, die ipso, quo facturus erat navale prœlium, classiarios convocat, hisque præcipit omnes ut in unam Eumenis regis concurrant navem, a cæteris tantùm satìs habeant se defendere. Id facilè illos serpentium multitudine consecuturos. Rex autem in quâ nave veheretur, ut scirent, se facturum; quem si aut cepissent, aut interfecissent, magno his pollicetur id præmio fore.

XI. Tali cohortatione militum factâ, classis ab utrisque in prœlium deducitur. Quarum acie constitutâ, priusquam signum pugnæ daretur, Hannibal, ut palàm faceret suis, quo loco Eumenes esset, tabellarium in scaphâ cum caduceo mittit; qui ubi ad naves adversariorum pervenit, epistolam ostendens, se regem professus est quærere. Statim ad Eumenem deductus est, quòd nemo dubitabat, aliquid de pace esse scriptum. Tabellarius, ducis nave declaratâ suis, eòdem, unde ierat, se recepit. At Eumenes, solutâ epistolâ, nihil in eâ reperit, nisi quod ad irridendum eum pertineret: cujus etsi causam mirabatur, neque reperiebatur, tamen prœlium statim committere non dubitavit. Horum in concursu Bithyni, Hannibalis præcepto, universi navem Eumenis adoriuntur: quorum vim quum rex sustinere non posset, fugâ salutem petiit; quam consecutus non esset, nisi intra sua præsidia se recepisset, quæ in prox-

imo littore erant collocata. Reliquæ Pergamenæ naves quum adversarios premerent acriùs, repentè in eas vasa fictilia, de quibus suprà mentionem fecimus, conjici cœpta sunt. Quæ jacta initio risum pugnantibus excitârunt, nec, quare id fieret, poterat intelligi. Postquam autem naves completas conspexerunt serpentibus, novâ re perterriti, quum, quid potissimùm vitarent, non viderent, puppes averterunt, seque ad sua castra nautica retulerunt. Sic Hannibal consilio arma Pergamenorum superavit: neque tum solùm, sed sæpè aliàs pedestribus copiis pari prudentiâ pepulit adversarios.

XII. Quæ dum in Asiâ geruntur, accidit casu, ut legati Prusiæ Romæ apud L. Quintium Flamininum, Consularem, cœnarent, atque ibi, de Hannibale mentione factâ, ex his unus diceret, eum in Prusiæ regno esse. Id postero die Flamininus senatui detulit. Patres conscripti, qui, Hannibale vivo, nunquam se sine insidiis futuros existimabant, legatos in Bithyniam miserunt, in his Flamininum, qui a rege peterent, ne inimicissimum suum secum haberet, sibique dederet. His Prusias negare ausus non est; illud recusavit, ne id a se fieri postularent, quod adversùs jus hospitii esset; ipsi, si possent, comprehenderent; locum, ubi esset, facilè inventuros. Hannibal enim uno loco se tenebat in castello, quod ei ab rege datum erat muneri: idque sic ædificârat, ut in omnibus partibus ædificii exitum sibi haberet, semper verens, ne usu veniret, quod accidit. Huc quum legati Romanorum venissent, ac multitudine domum ejus circumdedissent, puer ab januâ prospiciens Hannibali dixit, plures præter consuetudinem armatos apparere. Qui imperavit ei, ut omnes fores ædificii circumiret, ac properè sibi renuntiaret, num eodem modo undique obsideretur. Puer quum celeriter, quid

esset, renuntiâsset, omnesque exitus occupatos ostendisset; sensit id non fortuitò factum, sed se peti, neque sibi diutiùs vitam esse retinendam. Quam ne alieno arbitrio dimitteret, memor pristinarum virtutum, venenum, quod semper secum habere consueverat, sumpsit.

XIII. Sic vir fortissimus multis variisque perfunctus laboribus anno acquievit septuagesimo. Quibus Consulibus interierit, non convenit. Nam Atticus, Marco Claudio Marcello, Q. Fabio Labeone Coss. mortuum in annali suo scriptum reliquit. At Polybius, L. Æmilio Paulo, et Cn. Bæbio Tamphilo: Sulpicius autem, P. Cornelio Cethego, M. Bæbio Tamphilo. Atque hic tantus vir tantisque bellis districtus nonnihil temporis tribuit litteris. Namque aliquot ejus libri sunt Græco sermone confecti. In his ad Rhodios de Cn. Manlii Vulsonis in Asiâ rebus gestis. Hujus bella gesta multi memoriæ prodiderunt: sed ex his duo, qui cum eo in castris fuerunt, simulque vixerunt, quamdiu fortuna passa est, Silenus, et Sosilus Lacedæmonius. Atque hoc Sosilo Hannibal litterarum Græcarum usus est doctore. Sed nunc tempus est hujus libri facere finem, et Romanorum explicare imperatores, quò faciliùs collatis utrorumque factis, qui viri præferendi sint, possit judicari.

XXIV. CATO.

I. Cato, ortus municipio Tusculo, adolescentulus, priusquam honoribus operam daret, versatus est in Sabinis, quòd ibi heredium a patre relictum habebat. Hortatu L. Valerii Flacci, quem in consulatu censurâque

habuit collegam, ut M. Perperna Censorius narrare solitus est, Romam demigravit, in foroque esse cœpit. Primum stipendium meruit annorum decem septemque, Q. Fabio Maximo, M. Claudio Marcello Coss. Tribunus militum in Siciliâ fuit. Inde ut rediit, castra secutus est C. Claudii Neronis; magnique ejus opera existimata est in prœlio apud Senam, quo cecidit Hasdrubal, frater Hannibalis. Quæstor obtigit P. Cornelio Scipioni Africano, consuli; cum quo non pro sortis necessitudine vixit. Namque ab eo perpetuâ dissensit vitâ. Ædilis plebis factus est cum C. Helvio. Prætor provinciam obtinuit Sardiniam, ex quâ Quæstor superiore tempore ex Africâ decedens Q. Ennium poëtam deduxerat: quod non minoris æstimamus, quàm quemlibet amplissimum Sardiniensem triumphum.

II. Consulatum gessit cum L. Valerio Flacco; sorte provinciam nactus Hispaniam citeriorem, exque eâ triumphum deportavit. Ibi quum diutius moraretur, P. Scipio Africanus Consul iterum, cujus in priore consulatu quæstor fuerat, voluit eum de provinciâ depellere, et ipse ei succedere. Neque hoc per senatum efficere potuit, quum quidem Scipio in civitate principatum obtineret; quòd tum non potentiâ, sed jure, respublica administrabatur. Quâ ex re iratus, consulatu peracto, privatus in urbe mansit. At Cato, censor cum eodem Flacco factus, severè præfuit ei potestati. Nam et in complures nobiles animadvertit, et multas res novas in edictum addidit, quare luxuria reprimeretur, quæ jam tum incipiebat pullulare. Circiter annos octoginta, usque ad extremam ætatem ab adolescentiâ, reipublicæ causâ suscipere inimicitias non destitit. A multis tentatus, non modò nullum detrimentum existimationis fecit, sed, quoad vixit, virtutum laude crevit.

III. In omnibus rebus singulari fuit prudentiâ et industriâ. Nam et agricola solers, et reipublicæ peritus, et juris consultus, et magnus imperator, et probabilis orator, et cupidissimus litterarum fuit. Quarum studium etsi senior arripuerat, tamen tantum in eis progressum fecit, ut non facilè reperire possis, neque de Græcis, neque de Italicis rebus, quod ei fuerit incognitum. Ab adolescentiâ confecit orationes. Senex historias scribere instituit, quarum sunt libri septem. Primus continet res gestas regum populi Romani; secundus et tertius, unde quæque civitas orta sit Italica; ob quam rem omnes Origines videtur appellâsse. In quarto autem bellum Pœnicum primum; in quinto secundum. Atque hæc omnia capitulatim sunt dicta. Reliquaque bella pari modo persecutus est, usque ad præturam Ser. Galbæ, qui diripuit Lusitanos. Atque horum bellorum duces non nominavit, sed sine nominibus res notavit. In iisdem exposuit, quæ in Italiâ Hispaniisque viderentur admiranda: in quibus multa industria et diligentia comparet, multa doctrina. Hujus de vitâ et moribus plura in eo libro persecuti sumus, quem separatim de eo fecimus rogatu Titi Pomponii Attici. Quare studiosos Catonis ad illud volumen delegamus.

XXV. T. POMPONIUS ATTICUS.

I. Titus Pomponius Atticus, ab origine ultimâ stirpis Romanæ generatus, perpetuò a majoribus acceptam equestrem obtinuit dignitatem. Patre usus est diligente, indulgente, et, ut tum erant tempora, diti, impri-

misque studioso litterarum. Hic, proüt ipse amabat litteras, omnibus doctrinis, quibus puerilis ætas impertiri debet, filium erudivit. Erat autem in puero, præter docilitatem ingenii, summa suavitas oris ac vocis, ut non solùm celeriter acciperet, quæ tradebantur, sed etiam excellenter pronuntiaret. Quâ ex re in pueritiâ nobilis inter æquales ferebatur, clariùsque exsplendescebat, quàm generosi condiscipuli animo æquo ferre possent. Itaque incitabat omnes studio suo: quo in numero fuerunt L. Torquatus, C. Marius filius, M. Cicero: quos consuetudine suâ sic sibi devinxit, ut nemo iis perpetuò fuerit carior.

II. Pater maturè decessit. Ipse adolescentulus, propter affinitatem P. Sulpicii, qui Tribunus plebis interfectus est, non expers fuit illius periculi. Namque Anicia, Pomponii consobrina, nupserat M. Servio, fratri P. Sulpicii. Itaque interfecto Sulpicio, posteaquam vidit Cinnano tumultu civitatem esse perturbatam, neque sibi dari facultatem pro dignitate vivendi, quin alterutram partem offenderet, dissociatis animis civium, quum alii Sullanis, alii Cinnanis faverent partibus; idoneum tempus ratus, studiis obsequendi suis, Athenas se contulit. Neque eò seciùs adolescentem Marium, hostem judicatum, juvit opibus suis; cujus fugam pecuniâ sublevavit. Ac, ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferret rei familiari, eòdem magnam partem fortunarum trajecit suarum. Hìc ita vixit, ut universis Atheniensibus meritò esset carissimus. Nam præter gratiam, quæ jam in adolescentulo magna erat, sæpè suis opibus inopiam eorum publicam levavit. Quum enim versuram facere publicè necesse esset, neque ejus conditionem æquam haberent; semper se interposuit, atque ita, ut neque usuram unquam ab iis acceperit,

neque longiùs, quàm dictum esset, eos debere passus sit. Quod utrumque erat iis salutare. Nam neque indulgendo inveterascere eorum æs alienum patiebatur, neque multiplicandis usuris crescere. Auxit hoc officium aliâ quoque liberalitate. Nam universos frumento donavit, ita ut singulis septem modii tritici darentur; qui modus mensuræ medimnus Athenis appellatur.

III. Hic autem sic se gerebat, ut, communis infimis, par principibus, videretur. Quo factum est, ut huic omnes honores, quos possent, publicè haberent, civemque facere studerent: quo beneficio ille uti noluit. [Quòd nonnulli ita interpretantur, *amitti civitatem Romanam aliâ adscitâ.*] Quamdiu adfuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit: absens prohibere non potuit. Itaque aliquot ipsi, et Phidiæ, locis sanctissimis posuerunt. Hunc enim in omni procuratione reipublicæ actorem auctoremque habebant. Igitur primum illud munus fortunæ, quòd in eâ potissimùm urbe natus est, in quâ domicilium orbis terrarum esset imperii, ut eandem et patriam haberet et dominam; hoc specimen prudentiæ, quòd quum in eam civitatem se contulisset, quæ antiquitate, humanitate, doctrinâ præstaret omnes, unus ei ante alios fuerit carissimus.

IV. Huc ex Asiâ Sulla decedens quum venisset, quamdiu ibi fuit, secum habuit Pomponium, captus adolescentis et humanitate et doctrinâ. Sic enim Græcè loquebatur, ut Athenis natus videretur. Tanta autem suavitas erat sermonis Latini, ut appareret, in eo nativum quendam leporem esse, non adscitum. Idem poëmata pronuntiabat et græcè et latinè, sic ut suprà nihil posset addi. Quibus rebus factum est, ut Sulla nusquam eum ab se dimitteret, cuperetque secum deducere. Cui quum persuadere tentaret, *Noli, oro te,*

inquit Pomponius, *adversùm eos me velle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui.* At Sulla, adolescentis officio collaudato, omnia munera ei, quæ Athenis acceperat, proficiscens jussit deferri. Hìc complures annos moratus, quum et rei familiari tantum operæ daret, quantum non indiligens deberet paterfamilias, et omnia reliqua tempora aut litteris aut Atheniensium reipublicæ tribueret, nihilominus amicis urbana officia præstitit. Nam et ad comitia eorum ventitavit, et si qua res major acta est, non defuit: sicut Ciceroni in omnibus [ejus] periculis singularem fidem præbuit; cui ex patriâ fugienti sestertiorum ducenta et quinquaginta millia donavit. Tranquillatis autem rebus remigravit Romam, ut opinor, L. Cottâ et L. Torquato Consulibus: quem diem sic universa civitas Atheniensium prosecuta est, ut lacrimis desiderii futuri dolorem indicaret.

V. Habebat avunculum L. Cæcilium, equitem Romanum, familiarem L. Luculli, divitem, difficillimâ naturâ: cujus sic asperitatem veritus est, ut, quem nemo ferre posset, hujus sine offensione ad summam senectutem retinuerit benevolentiam. Quo facto tulit pietatis fructum. Cæcilius enim moriens testamento adoptavit eum, heredemque fecit ex dodrante: ex quâ hereditate accepit circiter centies sestertium. Erat nupta soror Attici Q. Tullio Ciceroni: easque nuptias M. Cicero conciliârat, cum quo a condiscipulatu vivebat conjunctissimè, multò etiam familiariùs, quàm cum Quinto: ut judicari possit, plùs in amicitiâ valere similitudinem morum, quàm affinitatem. Utebatur autem intimè Q. Hortensio, qui iis temporibus principatum eloquentiæ tenebat: ut intelligi non posset, uter eum plùs diligeret, Cicero an Hortensius: et id,

quod erat difficillimum, efficiebat, ut, inter quos tantæ laudis esset æmulatio, nulla intercederet obtrectatio, essetque talium virorum copula.

VI. In republicâ ita versatus est, ut semper optimarum partium et esset et existimaretur, neque tamen se civilibus fluctibus committeret, quòd non magis eos in suâ potestate existimabat esse, qui se his dedissent, quàm qui maritimis jactarentur. Honores non petiit, quum ei paterent, propter vel gratiam vel dignitatem: quòd neque peti more majorum, neque capi possent conservatis legibus, in tam effusis ambitûs largitionibus, neque geri e republicâ sine periculo, corruptis civitatis moribus. Ad hastam publicam nunquam accessit. Nullius rei neque præs, neque manceps factus est. Neminem neque suo nomine, neque subscribens, accusavit. In jus de suâ re nunquam iit: judicium nullum habuit. Multorum consulum prætorumque præfecturas delatas sic accepit, ut neminem in provinciam sit secutus, honore fuerit contentus, rei familiaris despexerit fructum: qui ne cum Q. quidem Cicerone voluerit ire in Asiam, quum apud eum legati locum obtinere posset. Non enim decere se arbitrabatur, quum præturam gerere noluisset, asseclam esse prætoris. Quâ in re non solùm dignitati serviebat, sed etiam tranquillitati, quum suspiciones quoque vitaret criminum. Quo fiebat, ut ejus observantia omnibus esset carior, quum eam officio, non timori neque spei, tribui viderent.

VII. Incidit Cæsarianum civile bellum, quum haberet annos circiter sexaginta. Usus est ætatis vacatione, neque [se] quòquam movit ex urbe. Quæ amicis suis opus fuerant ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex suâ re familiari dedit. Ipsum Pompeium conjunctum non offendit; nullum enim ab eo habebat ornamentum

ut cæteri, qui per eum aut honores, aut divitias ceperant: quorum partim invitissimi castra sunt secuti, partim summâ cum ejus offensione domi remanserunt. Attici autem quies tantopere Cæsari fuit grata, ut victor quum privatis pecunias per epistolas imperaret, huic non solùm molestus non fuerit, sed etiam sororis filium et Q. Ciceronem ex Pompeii castris concesserit. Sic vetere instituto vitæ, effugit nova pericula.

VIII. Secutum est illud, occiso Cæsare, quum respublica penes Brutos videretur esse et Cassium, ac tota civitas se ad eos convertisset. Sic M. Bruto usus est, ut nullo ille adolescens æquali familiariùs, quàm hoc sene, neque solùm eum principem consilii haberet, sed etiam in convictu. Excogitatum est a quibusdam, ut privatum ærarium Cæsaris interfectoribus ab equitibus Romanis constitueretur. Id facilè effici posse arbitrati sunt, si et principes illius ordinis pecunias contulissent. Itaque appellatus est a C. Flavio, Bruti familiari, Atticus, ut ejus rei princeps esse vellet. At ille, qui officia amicis præstanda sine factione existimaret, semperque a talibus se consiliis removisset, respondit: *si quid Brutus de suis facultatibus uti voluisset, usurum, quantùm eæ paterentur: se neque cum quoquam de eâ re collocuturum, neque coïturum.* Sic ille consensionis globus hujus unius dissensione disjectus est. Neque multò pòst superior esse cœpit Antonius: ita ut Brutus et Cassius, provinciarum, quæ iis necis causâ datæ erant a consulibus, desperatis rebus, in exilium proficiscerentur. Atticus, qui pecuniam simul cum cæteris conferre noluerat florenti illi parti, abjecto Bruto Italiâque cedenti sestertiorum centum millia muneri misit. Eidem in Epiro absens trecenta jussit dari: neque eò magis potenti adulatus est Antonio, neque desperatos reliquit.

IX. Secutum est bellum gestum apud Mutinam. In quo si tantùm eum prudentem dicam, minùs quàm debeam, prædicem, quum ille potiùs divinus fuerit; si divinatio appellanda est perpetua naturalis bonitas, quæ nullis casibus neque agitur, neque minuitur. Hostis Antonius judicatus Italiâ cesserat; spes restituendi nulla erat. Non solùm ejus inimici, qui tum erant potentissimi et plurimi, sed etiam qui adversariis ejus se dabant, et in eo lædendo se aliquam consecuturos sperabant commendationem, Antonii familiares insequebantur, uxorem Fulviam omnibus rebus spoliare cupiebant; liberos etiam extinguere parabant. Atticus quum Ciceronis intimâ familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto; non modò nihil iis indulsit ad Antonium violandum, sed e contrario familiares ejus ex urbe profugientes, quantùm potuit, texit: quibus rebus indiguerunt, juvit. P. verò Volumnio ea tribuit, ut plura a parente proficisci non potuerint. Ipsi autem Fulviæ, quum litibus distineretur, magnisque terroribus vexaretur, tantâ diligentiâ officium suum præstitit, ut nullum illa stiterit vadimonium sine Attico, hic sponsor omnium rerum fuerit. Quin etiam, quum illa fundum secundâ fortunâ emisset in diem, neque post calamitatem versuram facere potuisset, ille se interposuit, pecuniamque sine fœnore, sineque ullâ stipulatione ei credidit: maximum existimans quæstum, memorem gratumque cognosci, simulque aperire, se non fortunæ, sed hominibus, solere esse amicum. Quæ quum faciebat, nemo, eum temporis causâ facere, poterat existimare. Nemini enim in opinionem veniebat, Antonium rerum potiturum. Sed sensim is a nonnullis optimatibus reprehendebatur, quòd parùm odisse malos cives videretur. Ille autem sui judicii potiùs, quid se

facere par esset, intuebatur, quàm quid alii laudaturi forent.

X. Conversa subitò fortuna est. Ut Antonius rediit in Italiam, nemo non magno [in] periculo Atticum futurum putârat, propter intimam familiaritatem Ciceronis et Bruti. Itaque ad adventum imperatorum de foro decesserat, timens proscriptionem, latebatque apud P. Volumnium, cui, ut ostendimus, paulò antè opem tulerat: (tanta varietas iis temporibus fuit fortunæ, ut modò hi, modò illi, in summo essent aut fastigio aut periculo) habebatque secum Q. Gellium Canum, æqualem simillimumque sui. Hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum, quòd cum eo, quem puerum in ludo cognoverat, adeò conjunctè vixit, ut ad extremam ætatem amicitia eorum creverit. Antonius autem etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solùm ei, sed omnibus etiam ejus amicis esset inimicus, eosque vellet proscribere; multis hortantibus tamen Attici memor fuit officii, et ei, quum requisisset ubinam esset, suâ manu scripsit, *ne timeret, statimque ad se veniret: se eum, et illius causâ Gellium Canum, de proscriptorum numero exemisse.* Ac, ne quod in periculum incideret, quòd noctu fiebat, præsidium ei misit. Sic Atticus in summo timore non solùm sibi, sed etiam ei, quem carissimum habebat, præsidio fuit. Neque enim suæ solùm a quoquam auxilium petiit salutis, sed conjunctim; ut appareret, nullam sejunctam sibi ab eo velle fortunam. Quòd si gubernator præcipuâ laude fertur, qui navem ex hieme marique scopuloso servat; cur non singularis ejus existimetur prudentia, qui ex tot tamque gravibus procellis civilibus ad incolumitatem pervenit?

XI. Quibus ex malis ut se emerserat, nihil aliud egit, quàm ut plurimis, quibus rebus posset, esset

auxilio. Quum proscriptos præmiis imperatorum vulgus conquireret, nemo in Epirum venit, cui res ulla defuerit: nemini non ibi perpetuò manendi potestas facta est. Qui etiam, post prœlium Philippense, interitumque C. Cassii et M. Bruti, L. Julium Mocillam prætorium, et ejus filium, Aulumque Torquatum, cæterosque pari fortunâ perculsos, instituerit tueri, atque ex Epiro his omnia Samothraciam supportari jusserit. Difficile est omnia persequi, et non necessarium. Illud unum intelligi volumus, illius liberalitatem neque temporariam, neque callidam fuisse. Id ex ipsis rebus ac temporibus judicari potest, quòd non florentibus se venditavit, sed afflictis semper succurrit: qui quidem Serviliam, Bruti matrem, non minùs post mortem ejus, quàm florente, coluerit. Sic liberalitate utens, nullas inimicitias gessit; quòd neque lædebat quenquam, néque, si quam injuriam acceperat, [non] malebat ulcisci, quàm oblivisci. Idem immortali memoriâ percepta retinebat beneficia: quæ autem ipse tribuerat, tamdiu meminerat, quoad ille gratus erat, qui acceperat. Itaque hic fecit, ut verè dictum videatur: *Sui cuique mores fingunt fortunam.* Neque tamen priùs ille fortunam, quàm se ipse, finxit: qui cavit, ne quâ in re jure plecteretur.

XII. His igitur rebus effecit, ut M. Vipsanius Agrippa, intimâ familiaritate conjunctus adolescenti Cæsari, quum propter suam gratiam, et Cæsaris potentiam, nullius conditionis non haberet potestatem, potissimùm ejus deligeret affinitatem, præoptaretque equitis Romani filiam generosarum nuptiis. Atque harum nuptiarum conciliator fuit (non est enim celandum) M. Antonius, triumvir reipublicæ constituendæ: cujus gratiâ quum augere possessiones posset suas, tantùm abfuit a cupiditate pecuniæ, ut nullâ in re usus sit eâ,

nisi in deprecandis amicorum aut periculis, aut incommodis. Quod quidem sub ipsâ proscriptione perillustre fuit. Nam quum L. Saufeii equitis Romani, æqualis sui, qui cum eo complures annos, studio ductus philosophiæ, habitabat, habebatque in Italiâ pretiosas possessiones, triumviri bona vendidissent, consuetudine eâ, quâ tum res gerebantur; Attici labore atque industriâ factum, ut eodem nuntio Saufeius fieret certior, se patrimonium amisisse et recuperâsse. Idem L. Julium Calidum, quem post Lucretii Catullique mortem multò elegantissimum poëtam nostram tulisse ætatem verè videor posse contendere, neque minùs virum bonum, optimisque artibus eruditum, post proscriptionem equitum, propter magnas ejus Africanas possessiones in proscriptorum numerum a P. Volumnio, præfecto fabrûm Antonii, absentem relatum, expedivit. Quod in præsenti utrùm ei laboriosius, an gloriosius fuerit, difficile fuit judicare; quòd in eorum periculis, non secus absentes, quàm præsentes amicos Attico esse curæ cognitum est.

XIII. Neque verò minùs ille vir, bonus paterfamilias habitus est quàm civis. Nam quum esset pecuniosus, nemo illo minùs fuit emax, minùs ædificator. Neque tamen non imprimis bene habitavit, omnibusque optimis rebus usus est. Nam domum habuit in colle Quirinali Tamphilanam, ab avunculo hæreditate relictam; cujus amœnitas non ædificio, sed silvâ, constabat. Ipsum enim tectum antiquitùs constitutum, plus salis, quàm sumptûs habebat: in quo nihil commutavit, nisi si quid vetustate coactus est. Usus est familiâ, si utilitate judicandum est, optimâ; si formâ, vix mediocri. Namque in eâ erant pueri literatissimi, anagnostæ optimi, et plurimi librarii, ut ne pedisequus quidem quisquam

esset, qui non utrumque horum pulchrè facere posset. Pari modo artifices cæteri, quos cultus domesticus desiderat, apprimè boni. Neque tamen horum quenquam, nisi domi natum domique factum, habuit: quod est signum non solùm continentiæ, sed etiam diligentiæ. Nam et non intemperanter concupiscere, quod a plurimis videas, continentis debet duci: et potiùs diligentiâ quàm pretio, parare, non mediocris est industriæ Elegans, non magnificus; splendidus, non sumptuosus omni diligentiâ munditiem, non affluentiam, affectabat: supellex modica, non multa, ut in neutram partem conspici posset. Nec hoc præteribo, quanquam nonnullis leve visum iri putem. Quum imprimis lautus esset eques Romanus, et non parùm liberaliter domum suam omnium ordinum homines invitaret, scimus, non ampliùs quàm terna millia æris, peræquè in singulos menses, ex ephemeride, eum expensum sumptui ferre solitum. Atque hoc non auditum, sed cognitum prædicamus. Sæpè enim propter familiaritatem domesticis rebus interfuimus.

XIV. Nemo in convivio ejus aliud acroama audivit, quàm anagnosten: quod nos quidem jucundissimum arbitramur. Neque unquam sine aliquâ lectione apud eum cœnatum est; ut non minùs animo, quàm ventre, convivæ delectarentur. Namque eos vocabat, quorum mores a suis non abhorrerent. Quum tanta pecuniæ facta esset accessio, nihil de quotidiano cultu mutavit, nihil de vitæ consuetudine: tantâque usus est moderatione, ut neque in sestertio vicies, quod a patre acceperat, parùm se splendidè gesserit, neque in sestertio centies affluentiùs vixerit, quàm instituerat, parique fastigio steterit in utrâque fortunâ. Nullos habuit hortos, nullam suburbanam aut maritimam sumptuosam

villam, neque in Italiâ, præter Ardeatinum et Nomentanum, rusticum prædium: omnisque ejus pecuniæ reditus constabat in Epiroticis et urbanis possessionibus. Ex quo cognosci potest, eum usum pecuniæ, non magnitudine, sed ratione, metiri solitum.

XV. Mendacium neque dicebat, neque pati poterat. Itaque ejus comitas non sine severitate erat, neque gravitas sine facilitate, ut difficile esset intellectu, utrùm eum amici magis vererentur, an amarent. Quidquid rogabatur, religiosè promittebat; quòd non liberalis, sed levis, arbitrabatur, polliceri quod præstare non posset. Idem in nitendo quod semel annuisset, tantâ erat curâ, ut non mandatam sed suam rem videretur agere. Nunquam suscepti negotii eum pertæsum est. Suam enim existimationem in eâ re agi putabat; quâ nihil habebat carius. Quo fiebat, ut omnia Ciceronum, Catonis, Marii, Hortensii, Auli Torquati, multorum præterea equitum Romanorum negotia procuraret. Ex quo judicari poterat, non inertiâ sed judicio fugisse reipublicæ procurationem.

XVI. Humanitatis verò nullum afferre majus testimonium possum, quàm quòd adolescens idem seni Sullæ fuerit jucundissimus, senex adolescenti M. Bruto; cum æqualibus autem suis, Q. Hortensio et M. Cicerone, sic vixerit, ut judicare difficile sit, cui ætati fuerit aptissimus. Quanquam eum præcipuè dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quintus carior fuerit aut familiarior. Ei rei sunt indicio, præter eos libros in quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus sunt editi, sexdecim volumina epistolarum, ab consulatu ejus usque ad extremum tempus ad Atticum missarum: quæ qui legat, non multùm desideret historiam contextam illorum temporum. Sic enim omnia de studiis principum, vitiis

ducum, mutationibus reipublicæ perscripta sunt, ut nihil in iis non appareat, et facilè existimari possit, prudentiam quodammodo esse divinationem. Non enim Cicero ea solùm, quæ vivo se acciderunt, futura prædixit: sed etiam, quæ nunc usu veniunt, cecinit ut vates.

XVII. De pietate autem Attici quid plura commemorem? quum hoc ipsum verè gloriantem audîerim in funere matris suæ, quam extulit annorum nonaginta, quum esset septem et sexaginta, *se nunquam cum matre in gratiam redîsse, nunquam cum sorore fuisse in simultate*, quam prope æqualem habebat. Quod est signum, aut nullam unquam inter eos querimoniam intercessisse, aut hunc eâ fuisse in suos indulgentiâ, ut, quos amare deberet, irasci eis nefas duceret. Neque id fecit naturâ solùm, quanquam omnes ei paremus, sed etiam doctrinâ. Nam et principum philosophorum ita percepta habuit præcepta, ut iis ad vitam agendam, non ad ostentationem, uteretur.

XVIII. Moris etiam majorum summus imitator fuit, antiquitatisque amator: quam adeò diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo volumine exposuerit, quo magistratus ornavit. Nulla enim lex, neque pax, neque bellum, neque res illustris est populi Romani, quæ non in eo suo tempore sit notata; et, quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit, ut ex eo clarorum virorum propagines possimus cognoscere. Fecit hoc idem separatim in aliis libris: ut M. Bruti rogatu Juniam familiam a stirpe ad hanc ætatem ordine enumeravit, notans, qui, a quo ortus, quos honores, quibusque temporibus, cepisset. Pari modo Marcelli Claudii, Marcellorum; Scipionis Cornelii, et Fabii Maximi, Fabiorum, et Æmiliorum quoque: quibus

libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorum virorum. Attigit quoque poëticen: credimus, ne ejus expers esset suavitatis. Namque versibus, qui honore rerumque gestarum amplitudine cæteros Romani populi præstiterunt, exposuit: ita, ut sub singulorum imaginibus facta magistratusque eorum non ampliùs quaternis quinisve versibus descripserit: quod vix credendum sit, tantas res tam breviter potuisse declarari. Est etiam liber Græcè confectus, *de consulatu Ciceronis.*

XIX. Hactenus Attico vivo edita hæc a nobis sunt. Nunc quoniam fortuna nos superstites ei esse voluit, reliqua persequemur, et, quantùm potuerimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut suprà significavimus, *suos cuique mores plerùmque conciliare fortunam.* Namque hic contentus ordine equestri, quo erat ortus, in affinitatem pervenit imperatoris Divi [Julii] filii: quum jam antè familiaritatem ejus esset consecutus nullâ aliâ re, quàm elegantiâ vitæ, quâ cæteros ceperat principes civitatis, dignitate pari, fortunâ humiliore. Tanta enim prosperitas Cæsarem eum est consecuta, ut nihil ei non tribuerit fortuna, quod cuiquam ante detulerit, et conciliârit quod nemo adhuc civis Romanus quivit consequi. Nata autem est Attico neptis ex Agrippâ, cui virginem filiam collocârat. Hanc Cæsar, vix anniculam, Tiberio Claudio Neroni, Drusillâ nato, privigno suo, despondit: quæ conjunctio necessitudinem eorum sanxit, familiaritatem reddidit frequentiorem.

XX. Quamvis ante hæc sponsalia non solùm, quum ab urbe abesset, nunquam ad suorum quenquam litteras misit, quin Attico mitteret, quid ageret, imprimis quid legeret; quibusque in locis, et quamdiu esset moraturus: sed etiam quum esset in urbe, et propter suas infinitas

occupationes minùs sæpè quàm vellet Attico frueretur, nullus dies [tamen] temerè intercessit, quo non ad eum scriberet: quum modò aliquid de antiquitate ab eo requireret, modò aliquam ei quæstionem poëticam proponeret, interdum jocans ejus verbosiores eliceret epistolas. Ex quo accidit, quum ædes Jovis Feretrii, in Capitolio ab Romulo constituta, vetustate atque incuriâ detecta prolaberetur, ut Attici admonitu Cæsar eam reficiendam curaret. Neque verò ab M. Antonio minùs absens litteris colebatur: adeò ut accuratè ille ex ultimis terris, quid ageret, quid curæ sibi haberet, certiorem faceret Atticum. Hoc quale sit, faciliùs existimabit is, qui judicare poterit, quantæ sit sapientiæ, eorum retinere usum benevolentiamque, inter quos maximarum rerum non solùm æmulatio, sed obtrectatio tanta intercedebat, quantam fuit incidere necesse inter Cæsarem atque Antonium; quum se uterque principem non solùm urbis Romæ, sed orbis terrarum esse cuperet.

XXI. Tali modo quum septem et septuaginta annos complêsset, atque ad extremam senectutem non minùs dignitate, quàm gratiâ fortunâque crevisset; (multas enim hæreditates nullâ aliâ re quàm bonitate est consecutus) tantâque prosperitate usus esset valetudinis, ut annos triginta medicinâ non indiguisset: nactus est morbum, quem initio et ipse et medici contempserunt. Nam putârunt esse tenesmon; cui remedia celeria faciliaque proponebantur. In hoc quum tres menses sine ullis doloribus, præterquam quos ex curatione capiebat, consumpsisset; subitò tanta vis morbi in unum intestinum prorupit, ut extremo tempore per lumbos fistula putris eruperit. [Atque hoc priusquam ei accideret,] postquam in dies dolores accrescere febremque accessisse sensit, Agrippam generum ad se arcessi jussit, et

cum eo L. Cornelium Balbum, Sextumque Peducæum. Hos ut venisse vidit, in cubitum innixus; *quantam*, inquit, *curam diligentiamque in valetudine meâ tuendâ hoc tempore adhibuerim, quum vos testes habeam, nihil necesse est pluribus verbis commemorare. Quibus quoniam, ut spero, satisfeci, me nihil reliqui fecisse, quod ad sanandum me pertineret, reliquum est, ut egomet mihi consulam. Id vos ignorare nolui. Nam mihi stat, alere morbum desinere. Namque his diebus quidquid cibi potionisque sumpsi, ita produxi vitam, ut auxerim dolores sine spe salutis. Quare a vobis peto primùm, ut consilium probetis meum: deinde, ne frustrà dehortando conemini.*

XXII. Hâc oratione habitâ tantâ constantiâ vocis atque vultûs, ut non ex vitâ, sed ex domo in domum videretur migrare, quum quidem Agrippa eum flens atque osculans oraret atque obsecraret, *ne ad id, quod natura cogeret, ipse quoque acceleraret; et quoniam tum quoque posset temporibus superesse, se sibi suisque reservaret;* preces ejus taciturnâ suâ obstinatione depressit. Sic quum biduum cibo se abstinuisset, subitò febris decessit, leviorque morbus esse cœpit. Tamen propositum nihilo seciùs peregit. Itaque die quinto pòst quàm id consilium inierat, pridie Kalendas Aprilis, Cn. Domitio, C. Sosio Coss., decessit. Elatus est in lecticulâ; ut ipse præscripserat, sine ullâ pompâ funeris, comitantibus omnibus bonis, maximâ vulgi frequentiâ. Sepultus est juxta viam Appiam, ad quintum lapidem, in monumento Quinti Cæcilii, avunculi sui.

NOTES.

PREFACE.

In the preface the author apologizes for exhibiting the great men of other countries in their real characters and habits, when these are so different from those of the Romans, for whom he wrote; and upbraids the ignorance and folly of those *who think nothing right except what agrees with their own customs.*

1. *Non dubito, fore. Dubito*, with a negation, is often followed, 1
as here, by an infinitive. See p. 26, l. 3; p. 105, l. 24, and other places. Without a negation, it is followed by *an*, *quin* or *utrùm*, with the subjunctive. See p. 35, l. 17, and elsewhere.—*Hoc genus scripturæ:* this refers, not to the style, but to the facts related of the great men.

3. *Personis:* not *person;* but, properly, *a mask* of an actor; from *per* and *sonare*, 'to sound through,' because they were so constructed as to increase the sound of the voice. *Persona*, 'a mask,' soon came to signify the *part acted;* and in general, *the part which a man acts in the world, his standing.*

4. *Commemorari:* 'that it is commemorated.' Used impersonally, or with the following clause as accusative before it.

6. *Litterarum Græcarum:* 'Grecian literature;' or rather, a knowledge of the Greeks derived from books.

9. *Honesta atque turpia.* These words do not always denote what is morally *honourable* and *base;* but sometimes mean only *decorous* and *indecorous.*

11. *Secutos:* scilicet *esse.*—*Enim:* this word is often used to introduce an illustration, and may be rendered, *for example.*

12. *Summo viro:* 'one of the greatest men.' This is a good illustration of the want of articles in the Latin language. If we here put the article *the*, it reads, 'the greatest man of the

Athenians;' which cannot be said of Cimon. If we put the article *a*, it makes 'a greatest man;' which, though not good English, yet means the same as what is here intended.—*Sororem germanam* is used for *half-sister*, here, and p. 22, l. 5. See *eodem patre natas*, p. 22, l. 7. "The marriages of brothers and sisters were utterly unlawful;" but "any one might make a sister by father's side his wife." Potter's Greek Antiquities, p. 588.

13. *Quippe quum:* 'since forsooth.'

15. *Nefas:* 'an impiety, a profanation.' *Fas*, *nefas*, and their derivatives, properly signify what is *right* and *wrong* in the *sight of the gods.*—*Laudi ducitur adolescentulis.* Gram. R. XXII. Two datives are very common in Nepos.

16. *Quàm plurimos:* 'as many as possible.' Gr. R. XXXIX. Obs. 3. 'QUAM.'—*Lacedæmoni:* an ancient form of the ablative.

19. *Olympiæ.* For information that may be desirable in relation to the proper names, see the Index.

2 1. *Quæ......ponuntur.* Construction; *omnia quæ ponuntur apud nos partim infamia, partim humilia atque remota ab honestate.*—*Ponuntur:* 'are set down.'—*Remota ab honestate:* 'far from honourable.'

3. *Contra ea:* 'on the contrary, whereas.'

4. *Quem......convivium:* 'For what Roman is ashamed to take his wife to a banquet?'

6. *Materfamilias:* 'housewife,' in the highest sense.

7. *In celebritate versatur:* 'converses, *or* appears, in company.' *Celebritas* may refer to the house, and then means the apartments where company is received; or it may have a more public reference, meaning 'the mixing freely in society.' Cicero frequently uses *celebritas* for an *assembly of the more honorable persons.*

12. *Tum......tum:* 'not only......but also.' So *quum......tum.*

I. MILTIADES.

CHAP. I. Ancestry and character of Miltiades: The Delphic oracle appoints him leader of the colony to Chersonesus: His demand of the Lemnians, and their answer. II. He establishes the colony at Chersonesus with great ability and success; takes

the Lemnians at their word; and reduces other islands. III. His proposition to destroy Darius's bridge over the Danube being rejected, he returns to Athens. IV. Darius invades Greece: Athens appoints ten generals, among whom is Miltiades. V. Battle of Marathon, and defeat of the Persians. VI. The reward bestowed by the Athenians upon Miltiades. VII. His expedition against the island of Paros failing, he is tried on a charge of treason, and fined fifty talents; which being unable to pay, he is thrown into prison, where he ends his days. VIII. Jealousy of the Athenians against him.

1. *Miltiades......majorum.* See the Index, under *Miltiades*, 3
and *Cimon.*

2. *Modestia:* here, 'propriety of conduct,' but often the same as *moderatio.*

3. *Maximè floreret:* 'was the most distinguished.'—*Eâque ætate:* Gram. R. VII. or perhaps, R. LVI. See p. 29, l. 31. Constructions under the former of these rules are very frequent with this author.

4. *Ut......judicârunt.* Construction: *Ut sui cives possent jam non solùm sperare bene de eo, sed etiam confidere,* eum *futurum* esse *talem, qualem judicârunt* eum *cognitum,*—'that he would be such as they had deemed him from acquaintance.'

6. *Chersonesum.* Gr. R. LIV. Obs. 2; i. e. R. LI. The names of the smaller islands are, in general, the same as the names of the towns upon them; but Nepos often makes other names follow R. LI. besides the names of towns.

7. *Cujus generis:* that is, *the colonists.*

10. *Quo potissimùm duce uterentur:* 'what leader they should the rather employ.' See note to p. 93, l. 28.

12. *Armis erat dimicandum:* 'they must contend in arms.'

14. *Futura.* See note to p. 1, l. 11. Gr. R. IV. Obs. 4.

18. *Idque......postulâsset:* sc. *ut;* thus, *postulâsset ut Lemnii.* Gr. R. LX. Obs. 5.

1. *Adversùm tenet:* 'blows adverse.'—*Proficiscentibus* is gov- 4
erned in the dative by *adversùm.* Gr. R. XLI.

11. *Dignitate regiâ.* Gr. R. VII. See note to p. 3, l. 3.

12. *Imperio.* The word here means *military command.*

13. *Consecutus:* sc. *est.* This verb is very often understood.—(2) *Eò seciùs.* The ablatives *eo, hoc* and *quo,* are often prefixed to comparatives, (Gr. R. LXI. under Obs. 5.) and are

regarded as adverbs. *Eò magis*, 'by that more;' *hoc magis*, 'by this more;' but both more easily, 'so much the more:' and *eò* in particular is more elegantly rendered by an emphatic *the*, thus, *eò seciùs*, 'the less.' *Quò* is equivalent to *ut......eò*, separated by a clause; *quò faciliùs*, 'that......the more easily.' All of them are often best rendered by *the*.

15. *Ut......profectus.* Construction: *Ut obtineret imperium perpetuò, non minùs voluntate eorum, qui miserant* eum, *quàm illorum, cum quibus erat profectus.*

20. *Se......habere.* *Dixit* is to be supplied, though it is omitted by the author by mentally continuing the sense of *dixerant* in the preceding clause. It should be *autem* dixit *se habere domum Chersonesi.* *Dixit* is often understood in constructions of the accusative before the infinitive.

22. *Etsi præter opinionem res ceciderat:* 'although the affair had fallen out beyond their expectations.'

23. *Non dicto......capti:* sc. *suo*, 'their promise.' Properly, they were not taken by their promise; because they made it on the ground that his *home* was at Athens.

32. *Quibus......imperia:* 'to whom severally he had given the perpetual government of the cities of the same *countries.*' *Ipsarum* does not agree with *urbium*, but is governed by it in the genitive, and refers to *Ioniâ et Æolide*, with which it agrees in gender.

33. *Sic......potestate.* Construction: *Enim putavit se sic facillimè retenturum sub suâ potestate* illos *loquentes Græcâ linguâ, qui incolerent Asiam.*

5 2. *Quibus* refers to *amicis.*

4. *Cui* refers to *numero.*

5. *Malè rem gerere:* 'was pursuing a disastrous campaign.'—*Rem gerere*, used mostly of warlike operations, means not so much *to manage* as *to drive forward a business*, *to achieve*, *accomplish*, *execute*, *to push a successful campaign.*

9. *Non solùm Europam fore tutam:* 'that not only Europe would be safe.' See note to p. 4, l. 20.

11. *Dominatione et periculo.* The former means the actual government of the Persians; and the latter, the danger of coming under it again.

16. *Non idem......multitudini.* Construction: *idem non expedire ipsis, qui tenerent summas imperii, et multitudini:* 'that

the same thing was not expedient to themselves, who had the supreme command, and to the multitude, the *populace*.'

19. *Adeò se abhorrere:* 'that he was so repugnant.'

24. *Cujus ratio:* 'whose purpose.'

25. *Valuit:* 'prevailed.' It often means *to be superior*, *to excel*, *to be of force among other things*.

26. *Quum......dominationi.* Construction: *quum fuerit amicior libertati omnium, quàm suæ dominationi.*

31. *Ducenta*, &c. *Millia* is to be construed after *ducenta*, as well as after *decem;* and this construction is of very frequent occurrence. We sometimes use a similar phraseology in English, as, This man is worth 20, and that 30 thousand dollars.

6. *Is abest ab oppido:* i. e. from Athens. 6

7. *Hoc tumultu. Tumultus* is used of a *sudden and unexpected attack*, on account of the *uproar* which ensues; but it may be questioned whether it is not here applied to the Persian army itself, on account of its numbers and perhaps disorder; as if to call it a *mob*.

12. *Prætores:* used for *military commanders* by Nepos.

15. *Acie.* This word, in a military sense, is nearly the same as our military word *line;* and here means a *pitched battle*, wherein the two armies were opposed to each other, *line* to *line*.

17. *Et civibus animum accessurum*, &c. See note to p. 4, l. 20. He said 'that both courage would be inspired in the citizens, when they saw that their bravery was not despaired of,' that is, by the generals. *Desperari* is used impersonally; as well as *auderi*, in the next line.

22. *Ea. Civitas* is understood, and is omitted by a very natural ellipsis, because just used in the preceding line.—*Mille*, which generally agrees with the noun, here governs it in the genitive.

26. *Auctoritate.* This word can rarely be rendered by its English derivative *authority:* it properly means *authorship*, i. e. *the act of originating* a thing, as a law, *the moving* a thing, *proposition*, *instigation*, *influence*.

29. *E regione:* 'according to the nature of the ground;' or as some think 'over against' the enemy. See Gr. p. 200, prep. *E*.

30. *Prœlium commiserunt:* 'they joined battle, *or*, engaged.'

6. *Valuerunt.* See note to page 5, l. 25. 7

7. *Profligârint:* 'overthrew.' *Prostravit*, in the tenth line,

means the same. Both signify, literally, *to throw to the ground*, and are used only of a complete overthrow, from which there is no recovery.—10. *Opes:* 'forces.'

12. *Quò faciliùs.* See note to p. 4, l. 13, (2).

19. *Pœcile:* literally, *The Chequered:* a celebrated hall at Athens, so called from the pictures there exhibited, which divided its walls into squares.

21. *Isque hortaretur milites, prœliumque committeret:* 'and he was exhorting the soldiers, and was engaging in the fight:' i. e. he was so represented in the picture.

28. *Vi expugnavit:* 'he reduced by force.' See also next page, l. 10.

32. *Vineis ac testudinibus.* The *vineæ* were composed of timber and boards, covered with wicker work and hides, and were movable: the *testudines* were sloping roofs, attached to the walls: the object of both was to protect the besiegers from the weapons and missiles thrown from the walls.

33. *Quum jam in eo esset, ut oppido potiretur:* 'when he was already *on the point* of taking possession of the town.'

8 4. *Utrisque venit in opinionem:* 'it was the opinion of both.'

11. *Infectis rebus discessisset:* 'he left things unfinished.'

13. *Verba fecit:* 'made a speech.' *Verba facere* is used of *extemporaneous*, in contradistinction to *written* discourses.

14. *Causâ cognitâ:* 'the case being heard.'

15. *Lis*, which means a *lawsuit*, is used also for the result of the suit, *damages*, or a *fine*.

16. *Quinquaginta talentis.* Rollin, in his Ancient History, estimates the talent at 1000 crowns, equal to $1100; which would make this fine to be $55,000.

26. *Nam Chersonesi......dominationem.* Construction: *Nam omnes illos annos, quos habitârat Chersonesi, obtinuerat perpetuam dominationem.*

31. *Autem:* 'now.' It often expresses mere continuation.—*Tyranni. Tyrannus*, as here defined, is by no means equivalent to the English word *tyrant*, but is nearer to our *usurper;* that is, one who by any means takes the supreme power out of the hands of the people, and exercises it himself.

33. *Quum......tum.* See note to p. 2, l. 12.

9 2. *Auctoritas.* See note to p. 6, l. 26.

II. THEMISTOCLES.

CHAP. I. His extraction, and private and public character. II. He is appointed to conduct an expedition against Corcyra: He increases the fleet: Xerxes invades Greece; and the Athenians betake themselves to their ships. III. The battle of Thermopylæ: The naval engagement at Artemisium. IV. Xerxes burns Athens: Themistocles opposes, firmly and alone, the plans of his affrighted countrymen, and the other Greeks; and by false information induces Xerxes to hazard the battle of Salamis. V. Again, by false information, Themistocles rids Greece of the Barbarian. VI. By the advice of Themistocles, the Athenians build the port Piræus, and begin to repair the walls of the city: Envy of the Spartans, and their attempt to stop the rebuilding of Athens: They are defeated by a crafty plan of Themistocles, and the city is rebuilt. VII. The sequel of this plan. VIII. Through the fear and suspicion of the Athenians, Themistocles is banished by the ostracism, and seeks refuge from place to place. IX. His letter to Artaxerxes. X. His interview with, promises to, and rewards from, the king: His death.

6. *Neocli.* The proper genitive is *Neoclis.* Variations of this kind are found in particular cases: thus *Achilli* is sometimes put for *Achillis.—Hujus vitia......virtutibus:* 'the vices of his opening *or* early youth are compensated by great virtues.'

10. *Acharnanam, civem:* 'a free woman of *Acharnæ,*' a village of Attica, not far from Athens. The inhabitants of Attica were of three classes: 1. *Citizens;* i. e. *freemen*, possessing all the rights of citizenship: 2. *Sojourners;* foreigners or their descendants, who constantly resided in Attica, but did not possess those rights: 3. *Slaves. Civem* here signifies that this woman was of the class of *free citizens:* and it was of the greatest importance to know this; because, though the citizens often took wives from the other classes, yet these were not *marriages* in the eye of the law; and children were considered illegitimate, unless both their parents were of the class of *free citizens.*

12. *Liberiùs:* 'too freely;' Gr. R. LXI under Obs. 3.—*Rem familiarem:* 'the family substance.' *Negligere* means not only to *neglect*, but to *squander.*

15. *Sine......extingui.* Construction : *eam posse non extingui, sine*, &c.

19. *Celeriterque......reperiebat.* Construction : *que celeriter reperiebat* ea, *quæ erant opus.* The antecedent is often understood, particularly when it is a demonstrative pronoun.

20. *Neque......erat.* Const. : *neque erat* ille *minùs promptus in gerendis rebus, quàm* in *excogitandis* iis. Note to p. 5, l. 5.

23. *Illustraretur :* 'he became distinguished.'

27. *Ferociorem.* Not fierce, but *warlike*, or *formidable.*

28. *Ex metallis.* 'The mines,' of silver, on mount Laurion, in Attica.—*Redibat :* 'accrued.'—*Interiret :* 'was exhausted.'

10 10. *Navium longarum :* 'ships of war.'—11. Navium *onerarium :* 'transports ;' i. e. vessels laden with provisions.

13. *Cujus de adventu quum fama*, &c. : 'when the news of whose arrival, &c.'

14. *Maximè peti :* 'to be chiefly aimed at.'

18. *Id responsum quò valeret :* 'whither that answer tended *or* pointed,' i. e. what it designed should be done.

21. *Eum enim......ligneum :* literally, 'for that was signified by the god as the wooden wall :'—or rather,—'for that *was* the wooden wall, *which* was signified by the god.' Many, however, would construe it in neither of these ways ; but the first is dictated by the order of the words, and the second is the same idea expressed in better English. The passage is recommended to the student's attention, as many such occur.

11 2. *Classiariis :* 'the marines.'

4. *Pari prœlio discesserant :* 'they withdrew from an equal contest.'

6. *Superâsset :* literally, 'should be above, *or*, should go above :' i. e. 'should sail around Eubœa.' So *promontorium superare*, &c. is of frequent use.

16. *Et universos pares esse posse aiebat :* 'and said that united they might be equal' to their enemies.—*Aiebat......testabatur.* The former means simply *to say ;* but the latter has reference to giving testimony, and means, *to assert with solemn confidence*, as if *to take one's oath.*

17. *Idque......affirmabat.* Construction : *que Eurybiadi, regi*, &c., *affirmabat id fore.*

20. *Quem.* See note to p. 9, l. 19. *Misit* illum *de servis suis, quem habuit*, &c.—21. *Suis verbis :* 'in his name, from him.'

23. *Bellum confecturum:* i. e. eum *confecturum* esse *bellum*.

25. *Eò valebat:* ‘so far succeeded.’

26. *Subesse:* ‘was concealed.’

32. *Hic:* i. e. ‘Barbarus,’ namely, *Xerxes*.

33. *Opprimere:* ‘to crush, ruin, overthrow, destroy.’

1. *Gradu depulsus est.* The phrase is borrowed from the glad- 12
iators. *Gradus* is the *position chosen*. *De gradu dejici*, ‘to be thrown down from the position;’ *de gradu depelli*, ‘to be driven from the position.’ *Eodem* refers to Themistocles.

2. *Certiorem eum fecit.* This means more than merely to *inform*, or *apprize;* as it implies that *pains* were taken to do it; and may be rendered, *sent him word* or *assured him*. It is often used of one's self: *certiorem se fecit*, ‘took pains to ascertain.’

3. *Id agi:* ‘that it was in agitation,’ ‘that exertions were making.’ This is a peculiar phrase: the pronoun *id* has no antecedent, but refers to the following clause; being used superfluously, and always followed by *ut* with the subjunctive, where the pronoun itself would be omitted in English, with the following verb in the infinitive. The above sentence literally is, ‘that this was in agitation, *namely*, that the bridge might be destroyed:’ whereas in English we should say, ‘that it was in agitation to destroy the bridge.’

5. *Idque ei persuasit:* ‘and he made him believe it.’

12. *Post hominum memoriam.* This clause qualifies *maxima:* ‘*the greatest fleet*, since the memory of man.’

14. *Quum......uterentur.* ‘For since the Phalerean port, *which* the Athenians made use of, *was* neither large nor good.’ See note to p. 10, l. 21. Many such *simple sentences* occur, which can be rendered into good English only by being considered as *compound;* that is, by being made into *two;* supplying the *relative* in the first, and some form of the verb *to be* in the second.

19. *Præcipuo periculo suo:* ‘at his own particular peril.’

21. *Negarent oportere*, &c. Here, ‘to deny that it is necessary to have a thing,’ is used for ‘to affirm that it was necessary *not* to have it.’ *To deny* is *to affirm the negative;* and the negative part of *negarent* should here be transferred to *haberi*, or to *ullam;* thus, ‘they might affirm *or* maintain that it was necessary that any city should *not* be had, i. e. that *no* city should be had, beyond the Peloponnesus.’ A similar expression occurs

in French,—*il ne faut pas faire*, 'it is not necessary to do,' meaning, 'it is necessary not to do.'

23. *Hoc......volebant.* 'This looked (pointed, tended) far otherwise (in a far other direction,—to a far other object) than they wished it to seem.' *Atque* and *ac* often mean *than.*

28. *Quàm infirmissimos.* See note to p. 1, l. 16.

29. *Muros instrui.* Not *were built*, but *were building;* though *were being built* is the true grammatical English.

30. *His......dixerunt.* Note with care what words refer to the Spartans, and what to the Athenians, in this sentence.

13 2. *Opus facerent:* 'should carry forward the work.'

3. *Profanus.* From *pro*, 'before, without,' and *fanum*, 'a temple,' also, 'a consecrated plot of ground.' *Profanus* therefore means what was outside this plot.

9. *Noluit:* 'chose not.' *Volo* and *nolo* can rarely be rendered *to be willing, to wish*, and *not to be willing, not to wish.* Both imply something more positive; 'to choose,' and 'to choose *not.*'—(2) *Dedit operam:* 'used his endeavors, bent his exertions, applied himself.'

13. *Sunt consecuti:* 'followed.' The compound, for the simple verb.

16. *Apud eos contendit.* Not 'contended with them,' but 'before them;' or rather 'complained to them.' *His*, in the next clause, means the *Ephori;* as this pronoun refers to the persons or things last mentioned.

17. *Illos viros......mittere.* Construction: *illos mittere bonos*, &c.

19. *Gestus est ei mos:* 'compliance is yielded to him.' *Morem gerere*, 'to comply.'

25. *Athenienses......fecisse.* Construction: *Athenienses, suo consilio, sepsisse muris suos publicos que patrios Deos ac penates*, (*quod possent facere communi jure gentium*) [ut] *possent quò* [eò] *faciliùs defendere* eos *ab hoste; neque eo fecisse, quod esset inutile Græciæ.—Quò faciliùs.* See note to p. 4, l. 13, (2).

32. *Qui id potiùs intuerentur, quod*, &c. 'Who had their eye upon (*or*, were intent upon) that, rather, which was advantageous to their own domination, than *that* which *was so* to all Greece.'

14 3. *Recepturi:* sc. *sunt.*

6. *Testarum suffragiis:* 'by the vote of shells,' called the *os-*

tracism. There was at Athens, near the market, a place fenced in with rails, into which any citizen might throw a *shell* or *tile*, on which he had written the name of any great man whom he wished to have banished. At stated periods, these were counted by the archons; and if they exceeded 6,000, the person whose name was found on the majority was banished for ten years. His property, however, was not confiscated; but was preserved for him till his return. Some say that the names were written on *shells;* and others, on *tiles*, or pieces of broken earthen ware: and the latter is the more probable, as the word *suffragium*, derived from *sub* and *frangere*, means a *small fragment;* and was probably adopted to signify a *vote*, because votes were written on such pieces.—*Argos:* not the accusative plural, but the singular of the third declension, neuter gender: *Argos*, gen. *Argeos* or *Argis*, as in line 13, below. Greek nouns of the third declension will be often met with in this work.

11. *Crimine:* 'accusation *or* indictment.'

18. *Quò......tueretur*. Construction: [ut] *tueretur se receptum quò* [eò] *majore religione*. See note to p. 4, l. 13, (2).—*Religione:* this word is used by Nepos to signify *good faith*, *religious obligation.*—*Tueretur:* the primitive signification of this word is *to look upon*, *to see*, *to fix the eye upon;* and therefore its derivative, *tutus*, meant a thing that was *seen*, a thing *under the eye*, and therefore *safe:* and hence *tueor* came to signify *to look after the safety* of a thing, *to watch over*, *to provide*, *to make sure;* and may be rendered by one of these above, or by *see*, which is often used in this sense.

22. *Quam præstitit:* 'which he made good, performed, fulfilled.'

24. *Prodidit*. Not betrayed, but 'gave up.'—*Ut consuleret sibi:* 'that he should take care for himself.'

26. *Quod*. See note to p. 9, l. 19. *Præsidii* refers to the means of subsistence.

27. *In navem ascendit:* 'embarked on board a ship.'

30. *Sibi esse pereundum*. Gr. R. XXXII. No. I.

33. *Diem noctemque:* 'a day and a night,' *or* 'day and night.' The former is the more probable; since, in the latter sense, the plural is more common.

1. *In salo*. *Salum* means, not the *high sea*, the *deep;* but 15
what may be nearly equivalent to *soundings;* and therefore the ship might be *in ancoris*, and yet be *procul ab insulâ*.

3. *Gratiam retulit. Gratiam referre*, to express thanks by actions; *gratiam habere*, to entertain sentiments of gratitude; *gratias agere*, to express thanks by words.

7. *Proximus erat, qui.* See note to p. 9, l. 19.

14. *Ipse :* i. e. ' ego *ipse* esse cœpi.' In the text, *ipse*, though here in the first person, is mentally referred to *cœpit* at the end.

16. *Eum certiorem feci.* See note to p. 12, l. 2.—*Id agi.* See note to p. 12, l. 3.

23. *Colloqui*, and also *loqui*, are often used actively, i. e. with an accusative, and may be rendered by the familiar expression *to talk over ;* but the ablative is more common,—thus, *colloqui aliquid*, or *de aliquâ re.*

27. *Litteris sermonique Persarum :* ' to *learning* to read and speak the Persian language.' The literal meaning is obvious, but this is the sense in English.

28. *Apud Regem.* Not *cum rege :* the latter means *with the king* personally; but the former, *at the palace of the king*, *at the king's court ;* familiarly, *at the king's. Apud eum*, in French, *chez lui*, means *at his house.* To converse *with a person*, and to converse *at his house*, are very different things.—29. *Verba fecisse.* See note to p. 8, l. 13.

16 3. *Redibant.* See note to page 9, l. 28.

11. *Quum......desperaret.* Construction : *quum desperaret se posse præstare* ea, *quæ pollicitus esset*, &c.

13. *Idem...... prodidit.* Construction : *Idem prodidit memoriæ, ejus ossa*, &c.

III. ARISTIDES.

I. Public character and singular rectitude of Aristides : His banishment and recall. II. He heads the Athenians at the battle of Platæa : He is in command, together with Pausanias the Spartan, in the battles of the Grecian fleet against Mardonius; and procures the acknowledgment, by all Greece, of the superiority of Athens over Sparta. III. The public confidence in him : His poverty and death.

18. *Obtrectârunt inter se.* This verb is generally used in a

bad sense, to express *malicious opposition;* but does not necessarily imply any thing more than *rivalry*, or *opposition of views and motives.* It may be rendered here, 'for they *always* opposed each other.'

20. *Abstinentiâ :* 'disinterestedness,'—refraining from what belongs to others.

21. *Quod.* The attendant sentence is the antecedent of *quod*, which is therefore neuter. See Gr. R. LVII. under Obs. 2.

23. *Testulâ illâ.* See note to p. 14, l. 6.

24. *Qui quidem*, &c. The author refers to the historical fact too abruptly. He supposes Aristides to be present at an assembly of the people in the forum, to perceive that the feelings of the people cannot be appeased, and to be in the act of retiring (*cedensque*).

5. *Sexto ferè anno, quàm :* i. e. *pòst quàm. Pòst* and *antè* 17
are often omitted before *quàm*, in expressions of time, where no ambiguity would be occasioned.

7. *Autem.* See note to p. 8, l. 31.

13. *Æquitatis :* 'comity.' Used of the manners, and implies such as do not assume a superiority, but acknowledge an equality.

19. *Intemperantiâ :* 'haughtiness.' It is the opposite of *æquitas*, and means *despotic* and *overbearing manners.*

22. *Quò faciliùs.* See note to p. 4, l. 13. (2).

24. *Ad classes......constitueret.* Construction: *Aristides delectus est, qui constitueret quantum pecuniæ quæque civitas daret ad ædificandas classes*, &c.—*qui constitueret :* 'to apportion.'

28. *Voluerunt.* See note to p. 13, l. 9.

30. *Quâ abstinentiâ.* See Gr. R. VII.

IV. PAUSANIAS.

1. His character and exploits: He conquers Mardonius, and arrogantly sends a trophy to Delphi. II. His ambition and secret treason: He is recalled, tried and fined. III. He returns to the army of his own accord; assumes the royal equipage; behaves with great haughtiness; is recalled by the *scytala* of the Ephori; is thrown into prison; but is set at liberty for want of proof. IV. He abuses the confidence of Argilius; who betrays him to the Ephori: Their plan to make him betray him-

self. V. He takes refuge in the temple of Minerva; the doors of which being blocked up, and the roof taken off, he perishes of hunger and exposure: His burial.

18 25. *Byzantio expugnato*: 'at the sacking of Byzantium.'

19 5. *Affinitate*: 'affinity.' The Latin and the English both mean the same, i. e. *relation by marriage*, never *by blood* or *birth*: the term for this is *consanguinitas*, 'consanguinity.'—*Des ei filiam tuam nuptum*. Gr. R. XXXVII. Obs. 2.

9. *Certum*: 'trustworthy.'—*Face* for *fac* was used in the earlier times; but afterwards became obsolete. *Mittas face* seems a periphrasis. Gr. R. LX. Obs. 5.

12. *Collaudat*. The preposition in composition strengthens the meaning; it is equivalent to *valde laudat*.

16. *In quo facto*. The preposition expresses the continuance of the action. The phrase may be rendered, *during this proceeding*.

17. *Accusatus capitis*: 'being capitally indicted,' i. e. 'of a capital crime;' in this case, *treason*. Gr. R. XXIII. Obs. 2.

23. *Cultum*: 'style of living.'

25. *Qui*. See note to p. 9, l. 19.

26. *Aditum......dabat*. Construction: iis *petentibus aditum conveniendi, non dabat* eum.—*Aditum conveniendi* is by some thought to mean no more than *aditum* alone, *access*: but *convenire* is often used to signify *calling upon*, or *visiting* familiarly, as between equals; which intercourse was probably common before, between Pausanias and the other officers of the army. But we are told just above, *apparatu regio utebatur*; and therefore he did not wish to acknowledge his former acquaintances. See p. 46, l. 30.

31. *Scytalâ*. At Sparta, when the magistrates gave commission to any commander of the fleet or army, they took two round straight sticks, exactly alike; keeping one themselves, and giving the other to the commander: and when they wished to make any communication to him, they cut a long narrow strap from a skin, and wrapping it around their own stick, in such manner that the edges should exactly meet, they wrote upon it what they desired; then taking it off, sent it to him. This being wrapped, in the same manner, around his stick, brought the parts of the writing together at the edges, so that it could be easily read; which would not be the case, if it were applied to

a stick of any other size. The name is derived from the Greek word which signifies *skin*.

33. *Capitis eum damnaturos:* 'would condemn him to death.' See note to p. 19, l. 17.

5. *Eò magis:* 'the more for that;' usually, 'so much the more.' 20

11. *Argui:* 'to be convicted.'

13. *Judicari.* Impersonal: literally, 'that it should be judged;' properly, 'that judgment should be given.'—*Expectandum*, sc. *esse:* 'that waiting should be;' properly, 'that they should wait.' Gr. R. XXXII. No. I. Obs. 1.

19. *Vincula epistolæ laxavit.* Letters were usually wrapped in a piece of cloth, around which a string was tied, with a seal placed upon the knot.

23. *Gravitas:* 'the considerate prudence.'

28. *Nefas.* See note to p. 1, l. 15.

29. *Eò ille index confugit*, &c. i. e. as if to preserve his life, for which he was in fear from Pausanias. The temples of the gods were an inviolable refuge, as it was the greatest impiety to lay hands on one who had fled thither.

11. *In itinere, quum jam in eo esset, ut comprehenderetur:* 'in 21
the way, when he was just *on the point* of being taken.' See note to p. 7, l. 33. Then construe, *intellexit e vultu*, &c.

19. *Magno natu:* 'of great age.' Gr. R. VII. Obs. 2.

23. *Cujus......dati.* Construction: *Quum nonnulli dicerent oportere corpus cujus mortui inferri eòdem, quò hi* illati sunt, *qui*, &c.

V. CIMON.

I. Cimon's hard fortune in early life; from which he is relieved by his sister and wife, Elpinice. II. He soon becomes popular, and is made a commander: Several of his exploits are enumerated. III. Through envy the Athenians banish him ten years by the *ostracism;* of which, however, they soon repent, and recall him. He negotiates a peace between them and the Lacedæmonians; and dies on an expedition against Cyprus. IV. Regret of the Athenians: Instances of Cimon's liberality and beneficence.

2. *Decessisset:* 'deceased.' 22

5. *Sororem germanam.* See note to p. 1, l. 12.

7. *Eodem patre natas.* "The Athenians were forbidden to marry sisters by the same mother, but not those by the same father." POTTER.

8. *Hujus conjugii cupidus.* Construction: *cupidus conjugii hujus. Hujus* means Elpinice, and is governed by *conjugii* in the genitive.

10. *Egit cum Cimone:* 'proposed to Cimon.' See note to p. 12, l. 3.

12. *Pecuniam soluturum:* 'would discharge the money.' *Pecuniam solvere* is used only in the sense of *discharging a debt*, and cannot, therefore, mean here that he wished to *give money* for the woman; but that he would *discharge the fine* of fifty talents, which had been imposed on Miltiades, and for which his son Cimon was, by the laws of Athens, held responsible.

16. *Præstitisset.* See page 14, l. 22, and the note.

23. *Primùm imperator......fugavit*, &c. '*when he was* first *made* commander, *or, the* first *time he was made* commander, *he* put to flight.' The true meaning cannot be expressed in English, except by supplying some such words. See note to p. 12, l. 14.

23 3. *Sessores:* 'inhabitants.' It is not known that this word is thus used in any other place.

15. *Desiderium.* This word implies *a desire for a thing once possessed, together with regret for its loss.* Both the noun and the corresponding verb may often be well rendered by *regret.* See line 25, below.

18. *Contendere Lacedæmonem:* 'to go directly to Sparta.'

28. *Ne quis......frueretur.* Construction: *ne quis impediretur, quò minùs frueretur ejus rebus, quibus quisque vellet* frui: 'lest any one should be prevented *from enjoying*,' &c. See note to p. 4, l. 13, (2).

32. *Aliquem offensum fortunâ:* 'any one whom he met by chance.' This is unquestionably the true interpretation; and *offensum* alone would be nearly the same, as the verb means *to meet*, or rather *to light upon.* The passage has generally been supposed to mean *one to whom fortune is unfavorable.*

VI. LYSANDER.

I. Causes of his fame : He conquers the Athenians in the Peloponnesian war, and subjects them to the Spartans : His great ambition : He establishes the decemvirate in all the Grecian states. II. His cruelty and perfidy to the Thasians. III. His attempt to abolish the regal office at Lacedæmon; and to bribe the oracles of Delphi, Dodona, and Jupiter Ammon, for that purpose : By the priests of this last, he is accused to the Ephori; and acquitted : He is slain in a war against Thebes : The oration found in his house after his death. IV. He becomes his own accuser, by means of the letter of Pharnabazus.

11. *Confecisse:* properly, 'to have put a stop to;' though we 24
do not use this English expression in reference to persons, as here; but to actions.—*Ratione:* not *manner,* but a *well digested plan.*

13. *Immodestiâ:* 'want of discipline.'

14. *Dicto audientes imperatoribus.* Gr. R. XII. Obs. 5, second part.

21. *Impotentem dominationem.* *Impotens* properly means *not having power over;* thus, *impotens iræ,* 'one who has not power over his anger.' It is often applied abstractly to *things,* as if *sui* were understood : thus, in the present case, a *love of rule which has no power over itself,* an *immoderate love of rule.* See the second sense of *impotens* in the dictionaries.

26. *Qui.* See note to p. 9, l. 19.—*Studuissent:* 'favored.' Gr. R. XVII. Obs. 4.—*Ejectis:* sc. *illis.*

2. *Hospitio contineretur:* 'was restrained by his hospitality,' 25
say, 'was beholden to.'—*Aut......confirmârat.* Construction : *aut confirmârat fide, se fore proprium illius:* 'or solemnly promised that he would be forever his.' *Proprius* implies what is *constant* either in *time* or *quality.* See it so applied to *munera,* p. 37, l. 30.

14. **** Something is evidently wanting here, in the text, since there is nothing stated that makes this an instance of Lysander's *cruelty and perfidy.* The manner in which he deceived the Thasians, was this :—They were the partisans of Athens, and of course the enemies of Sparta, as these two states were almost always rivals. On his landing, therefore,

many of the principal inhabitants secreted themselves. He assembled the people in the temple of Hercules, and solemnly assured them that the past was forgiven and forgotten. Those who were concealed, then came openly forward. A few days afterwards, when they supposed themselves in tne midst of security, he attacked them unawares and destroyed them.

15. ** *hi decemviralem.* Something seems to have preceded these words, though the reading in the text is strictly according to the manuscripts; except that *suam* is enclosed in brackets, as it is probably not genuine. The common editions have *sui* after *potestatem*, but it is not to be found in the manuscripts.

16. *Sustulerunt.* This is not from *suffero*, but is generally used as the preterite of *tollere*, which occurs with the same meaning in the next line, and whose proper preterite is obsolete.—*Quo dolore:* rather *provocation* than *resentment;* the *effect* being put for the *cause.*

20. *Id non potuisset.* Construction: '*potuisset non* facere *or* efficere *id.* See p. 26, l. 26.

28. *Accusatus hoc crimine:* 'indicted, &c.' Gr. R. XXIII. Obs. 2.

30. *Foret judicatum.* This has reference to the decision of the judges, just above.

31. *Indicio fuit* Gr. R. XXII. Obs. 2.

26 2. *Habiturum.* Not in the sense of *to have*, but *to obtain.*

15. *Legisset probâssetque:* i. e. *Lysander.*—*Alterum subjecit:* i. e. *Pharnabazus.*—Many passages occur in Nepos, the sense of which is much confused, by the sudden change of the *subject.*

19. *Postquam......dixerat.* Construction: *postquam dixerat*, ea *quæ voluerat, de suis,* &c.

22. *Cognôssent.* This word properly means *to become acquainted with*, but is often used in the sense of *to read.* See some instances hereafter.—*Ipsi*, the dative.

VII. ALCIBIADES.

I. His character, and extraction. II. His breeding and education. III. He is appointed to conduct the war against Syracuse: The statues of Mercury in Athens are thrown down by

night; and suspicion fixes upon Alcibiades; charged also with performing mysterious rites in his own house. IV. For this he is publicly arraigned; but his trial is postponed until his departure for Sicily; whence he is immediately recalled to answer to the charges: He absconds, first to Italy, next to Elis, then to Thebes; and finally to Sparta: He is cursed by the Eumolpic priests, and his property confiscated. V. The Spartans, becoming suspicious, endeavour to destroy him: He flees to Tissaphernes, prefect of the king of Persia: Is soon received by the Athenian army, and restored by the citizens: His success against the Spartans. VI. The joy with which he is received by the Athenians, on his return. VII. He soon falls under their displeasure, and retires to Thrace. VIII. His patriotism exhibited in the advice he gives to the Athenian commander, Philocles, who rejects it. IX. Plundered by the Thracians, he flees to Pharnabazus in Asia, where he tries to make interest for Athens. X. Efforts of the Spartans to destroy him; which are successful. XI. Further particulars relating to his character.

26. *Possit.* The present is here very elegantly used for the imperfect, to strengthen the idea:—not what she *could* do in that particular case, but what she *can* do in any case.

6. *Commendatio:* 'popularity,' or rather 'popularness;' i. e. 27
what will gain popularity.—*Oris atque orationis:* 'of his person and address;' the former having reference to the *personal appearance*, and the latter, to the *discourse* itself, or to the *style of speaking*.

8. *Non minùs in vitâ, quàm in victu:* 'not less in his equipage, than his table;' or perhaps, 'not less in his public, than his private life.' *Vita* signifies *life as exhibited to others; victus* refers to *what supports life.*

9. *Temporibus callidissimè inserviens:* 'most shrewdly time-serving.'

10. *Simul ac se remiserat:* 'as soon as he had relaxed himself;' i. e. from his labors.

11. *Neque causa suberat:* 'neither was there secret cause.'

14. *Dissimilitudinem* may be rendered *inconsistency, contradiction;* and *diversam* is here used in the sense of *opposite.*

19. *Ut, si ipse fingere, &c.*: 'That, if he had chosen to indulge his imagination, he neither could have conceived of more numerous articles of wealth, nor embraced greater, than, &c.'

Fingere, considering the connection, implies here *to make his own riches in imagination.*

23. *Symposio.* 'The Banquet:' the name of a book.

28. *Delicatè:* 'wantonly.'

28 3. *Andocidi.* See note to p. 9, l. 6. *Andocidi* and *Andocidis*, so near together, excite surprise; and perhaps the former is a *dative.*

25. *Agi.* 'To be agitated or investigated,' as a question; not *to be done.* See note to p. 12, l. 3.

27. *Inimici verò*, &c. Construction: *Verò ejus inimici, quia intelligebant*, eum *posse non noceri, decreverunt quiescendum* esse *in præsenti, et illud tempus expectandum* esse, *quo*, &c.

29 3. *Trierem.* As if from *trieris*, nearer the Greek form.

10. *Id quod usu venerat:* 'that of which there had been instances.'

11. *Ut se devoverent:* 'that they should curse him.'—*Ejusque devotionis*, &c. Construction: *que exemplum ejus devotionis, incisum in lapidea pila, esse positum in publico, quò memoria* ejus *esset testatior.* See note to p. 4, l. 13, (2).

17. *Ejecisse......paruisse:* sc. *eos.* These infinitives seem to be influenced by *dixit* understood; or by the sense of *prædicare* mentally transferred into this sentence from the preceding · thus, 'For *he said* that they had expelled him from it [the commonwealth], when they perceived that he, &c.'

31. *Id Alcibiadi diutius celari non potuit.* Gr. R. XXVI. Obs. 1; and under R. XXVIII.—*Eâ sagacitate.* See note to p. 3, l. 3.

30 2. *Et Atheniensium......videret.* Construction: *et videret opes Atheniensium senescere*, &c.

8. *Destitutus:* 'disappointed in his expectations.'

24. *Maximis rebus gestis:* 'the greatest things being achieved, *or*, with the greatest achievements.' See note to p. 5, l. 5.

28. *Populo erat persuasum.* Gr. R. XXIX. 'Verbs, &c.'

31 5. *Usu venerat.* See note to p. 29, l. 10.

10. *Verba fecit.* See note to p. 8, l. 13.

20. *Domi bellique:* 'at home and abroad,' *or* 'in its domestic and foreign relations.' Gr. R. LIII. Obs. 1.

24. *Nihil enim*, &c. See note to p. 10, l. 21.

28. *Sicut tum accidit.* The literal rendering is obvious; but the phrase seems to signify 'as the case might be.'

29. *Huic malo fuisse.* Gr. R. XXII.

32 3. *Communivit.* See note to p. 19, l. 12.

5. *Græciæ civitatis* is here the same as *Græciæ gentis*, page 94, l. 20.

9. *Pepererat*. Gr., Preterites and Supines; 3d conj. p. 129.

11. *Ægos*. See this word in the Index.

18. *Præsente vulgo:* 'in presence of the common soldiers.'—*Agere:* See note to p. 28, l. 25.

24. *Bellum composituros:* 'must compromise the war.'

28. *Contra ea:* 'on the other hand,—on the contrary,—whereas.' See p. 2, l. 3.

31. *Moneo......habeas*. Gr. R. LX. Obs. 5: *moneo* should be included in the list.

32. *Immodestiâ*. See note to p. 24, l. 13.

2. *Vulgum*. See p. 32, l. 18. 33

4. *Rei gerendæ:* 'of striking a decisive blow.' See note to p. 5, l. 5.

14. *Adeò cepit:* 'he so captivated.'—17. *capiebat:* 'received.'

23. *Consecuturum:* 'succeed.'—*Ejus conveniendi potestatem:* 'the means of introduction to him.'

30. *Eum certiorem facerent*. See note to p. 12, l. 2.

31. *Nisi Alcibiadem sustulisset:* 'unless he should put Alcibiades out of the way.'—32. *Ratum:* 'valid.'

1. *Accuratiùs sibi agendum:* 'that he must deal, *or* to deal, 34 very decidedly.'

2. *Quæ*. See note to p. 9, l. 19.—*Irrita:* 'void:' from *in* and *ratus;* and the opposite of *ratum*, just above.

8. *Vicinitati:* 'the neighborhood,' meaning the *neighbors*.

15. *Subalare*. From *sub*, and *ala*, a *wing*, also the *armpit*. *Subalare telum:* 'a weapon worn under the arm,' a *stiletto*.

21. *At mulier......comparatum*. Construction: *At mulier, quæ consuêrat vivere cum eo, cremavit* eum, [*or* ejus corpus] *mortuum, contectum suâ muliebri veste, incendio ædificii, quod erat comparatum ad interimendum* eum *vivum*.

28. *Theopompus, qui fuit pòst aliquantò natus*. Theopompus lived fifty years later than Alcibiades.

29. *Qui quidem duo:* i. e. the two last.

30. *Nescio......consciêrunt*. Construction: *consciêrunt nescio quo modo*, &c.

33. *Superâsse, inservîsse*, and the other infinitives through the paragraph: See note to p. 29, l. 17.

11. *Sic imitatum*. Construction: eum *sic imitatum* esse. 35

13

VIII. THRASYBULUS.

I. His virtues, deeds, and merits: He opposes the thirty tyrants. II. He fortifies himself, with a few adherents, first in Phyle, then in Munychia, where the tyrants attacking him are repulsed with great loss: His humanity and patriotism: The leader of the tyrants is killed in a second engagement. III. By the mediation of Pausanias, king of Sparta, a peace which restores to the people the affairs of the commonwealth, is agreed to by Thrasybulus, on terms of the greatest humanity; who also procures the passage of a law of oblivion for past offences. IV. He is rewarded with an olive crown. The manner of his death.

18. *Illud:* sc. *est:* 'thus much is, &c.' This pronoun, as in this case, often refers to the following clause.

18. *Neminem huic præfero:* 'I place no one before him.' *Præfero* here implies merely *estimation*, which is an act of the understanding; whereas our word *prefer* implies choice, which is an act of the will.

26. *Quæ ille universa naturali quodam bono fecit lucri:* 'the whole of which he (that is, Alcibiades), by a certain natural tact, turned to his own account.'

27. *Illa omnia:* sc. *sunt.*

36 2. *Itaque.... prædicare.* Construction: *Itaque miles suo jure vindicat nonnulla ab imperatore, verò fortuna* vindicat *plurima, que potest verè prædicare, se hîc valuisse plùs, quàm prudentiam ducis.*

5. *Proprium est Thrasybuli:* 'belongs to Thrasybulus.'

8. *Plurimos......divisissent.* The sense is obvious, but the precise construction may appear difficult: and the passage cannot be rendered into English with ease, except by construing *plurimos cives* in the genitive, and *partim* as a noun, in each case. '*And* of many of the citizens, whom fortune had spared in war, they had expelled part from the country, had killed part, and had divided among themselves the confiscated property of most,—'

10. *Non solùm princeps:* 'not only as leader.'

15. *Actæorum:* i e. *Atticorum*, from *Acte*, the earliest name of Attica.—*Robur* is used for *whatever is excellent* in things, and

sometimes in persons, when that excellence consists in *strength* or *ability*. Thus *robur exercitûs*, 'the *flower* or *élite* of the army,'—*robur libertatis*, 'the *pillar* of liberty.'

18. *Pernicii*. For *perniciei*.—*Hæc*......*robustiores*. Construction: *Enim hæc fecit illos*, &c.

20. *Quò magis*. See note to p. 4, l. 13, (2).

22. *Dici*. Used impersonally.

23. *Timidi*. Not *timid* here, but *cautious*.

1. *Et, quæ*: i. e. *et* ea *quæ*. See note to p. 9, l. 19. 37

14. *Oblivionis*. Supply *law*, in construing.

20. *Honoris corona, facta duabus virgulis oleaginis*. See Index, *Minerva*.

22. *Expresserat*: 'had elicited.'

30. *Propria*. See note to p. 25, l. 2.

IX. CONON.

I. Conon's command and deeds in the Peloponnesian war. II. His patriotism: Unable to serve his country at home, for the purpose of opposing its enemies he offers his services to Pharnabazus, the Persian satrap in Ionia. III. His communication with the king of Persia, and his testimony against Tissaphernes. IV. He is highly honored and trusted by the king; with whose resources he raises a fleet, attacks the Spartans at Cnidus, and completely overthrows them: He repairs to Athens, and rebuilds its walls, for which he contributes fifty talents, presented to him by the king of Persia. V. He attempts to restore to Athens Ionia and Æolia from the power of the Persians; who, discovering his design, treacherously make themselves masters of his person, and secretly destroy him.

10. *Etremo bello*: 'the last part of the war.' Gr. R. II. 38 Obs. 3. These adjectives are often used in both manners, and the construction can be determined only by the connection. Thus, *summa arbos* means the *highest tree*, when the tree is compared with others; but the *top of a tree*, when it is considered with reference to its other parts.

14. *Diligens imperii*: 'strict in command,—a disciplinarian.'

21. *Generum et propinquum*. *Generum* implies that he mar-

ried the king's daughter; and *propinquum*, that he was his near relative by blood before.—*Apud quem......periculis.* Construction: *apud quem, multo labore multisque periculis effecit, ut valeret multùm gratiâ.*

27. *Coïerat societatem.* This verb is sometimes used with the accusative, the preposition *in* being omitted.

39 4. *Si ille non fuisset:* 'but for him,—had it not been for him.'

17. *Ad Chiliarchum:* 'to the *chiliarch*, Tithraustes.' See Dic.

23. *Venerari* (proskynein). This refers to the Oriental custom of doing homage to a king, by embracing his knees.

33. *Quem*, &c. Construction: *eligere quem vellet;* the antecedent being understood, as in English.—*Ad dispensandam pecuniam:* 'for disbursing the money,' i. e. in that war.

40 1. *Id arbitrium......daret.* 'Conon denied *that that appointment belonged to his discretion, but to his* (the king's), *who ought to know best his own* subjects; *but that he advised, that he should give that business to Pharnabazus.*'

6. *Naves longas.* See note to p. 10, l. 10.

7. *Mare tueri;* 'scour the seas.'

27. *Injurias patriæ.* "His country's wrongs." Gr. R. VI. Obs. 2;—wrongs done *to* his country.

41 8. *Illud.* See note to p. 35, l. 18.

X. DION.

I. His relation to Dionysius the elder: His character: His intimacy with Dionysius in counsel; whose foreign relations he manages with great ability. II. By the indulgence of Dionysius, he brings Plato to Syracuse; and the tyrant treats the philosopher with the greatest abuse: The occasion on which Dionysius becomes suspicious of Dion. III. The influence of Plato upon Dionysius; and also that of Philistus the historian. IV. The suspicions of Dionysius increasing, he sends Dion to Corinth, and heaps the most violent abuse upon his family. V. At Corinth, Dion joins Heraclides (who also had been expelled by the tyrant) in raising an expedition against Syracuse; and, with a small armament, lands, in the tyrant's absence, and easily

takes possession of the government. VI. Dion's adversity: He falls out with Heraclides, and causes him to be killed. VII. Conciliating the favor of the army, he loses that of the nobility, and becomes odious to the people. VIII. Stratagem and impious perfidy of Callicrates. IX. The conspiracy being well organized, and all things being prepared, on the occasion of a public holyday, Dion is assassinated in his chamber, by persons admitted under the guise of friendship. X. The people immediately awaking to the recollection of his services, he is publicly buried, with great pomp and expression of sorrow, and a monument is erected to his memory over his body.

12. *Implicatus:* 'was concerned, *or* acted a part in.'

13. *Superior:* 'the elder:' often so used.

27. *Aderat in magnis rebus:* 'he was concerned in state affairs.'

2. *Diligenter:* 'with interest.' From *diligo*, 'to love *or* 42
take an interest in.'

14. *Magnâ ambitione:* 'with great display.'

18. *Quippe quem:* 'whom, to wit.'

2. *Morem ei gessit.* Note to p. 13, l. 19. 43

28. *Usque eò* correspond to *ut* in the following clause, and therefore belong to *non potuit*:—'he was *so far* unable to bear the changed mode of life, [which took place] after, &c......*that*.'

7. *Sed Dion......introierit.* After *onerariis navibus*, the con- 44
struction is, *profectus oppugnatum imperium*, &c.—*Onerariis navibus*,—*longis navibus:* Note to p. 10, l. 10.—*Decem*, &c. Note to p. 5, l. 31.

23. *Talibus pactionibus:* 'on the following terms.' *Talis* is often used in reference to something that is to be distinctly stated after it, and then is properly rendered, *the following*.

28. *Quem.* See note to p. 9, l. 19.

30. *Uxorem reduxisset.* *Uxorem ducere* means 'to marry a wife;' *uxorem reducere*, 'to marry a wife a second time,' who has once been the wife of the same man, but has ceased to be.

5. *Retulit:* 'quoted, repeated, recited.' 45

18. *Neque*, &c. Construction: *Neque suppetebat, quò manus porrigeret:* 'nor was there where he might lay his hands.'

22. *Malè audiendi:* 'to be spoken ill of.' Gr., Var. Sig. and Const. of Verbs, 4th Conj., AUDIRE, p. 235.—*Malè existimari:* 'that a bad estimation should be formed.'

3. *Sublaturum.* See note to p. 25, l. 16. 46

9. *Elata:* 'being divulged.'—*Defertur:* 'is told, is brought.'

10. *Conveniunt, cujus.* Note to p. 9, l. 19. The omission of the antecedent is rare, when its case would be different from that of the relative. So *consciis quæ*, sc. *eorum*, l. 8, above.

21. *Consciis:* 'to his accomplices.'

23. *Armatis ornat:* 'Mans, fits out with armed men.'—*Ornare* means not properly *to ornament*, but *to furnish*, as a house, for example.

28. *Quum......tum.* See note to p. 2, l. 12.

29. *Eant:* sc. *ut.* See note to p. 3, l. 18.

30. *Conveniendi.* See note to p. 19, l. 26.

31. *Ut intrârunt.* Gr. R. XXXIX. Obs. 3. No. 6. *Ut*, when used with the indicative, is to be rendered *when.*

47 1. *Singularis potentia:* 'individual authority, i. e. monarchy.'

2. *Miseranda vita, qui.* See note to p. 46, l. 10.—Construe the last clause, *cuivis*, &c., after *dictum est.*

14. *Hujus de morte ut palàm factum est:* 'when his death became publicly known.' Note to p. 46, l. 31.

20. *Diem obiit:* sc. *extremum, or supremum.*

XI. IPHICRATES.

I. His skill in military tactics and discipline, and his improvements in the arms of the Athenians. II. Instances of his command, and of the extraordinary discipline and achievements of his soldiers. III. His person: His patriotism and fidelity illustrated by examples.

23. *Rerum gestarum.* See note to p. 30, l. 24.

24. *Disciplinâ militari:* 'military tactics.'

48 2. *Malè rem gessit.* Note to p. 5, l. 5.

7. *Peltam pro parmâ.* The *parma* was *round*, and very large; the *pelta*, *oval*, and much smaller. Both consisted of a wooden plank, covered with a bull's hide; held by passing the left arm through one handle, the hand grasping another.

9. *Hastæ modum duplicavit:* 'he made the spear as long again.' the *hasta* consisted of a wooden handle and a steel lance, both long.

10. *Pro sertis atque æneis linteas.* The *lorica* was of two

kinds. The *lorica serta* was made of a skin, and covered with rings and scales of metal, sometimes of two or three thicknesses, and closely connected and interwoven by thongs, whence it was denominated *serta*, from *sero*, I twist *or* wreath. The other kind was made of two or three metallic plates, fitted to the shape of the body, and lined with woollen stuff: they were sometimes of iron; but in this case, of brass. The *lorica lintea*, substituted by Iphicrates, was made of hempen or flaxen cords, closely interwoven.

13. *Curavit:* 'he provided.'

17. *Dicto audientes duci.* Gr. R. XII. Obs. 5. 'Audiens.'

20. *Consisterent.* This word is here used according to its original meaning, *to stand together:* 'arranged themselves.'

22. *Mŏram Lacedæmoniorum.* The Spartan *moræ* answered nearly to our *regiments.* It would seem, from the text, that they valued themselves on never suffering a *mora* to be broken by the enemy; which, however, Iphicrates accomplished.

XII. CHABRIAS.

I. His standing as a commander: His invention of the manner of receiving the charge of the enemy's cavalry, with the knee resting against the shield, and the spear presented. II. Instances of his command enumerated. III. On a complaint to the Athenians from the officers of the king of Persia, he is called home from Egypt: Envy of the Athenians towards their distinguished men, who seek their principal residence in some other city. IV. He loses his life in an expedition against Chios.

24. *Namque......docuit:* 'for in that *battle*, *when* the consum- 49
mate general Agesilaüs was confident of victory, the mercenary bands being already put to flight by him, he [Chabrias] forbade the remaining column to yield place, and, with the knee resting against the shield, and the spear presented, taught *them*,' &c.—*Victoriâ fidente:* Gr. R. XXI.—*Loco cedere:* Gr. under R. XVII.

17. *A quibus magnas prædas faciebat:* 'from *or rather*, by 50
whom, he made great booty.' Not that Agesilaüs plundered the Egyptians; but that his share of the booty was great, which was taken by them in battles under his command.

51 7. *Dissimilis eorum.* Gr. R. XII. Obs. 3.

10. *Tali.* See note to p. 44, l. 23.

12. *Auctoritate:* 'influence.' See note to p. 6, l. 26

13. *Quàm qui:* i. e. *quàm* aspiciebant illos, *qui*, &c.

19. *Rostro percussa.* The *rostrum* was a beak of wood, covered with brass, and firmly fixed to the bows of the vessel, for the purpose of piercing and otherwise injuring the vessels of the enemy. They were at first long, and somewhat elevated; but afterwards shorter, and placed under water.

XIII. TIMOTHEUS.

I. His character: Instances of his command and achievements. II. Further instances: He compels the Spartans to a treaty, with the express stipulation to concede to the Athenians the superiority at sea; on account of which, the latter institute the worship of the goddess Peace, and honor Timotheus with a statue in the forum. III. In his old age, Athens being involved in wars, he and Iphicrates being appointed as counsel to Menestheus the commander, Chares, to cover his rashness in an expedition against Samos, accuses them to the people, and Timotheus is fined 100 talents. IV. Repenting after his death, they remit nine tenths of the fine, and the remainder is paid by his son: Proofs of the wisdom and amiable character of Timotheus.

52 15. *Classi præfectus.* Not the noun *præfectus.*

25. *Pulvinar:* 'a sacred couch.' *Pulvinus:* 'a common couch.' See p. 71, l. 19.

53 17. *Malè re gestâ.* Note to p. 5, l. 5.

28. *Mulctæ novem partes detraxit.* The Romans used this mode of expression, when the parts named were one less than the whole: thus, *nine parts* mean *nine tenths; three parts, three fourths*, &c.

XIV. DATAMES.

I. His character as a commander: His extraction; and appointment to office. II. An achievement which gains him promotion: He takes Thyus, his cousin, a revolted governor of Paphlagonia. III. His despatch; and the ludicrous presentation of his prisoner to the king of Persia: He is richly rewarded, and placed at the head of an expedition against Egypt. IV. While deeply engaged in preparations, the king sends him to take Aspis, governor of Cataonia: His unexampled despatch, and success: He sends his prisoner to the king. V. Artaxerxes' messenger, sent to countermand the former order, meets the prisoner: Datames' promptness gains him the favor of all, except the officers; who, out of envy, conspire to ruin him: By the advice of Pandates, he quits the king's interest, and retires to Cappadocia. VI. The Pisidians raise an army against him, and Mithrobarzanes deserting him, his prompt stratagem against the enemy, and its success. VII. His son deserts him, and informs the king; who sends Autophradates to take him: He takes refuge, with his adherents, in the passes of the mountains. VIII. Immense armament sent against him: They attack him on unfavorable ground, and are defeated with great loss: Wearied by the many engagements, in which Datames is always superior, Autophradates endeavors to win him over to the king's favor. IX. Fired with an implacable hatred against him, the king tries to destroy him by stratagem; which he sometimes escapes, and sometimes defeats by a counter stratagem. X., XI. The deep-laid plot of Mithrobarzanes against him by pretending friendship; which succeeds, and he assassinates Datames with his own hand.

19. *Hòc plura.* See note to p. 4, l. 13, (2). 54

22. *Tantùm non omnes:* '*only not* all,—*all but* all,'—i. e. almost all.'

13. *Pylæmene, quem,* &c. Homer does not say that Pylæmenes was killed by Patroclus, but by Menelaüs. Iliad, v. 576. 55

16. *Paphlagonis.* From *Paphlago*, of the third declension.

21. *Penè interiit:* 'he came near losing his life.'

28. *Cujus......operam.* Construction: *Dedit operam ne fama,* &c.

30. *Hominem maximi corporis, terribilique facie,—et capillo longo, barbâque promissâ.* Gr. R. VII.

56 6. *Prospicerent* : 'gazed after.'

28. *Morem gerendum.* See note to p. 13, l. 19.

30. *Faciliùs......oppressurum.* Construction : *se faciliùs oppressurum* eum *imprudentem parvâ manu.*

57 6. *Equo concitato vehitur* : 'he rides at full speed.'

19. *Pluris fieri* : 'would be made more of.'

22. *Perscripta* : 'written out at length,—fully explained in writing.'

58 5. *Tuendas.* See note to p. 14, l. 18.

14. *His* is here used in the sense of *talis.* See p. 59 l. 19.

28. *Tantùm quòd* : 'scarcely,' or '*but just......as.*'

59 1. *Ab hisque stare* : 'and to *stand by* those.'

24. *Statuit congredi, quàm* : sc. *potiùs.*

60 2. *Hujus* refers to Autophradates.

20. *Opprimi.* See note to p. 11, l. 33.

33. *Suppositus erat* : 'had been substituted.'

61 2. *Ut animadvertit.* See note to p. 46, l. 31. So, l. 11, below.

3. *Conjecit* : 'he promptly *or* eagerly hurled.' See note to p. 19, l. 12.

17. *Nihilo magis* : 'none the more.' It qualifies *petivit* and *studuit.*

29. *Ante aliquot dies.* There is much difference of opinion whether *ante* is a preposition or an adverb. If it is the latter, *aliquot diebus antè* would have been according to the analogy in such cases; and if the former, analogy seems to be violated. The expression relates to *time when* ; but perhaps the very indefiniteness of *aliquot* gives it the appearance of *time how long.*

31. *Utrique......mittunt.* Construction : *utrique mittunt* eos *qui explorarent locum, atque scrutarentur ipsos.—Ipsos* means Datames and Mithridates.—Render 'eos *qui explorarent*' '*to* explore,' the infinitive for the subjunctive ; a change which is often required.

XV. EPAMINONDAS.

I. Caution to the reader's prejudices, in relation to the education of Epaminondas, and the customs of the Thebans. II. His origin and poverty: His education in the social accomplishments, as well as in philosophy and military exercises. III. His universal self-command, devotion to philosophy, faithful honesty, and friendship. IV. Unsuccessful attempt of Artaxerxes to bribe him. V. His skill in argument: Efforts of his rival, Meneclidas. VI. His reply to the arguments of Callistratus, the Athenian, when both were delegates to the Arcadian convention: His plea against the Lacedæmonians. VII. His patience under and readiness to forget injuries instanced: Out of devotion to his country, he retains his command in the Peloponnesus beyond the legal time, and induces the other commanders to do the same; whereby all are liable to capital punishment. VIII. At their trial, on returning home, he assumes all the blame; attempts no defence; but requests to have it written in his death warrant, that he was put to death for saving his country: His acquittal. IX. He is killed by a javelin in the battle of Mantinea: His last words. X. He was never married. Further proofs of his patriotism.

16. *Præcipienda:* 'necessary to be premised.' Gr., Participle, 62
3d paragraph, p. 155.

17. *Neve:* 'and lest.'—*Pari modo:* 'of like estimation.'

20. *Personâ.* See note to p. 1, l. 3.

24. *Videmur debere:* 'it seems to us that we ought.'

1. *Rebus gestis.* See note to p. 30, l. 24. 63

3. *Honesto genere:* 'of an honorable family.' Not *nobilis*, or *generosus*.

9. *Præceptorem:* '*for* or *as* a teacher.' So l. 11, *adolescens:* '*though* a youth.' Such words must often be supplied; also expressions must often be changed, in order to adapt them to the English idiom.

13. *Doctrinis* here means 'the principles of philosophy.'

19. *Servivit:* 'applied himself to, studied, aimed at.'

22. *Ad eum finem, &c.:* 'to that extent, *or* so far, until *or* that (quoad) he could grapple and contend, standing.' Gr. R. XXXIX. Obs. 3, No. 2. There were two kinds of wrestling

practised by the Greeks: in the one, the combatants engaged *standing*, and 'endeavored to throw each other down;' in the other, they 'used voluntarily to throw themselves down, and continue the fight upon the ground, by pinching, biting, scratching, and all manner of ways annoying their adversary.' POTTER. The former of these, which is meant by *stans*, was learned by Epaminondas: but not the latter.

33. *Disci*: 'that knowledge was acquired.'

64 6. *Amicorum*, &c.: 'he lacked, refrained from, did not use, the resources of his friends, in his own maintenance.'

11. *Concilium habebat*. This is the true reading, not *consilium*, which is found in some manuscripts. Gronovius, in Liv. xliv. 2, explains the difference between *concilium* and *consilium*. The first is an assembly, in which one only declares his opinion and decides; *consilium*, on the contrary, an assembly for mutual deliberation. The word *imperabat* shows which is meant in this passage.

26. *Opus*. Gr. R. IX. Obs. 2.

30. *Te, qui*. See note to p. 61, l. 31.

65 5. *Ereptum*: 'by robbery, violence.'—*Delatum*: 'when offered.' Note to p. 63, l. 9.

14. *Quorum*: sc. *vitas*.—*Versuum*: *versus* is often used to signify any complete sentence; but more properly, *a line*.

21. *Ut Thebanum scilicet*: 'for a Theban, that is.'

31. *Huic objiceret*: 'charged against him.' It is also understood before *insolentiam*, 'arrogance.'

66 1. *Nam nullius*, &c. Construction: *nam in istâ re volo uti nullius consilio minùs* quàm tuo.

2. *Habebat suspicionem*: 'was under the suspicion, was suspected.

6. *Ex*: 'by, by the aid of;' *or*, 'per eos qui essent *ex*,' &c.

14. *Eis* refers to *multa*.—*Posuisset*: 'proposed.'

67 23. *Latam*: sc. *esse*.—*Legem ferre*: 'to enact *or* pass a law.'

24. *Conferre*: 'to conduce *or* contribute.'

32. *Quid diceret, non haberet*: 'he had nothing to say.'

68 2. *Neque......subiret*: 'nor did he make any defence, that he should the less, *or* that he should not, suffer the penalty of the law.'

3. *Periculo* here plainly means 'the *bill* of his condemnation.'

8. *Retraxit*: 'retrieved.'—*In libertatem vindicavit*: 'restored to its liberties.'—*Res*: 'the interests.'—*Satis haberent*: 'esteemed it enough, were satisfied. -*Eorum*: i. e. the Spartans.

15. *Judicio capitis:* 'a trial for his life, a capital trial.'

17. *Acie instructâ:* 'paraded line.' See note to p. 6, l. 15.

18. *Quòd......fecerunt.* Construction: *quòd putabant salutem* suæ (their) *patriæ sitam* esse *in pernicie ejus unius, universi fecerunt impetum in* eum *unum.*

28. *Usque eò—quoad.* Compare p. 63, l. 22; and see the note.

9. *Domo:* for *domi.* See p. 71, l. 29. This is very unusual. 69

14 *Satìs.* Gr. R. III. Obs. 2: *adverbs* should be included.

15. *Quod nemo eat inficias;* i. e. perhaps, 'in *quod,*' and 'ad *inficias.*'

17. *Contra ea.* See note to p. 2, l. 3.

XVI. PELOPIDAS.

I. Apology of the author. The manner in which the Spartans get possession of Thebes: Expulsion of Pelopidas and others. II. They repair to Athens, to wait the opportunity of liberating their country: Twelve of them go to Thebes, as if without design, on a feast day of the magistrates. III. The latter, through their extreme carelessness, are all assassinated at the banquet; and the Lacedæmonian garrison is expelled. IV. This was purely the achievement of Pelopidas; but of most of his other exploits he shares the glory with Epaminondas. V. Adversity of Pelopidas: When on an embassy to Thessaly, his person is seized by Alexander of Pheræ; in a war of revenge against whom for this contempt, Pelopidas loses his life, though his cause is victorious: Tribute of the Thessalian cities to his memory.

21. *Historicis.* Not *historians,* but *those acquainted with history.* Always so used in the golden age of the language.

25. *Summas:* sc. *rerum,* not *res.*

5. *Rebus studebant.* See note to p. 68, l. 8. and p. 24, l. 26. 70

17. *Se contulerant:* 'had repaired.'

18. *Quemque* for *quemcunque.—Locum:* 'opportunity.'—*Fors* 'chance.'—*Ex proximo:* 'next or first.'

20. *Gerendæ.* 24. *Gestæ.* Note to p. 5, l. 5.

1. *Concidit.* See note to p. 19, l. 12. 71

4. *Quò minore.* See note to p. 4, l. 13, (2).

6. *Devenerunt.* This verb is generally used in the sense of *to come to by chance*, or *as if by chance*, *to call in passing*. So l. 11.

12. *Ne quidem laborârint:* 'they did not even take the trouble.'—*Tantâ.* This word means *so small*, as well as *so great*.

72 3. *Quòque celeriùs.* See note to p. 4, l. 13, (2).

4. *Denique hæc fuit altera persona:* 'in fine, he was the second personage.' See note to p. 1, l. 3.

18. *Summa:* sc. *imperii.*

23. *Secundâ victoriâ:* 'the victory following, *or* just before the victory.' *Secundus* is here used in its original signification: it comes from *sequor*, 'to follow.' The following sentence, *nam jam inclinatæ*, shows this to be the meaning of the phrase.

XVII. AGESILAÜS.

I. His royal descent. The Spartan constitution. He obtains the throne in preference to his nephew. II. He marches an army with great despatch into Asia; grants a truce to the Persian general: His fidelity thereto. III. He reorganizes his army at Ephesus: Successes of his campaign. IV. Being recalled, he yields implicit obedience; and marches his army back with great despatch into Greece: Wins the battle of Coronea: His clemency. V. He conquers in the Corinthian war: His love of Greece. VI. He refuses to be present at the battle of Leuctra, so fatal to his state; but saves Sparta from a siege: His stratagems to that end. VII. His gifts to the treasury of the state: His frugal mode of life. VIII. His natural deformity, and admirable qualities: Incident in his campaign in Egypt: Another instance of his liberality: His death.

73 6. *Harum......licebat.* Construction: *non licebat* regem *fieri ex alterâ harum* familiarum *in locum alterius familiæ.*

8. *Primùm ratio habebatur:* sc. *ei.* Note p. 46, l. 10. So l. 11.

19. *Atque:* not *ac*, for *ac* does not stand before a vowel. See p. 72, l. 19.

24. *Mitteret:* 'was going to send.'

31. *Conveniret:* impers.; 'an adjustment should be made.'—*Conveniret mihi cum eo:* 'it is agreed between us.'

32. *Eas* refers to *inducias* above.

3. *Multùm in eo se consequi :* 'that he gained much by it.' 74

6. *Religione.* See note to p. 14, l. 18.

7. *Quum, &c.* : 'when they (i. e. the army) observed that the divinity of the gods was on his side.'—*Facere cum aliquo.* Gr., Var. Sig. and Const. of Verbs, FACERE, p. 225.—*Studere.* See note to p. 24, l. 26.

11. *Quòd, &c.* : 'because he had many residences, &c. The force of *non dubitans* falls upon *eò potissimùm*, &c., and *quòd...... locupletissima* is an intervening clause.

18. *Officinis armorum :* 'armories.'

20. *Ornarentur :* 'might be equipped.' See note to p. 46, l. 23.

22. *Generibus :* 'the various kinds.'

23. *Afficeret muneribus.* Gr., Var. Sig. and Const. of Verbs.

26. *Si, &c.* Construction: *si pronuntiâsset palàm, quò facturus esset iter.*

29. *Ac.* See note to p. 12, l. 23.

32. *Consilio :* 'by stratagem,'—which it often means.—*Suis præsidio.* See note to p. 1, l. 15.

3. *Sui fecit potestatem :* 'exposed himself.' 75

13. *Victori.* Used adjectively, which is not uncommon.

14. *Modestiâ :* 'deference.'—*Dicto......jussis.* Gr. R. XII., under Obs. 5.

27. *Vel maxima :* 'the very highest; of the very highest order.'

31. *Adversùs :* sc. *eum* or *suos :* or it may be an adverb.

32. *Hoc.* Note to p. 35, l. 18. *Hoc* is so used more rarely.

3. *Qui, &c* : 'who outraged their supplicants.'—*Qui.* See 76
note to p. 9, l. 19.—*Pœnis affici.* See note to p. 74, l. 23.—*Religionem minuerent* : 'made light of sacred obligations.' See note to p. 14, l. 18.

13. *Supplicium dare :* 'to atone, to suffer punishment.'

16. *Suæ virtuti :* 'to his dignity of character.' From *vir*, a *man*, never a *woman*, and rarely a *man of the multitude.* *Homo* means *one of the human race ;* a *man* or a *woman ;* and is often applied as a term of contempt; but *vir* always as a mark of distinction. *Virtus* is used to express, 'strength or force of character,' in all its relations.—*Se eum esse :* 'that he was the man.'

28. *Nisi ille fuisset.* See note to p. 39, l. 4.

4. *Et se animadvertisse.* See note to p. 4, l. 20. 77

6. *Et......reliquit.* Construction: *et, comitibus adjunctis de suis* amicis *or* militibus, *reliquit locum tutum.*

7. *Namque illi,* &c. Observe the use of the pronouns: *illi* means those who first went to the hill; *eorum,* those who were left with them by Agesilaüs, and who were ignorant of the plan of the others to desert, *qui expertes erant consilii.—Eòque libentiùs:* sc. *se non commoverunt,* or *ibi permanserunt.—Latere:* sc. *ea:* 'because they supposed that *those things* remained secret, which they had planned.'

14. *Ille......fuit.* Const.: *ille fuit præsidio omnibus, qui,* &c.

25. *A cujusvis,* &c.: sc. *illâ* or *domo.*

29. *Altero pede:* 'of one foot.'

33. *Quod ei usu venit:* 'an instance of which happened to him.' See p. 29, l. 10. The preceding sentence is the antecedent of *quod,* which is therefore neuter.

78 3. *Huc:* 'thereon:' i. e. upon the straw.

11. *Regis verbis.* See note to p. 11, l. 21.

17. *Potissimùm:* 'the rather:' superlative of *potius.*

23. *Quòd mel non habebant, cerâ circumfuderunt.* "When the Greeks carried their arms into distant countries, they reduced the bodies of the dead to ashes, which they carried home." "The Lacedæmonians buried their dead in the country where they died; only their kings, they embalmed with honey, and conveyed them home." POTTER.

XVIII. EUMENES.

I. His extraction: His services to, and intimacy with, both Philip and Alexander. II. At the death of the latter, he receives Cappadocia: His fidelity to Perdiccas. III. He governs Asia Minor: His stratagem to make his soldiers face the enemy. IV. Its success; and the details of the battle: His generosity. V. He is proscribed; hunted by Antigonus: His expedients in a siege. VI. His advice and fidelity to Olympias. VII. He governs in the name of Alexander. VIII. His campaign against Antigonus: Licentiousness of the Macedonian phalanx: Stratagem of Antigonus. IX. Outgeneralled by Eumenes. X. He is betrayed and delivered up to Antigonus: Envy of the officers.

XI., XII. The barbarous treatment he receives; his death. XIII. His services: The dread of him entertained by Alexander's successors.

25. *Virtuti.* 27. *Virtute.* See note to p. 76, l. 16.

26. *Non ille quidem major:* sc. *esset;* then, *quàm reverà est.*

4. *Domestico:* 'at home;' i. e. in his native city. 79

20. *Novissimo tempore:* p. 87, l. 29. See Dictionary. Gr., Rule II. Obs. 3.—*Alteræ:* regularly declined, for *alteri;* Gr., Adjectives, Obs. 1. See note to p. 77, l. 29.

27. *Quoad:* 'until.'—*Suam:* 'their own.'

16. *Videbat:* sc. *ille*, i. e. Eumenes. 80

2. *Tenuit.* Probably for *obtinuit.* 81

5. *Illud.* See note to p. 35, l. 18.

3. *Quum:* 'although.' So, l. 21; and elsewhere. 82

4. *Ad manum accedere:* 'to come to an engagement.'

3. *Acerbiore.* Gr. R. LXI. Obs. 3. "The comparative, &c." 83

10. *Se misisse.* See note to p. 4, l. 20.

22. *Principiis* may be rendered 'head quarters.'

5. *Non parere, sed imperare postulabat. Postulabat* does not suit *parere:* either supply *volebat* after *parere;* or give an indifferent sense to *postulabat*, 'expected.' Such constructions often occur. 84

10. *Quòd*, &c. Construction: *quòd si quis legat facta illorum veteranorum, cognoscat* ea (i. e. facta) *horum* esse *paria.*

22. *Altero tanto longiorem.* Gr. R. LXI. Obs. 5 *Tantum* is here a noun: literally, *longer by another so much*, i. e. 'twice as long.'

28. *Utres atque etiam culleos.* Both were made of leather; but the latter were much the largest, and very capacious.

11. *Circumirent.* See note to p. 3, l 18. 85

12. *Tale.* See note to p. 44, l. 23.

13. *Infimos.* 15. *Primâ.* Gr. R. II. Obs. 3.—*Quàm.* R XXXIX. Obs. 3.

16. *Tertiâ.* The Greeks divided the night into three watches; the Romans into four.

2. *Sed tanta*, &c.: 'but so great was the opposition of some to virtue, bravery, or superior talents.' *Nonnullorum* and *virtutis* are both governed in the genitive by *obtrectatio.* 86

5. *Quum.* Note to p. 82, l. 3.

9. *Valentes.* See note to p. 5, l. 25.

87 1. *Eò:* 'for this reason.'

28. *Unum:* sc. *annum.*

32. *Habuit:* the nominative is *Eumenes*, l. 25.

XIX. PHOCION.

I. His integrity of life, and poverty. II. Accused of ingratitude to Demosthenes; and of neglecting the interests of the Athenians, in a particular case. III. Two factions rage at Athens, and he is expelled to Macedonia; cast into prison; and finally dragged back in disgrace to Athens. IV. He is insulted by the populace; refused the right of defence at trial; condemned; and disgracefully executed.

88 18. *Quo.* Note to p. 77, l. 33.

23. *Careret:* 'could do without.'

89 12. *Eum......gradum.* Construction: *ascenderat eum gradum, quem*, &c.

90 2. *Capitis damnatos:* not, 'condemned to death,' but 'deprived of all his rights;' which it sometimes means.

5. *Sua:* 'their,' i. e. the people's.

7. *Verbo:* 'in form;'—*re ipsâ:* 'in fact' 'He was directed *in form*, to plead his cause before king Philip; but *in fact*, before Polysperchon.'

10. *Ex consilii sententiâ.* See note to p. 64, l. 11.

20. *Inde......damnatus.* Construction: *inde damnatus judicio, quibusdam legitimis confectis:* 'then condemned in a trial, certain legal proceedings being gone through.'

21. *Undecemviris.* "*The Eleven*, so called from their number, were elected out of the body of the people, each of the ten tribes sending one; to which there was added a Register, to make up the number:—their office was in some things not unlike to that of our sheriffs, for they were to see malefactors put to execution, and had the charge of such as were committed to the public prison." POTTER.

27 *In hoc:* for *in hunc.* In expressions of *cruelty*, *hatred*, &c., *in* is used with the ablative, not the accusative.

XX. TIMOLEON.

I. His character, and achievements: He causes his brother, who had usurped the government at Corinth, to be killed. II. He is sent by Corinth to aid the Syracusans against Dionysius; whom he dethrones, but spares his life: Several other exploits of his. III. He brings colonies to repeople Sicily, where he is treated with the highest deference and consideration. IV. All questions of government are, by unanimous consent, deferred to him. His modesty and piety. V. Remarkable incidents in his history: Examples of his forbearance: His death and funeral honors.

13. *Decessum:* 'departure,' not death: he lived several years. 92

15. *Indicio fuit.* Gr. R. III. Obs. 2; and R. XXII. Obs. 2.

2. *Quàm minimè multa:* 'the fewest possible.' Gr. R. XXXIX. 93
Obs. 3.

9. *Quod......potuerunt:* sc. *obtinere.*

13. *Nullius......est.* Construction: *non modò est* [was] *consilium nullius unquam antelatum, sed ne quidem comparatum.*

20. *Concilium.* Note to p. 64, l. 11.—*Theatrum.* The Greeks often used the theatre for public assemblies for deliberation.

23. *Hoc illi quisquam tribuebat superbiæ.* Gr. R. XXII. and XXV.

27. *Gratias agere atque habere.* Note to p. 15, l. 3.

28. *Potissimùm:* 'the rather;' the superlative of *potiùs.*

31. *'Αυτοματιας: Automatiæ;* gen.

32. *Mirabiles casus:* 'remarkable incidents.'

3. *Vadimonium:* 'bail.'—*Se lege agere:* 'that he had legal 94
claims.'—7. *Liceret:* sc. *facere.*

13. *Se voti esse damnatum.* A vow is a solemn promise to perform something, on condition that a thing prayed for shall take place: of course the *vow is not obligatory,* until the *wish is granted.* The *obligation* and *grant* are simultaneous; and the above expression, which means the former, was used by the Romans to signify the latter,—'*that he was under the obligations of his vow,*' meaning '*that his wish was granted.*'

XXI. DE REGIBUS.

1. A slight notice of several distinguished Persian kings. II. Also, of Philip, Alexander, Pyrrhus, and Dionysius the elder. III. Of the successors of Alexander.

20. *Hi :* 'the foregoing.'—*Ferè :* sc. *omnes.*

25. *Spartani :* sc. *reges.*

95 10. *Tantùm ;* here 'only so much,' 'so little.' See note to p. 71, l. 12.—*Ut,* &c. : 'that his filial piety overcame it;' i. e. he allayed his regret for his wife, by his duty to his mother.

27. *Ejus insidiatorem :* 'a plotter against it;' i. e. *imperii,* l. 25.

XXII. HAMILCAR.

I. He revives the drooping affairs of the Carthaginians in Sicily; and makes peace with the Romans, but will not give up his arms. II. Carthage, threatened with destruction from both civil and foreign commotions, he saves; and destroys its enemies. III. He leads an army into Spain. IV. His achievements, and booty : His death.

97 9. *Quâ* refers to *pacem.*—*Tantâ ferociâ.* Gr. R. VII.

10. *Ut* governs *dixerit.* Construe *ut, quum,* &c. to *decederent,* then *ipse dixerit, patriâ succumbente, se potiùs,* &c.—*Succumbente patriâ :* 'if his country must succumb.'

98 12. *Princeps :* for *primus :* 'he was the first, who.'

XXIII. HANNIBAL.

1. Compliment of the author to his generalship : His hereditary hatred of the Romans. II. His influence and singular communication with Antiochus. III. He follows his father into Spain at the age of nine years, and succeeds him in command before he is twenty-five; crosses the Pyrenees, France, and the Alps, and arrives in Italy. IV., V. His battles and universal success in Italy. VI. The Romans attacking Carthage, he is

recalled, and his first engagement is a total defeat. VII. The Carthaginians make peace: His various services: Complaints of the Romans: He flees, and is declared an outlaw. VIII. He lands at Cyrenæ, and attempts a new expedition against Rome; but failing, goes to Antiochus; who fits out an expedition, but is defeated. IX. Hannibal's stratagem to save his money in Crete. X. He goes to Prusias, king of Pontus; for whom he heads a fleet against Eumenes: His stratagem. XI. Sequel and success thereof. XII. The Romans, discovering where he is, send ambassadors to demand him; by whom being surrounded in his castle, he kills himself by poison. XIII. Amidst the tumults of arms, his devotion to letters.

4. *Quòd:* 'so that.'—20. *Atque.* Note to p. 12, l. 23. 99

33. *Eamque*, &c. Const.: *que jussit* me *tenentem eam jurare.*

6. *Quum quidem:* 'but when.'—15. *Fœderatam:* sc. *Romanis.* 100

11. *Duo Consules:* 'The two Consuls;'—chief magistrates at 101
Rome, whose duty was to administer justice and command the army. They were elected annually, and hence their names were used to denote the year; i. e. instead of telling in what year any event happened, it was usual to name the Consuls of that year. Many instances of this occur in the remainder of this work.

13. *Consulares:* 'Ex-Consuls;' i. e. who had been Consuls.

22. *Verba dedit:* 'deceived.'—23. *Obductâ nocte:* sc. *cœlo.*

29. *Pari ac*, &c.: 'of equal command as the Dictator.'

15. *Circiter millia passuum trecenta.* About 275 Eng. miles. 102

4. *Prætor.* The context shows that this must have been a 103
civil office, though Nepos almost invariably uses it for a *military.*

12. *Marco Claudio, Lucio Furio Consulibus.* Gr. R. LXII. Obs. 3.

14. *Senatus daretur:* 'an audience of the senate was given.'

16. *Palàm factâ.* Note to p. 47, l. 14.

6. *Quo:* sc. *prœlio:* or refer it to *mari.* 104

9. *Verens:* sc. *Hannibal.*

10. *Sui fecisset potestatem:* Note to p. 75, l. 3. 'If he had put it in their power.'

13 *Nisi quid providisset:* 'unless he took some precaution.'

5. *Decreturi:* 'going to fight.'—*Superabatur:* 'he was ex- 105
celled, was inferior;' i. e. before the battle.

12. *Satìs habeant.* Note to p. 68, l. 8.

106 7. *Potissimùm.* Note to p. 93, l. 28.

21. *Illud.* Note to p. 35, l. 18.

27. *Ne usu veniret:* 'lest the instance might occur.' Note to p. 29, l. 10.

29. *Puer* is applied to *slaves*, without reference to age.

XXIV. CATO.

I. Commencement of his public life; and enumeration of several offices which he filled. II. His consulship; and contention with Scipio: His censorship; and severity against luxury and abuses. III. His prudence and industry: His literary character and compositions.

108 1. *Censorius:* 'the Ex-Censor.'

9. *Pro sortis necessitudine:* 'according to the necessary and intimate relations of the office.'—*Sors* is used for *office*, because the Consuls divided their duties by *lot*.

31. *A multis tentatus.* *Tentare* is here *judicium invocare*. Plutarch relates, that he was cited for trial about fifty times.

32. *Nullum detrimentum fecit:* 'he suffered no loss.'

XXV. T. POMPONIUS ATTICUS.

I. Of the remotest equestrian descent: He distinguishes himself in his education: His amiableness of character. II. To avoid being involved in party strife, he repairs to Athens; where, by his benefits, he conciliates the good will and highest estimation of all. III. Is invited to become a citizen, but refuses: Is appointed to offices. IV. Intimacy and high estimation with Sylla. V. His conciliating character. VI., VII., VIII., IX., X., XI., XII. In the corrupt state of affairs he pursues a middle course; refuses offices; discountenances, by his example, the party persecutions, and thereby occasionally disconcerts their plans; contents himself with affording liberal aid to the persecuted; and thus is equally respected and beloved by all parties. XIII., XIV. Simplicity and dignity of his

domestic habits. XV. His attachment to truth: His sincerity and integrity. XVI. Eagerness with which his friendship is cultivated. XVII. His filial and fraternal piety. XVIII. His acquaintance with history and antiquities, and works thereon. XIX. His want of desire to cultivate family alliances with the great; which, however, is sought by them. XX. His intimacy with Cæsar. XXI. He is attacked by a disease; which becoming painful, and past the hope of cure, he, by refusing aliment, puts an end to his days.

25. *Ultimâ:* 'remotest;' sometimes *the nearest;* i. e. *both* 109
extremes.

4. *Oris ac vocis.* Note to p. 27, l. 6. 110

15. *Illius:* i. e. *Sulpicii.*

29. *Gratiam:* 'the amiableness, the winning manners.'

31. *Versuram facere publicè:* 'to raise a public loan.'—*Ejus:* 'of it.'

3. *Æs alienum:* 'debt.' 111

12. [*Quod......adscitâ*]. This is probably an interpolation; for, by an established law, a Roman citizen lost his citizenship by accepting that of another city; and Nepos must have known it.

15. *Phidiæ.* The reading is doubtful; some have *Piliæ*, the wife of Atticus; but he was not yet married.

12. *Sestertiorum:* from *sestertius*, a 'sesterce,' equal to 3 112
cents 6 mills, nearly. The sum is 250,000 *sesterces*, equal to about $8970. Gr. p. 289—293.

20. *Sic veritus est:* 'he treated with so much forbearance.'

24. *Ex dodrante:* 'to *three fourths* of his estate.'

25. *Centies sestertium.* This is the neuter noun, equal to 1000 *sesterces;* and whenever it is joined to a *numeral adverb*, the word *centies* is understood, i. e. it means a *hundred times as much* as it does when joined to a *numeral adjective.* This sum is a *hundred times* 100,000, i. e. 10,000,000 sesterces, equal to nearly $360,000. Gr. p. 289—293.

4. *Optimarum partium:* 'on the side of right.' 113

12. *E republicâ:* 'according to the public weal.' Note to p. 6, l. 29.

13. *Hastam publicam:* 'a public auction;' because a *spear* was set up.

15. *Neque suo nomine, neque subscribens:* 'neither as prin-

cipal, nor by sanctioning with his signature.' In criminal prosecutions at Rome, one drew up and presented the accusation, thus becoming the principal accuser, and was said to accuse *suo nomine*: to this accusation others gave their sanction by signing it, (*subscriptores*.)

16. *In jus*, &c.: 'he never went to law on his own account.'—*Judicium nullum*, &c.: 'and had no action' brought against him.

27. '*Tribui*: 'was owing.'—29. *Vacatione*: 'exemption.'

32. *Conjunctum*: 'though intimate.'—*Ornamentum*: 'patronage.'

114 2. *Quorum partim*, &c. *Quorum* depends on *partim*. This is, strictly speaking, the old accusative of *pars*, with an ellipsis of the preposition *ad*. It is also used as a nominative, having adjectives agreeing with it, and has the power of a substantive to govern a genitive, or is followed by the preposition *ex*.

9. *Secutum est illud*: sc. *bellum*, though it stands no nearer than the beginning of the last section.

12. *Ille*; sc. '*usus sit*.'

15. *Ut privatum*, &c.: 'that a private fund was made up, by the Roman knights, for the assassins of Cæsar.'

18. *Appellatus est*: 'was requested.'

27. *Provinciarum* is governed by *rebus*.

115 21. *Stiterit vadimonium*: 'gave bail.'

23. *In diem*: 'on credit;' but means the precise time of payment.—24. *Versuram facere*. See note to p. 110, l. 31.

33. *Sui judicii*: 'from principle.'

117 5. *Prætorium*: 'an Ex-Prætor.'

16. *Neque......non malebat*, &c. Either *non* must be struck out, or *ulcisci* and *oblivisci* change places; for *neque—non* are never found united to strengthen a negation.

27. *Nullius......non*: 'any.'—33. *Eâ* refers to *gratiâ*.

118 9. *Idem*, &c. Construction: *Idem expedivit L. Julium Calidum, (quem verè videor posse contendere nostram ætatem tulisse* [as] *multò elegantissimum poëtam post mortem Lucretii Catullique, neque minus bonum virum, eruditumque optimis artibus,) post proscriptionem equitum, propter ejus magnas Africanas possessiones, relatum* [though] *absentem in numerum proscriptorum, a P. Volumnio, præfecto fabrûm Antonii.* This is strictly according to the grammatical construction, but the following

is the proper expression of the sense in the English idiom: *quem, post mortem Lucretii Catullique, verè videor posse contendere* esse *multò elegantissimum poëtam* quem *nostram ætatem tulisse*, &c., construing *nostram ætatem* as nominative without the particle *that*.

30. *Familiâ:* 'domestics;' from *famulus*, a grade above *servus*.

32. *Anagnostæ:* 'readers;' from *anagnostes*, Greek noun, first declension.

1. *Utrumque horum:* i. e. both *read* and *transcribe*. The 119
ideas must be looked for in the preceding *anagnostæ* and *librarii*.

4. *Domique factum:* 'and educated in his house.'

7. *Continentis:* sc. *esse*. Gr. R. XV.

11. *Ut, in*, &c.: 'that it was remarkable for neither extreme.'

15. *Scimus*, &c. Construction: *Scimus ex ephemeride, eum* esse *solitum ferre expensum sumptui non ampliùs quàm terna millia æris*, sc. *assium*. An incredibly small sum; about $43.

29. *In sestertio vicies.* Note to p. 112, l. 25; about $72,000.

30. *In sestertio centies.* See the same.

4. *Eum......solitum.* Construction: *eum* esse *solitum metiri* 120
usum, &c.

10. *Religiosè*, &c.: 'he made promises conscientiously.'—*Non liberalis, sed levis.* Note to p. 119, l. 7.

12. *In nitendo*, sc. *id perficere*.—15. *Agi:* 'was at stake.'

17. *Doctrinâ:* 'from principle.' 121

23. *Ornavit:* 'has done honor to.'

31. *Marcelli Claudii:* sc. *rogatu*:—*Marcellorum:* sc. *familiam*, &c., as in l. 27, 28; and so of the following.

19. *Ceperat:* Note to p. 33, l. 14. 122

21. *Est consecuta:* Note to p. 13, l. 13.

8. *Detecta:* 'unroofed.'—13. *Quantæ sit sapientiæ.* Gr. R. XV. 123

26. *Tenesmon.* Greek n. 2d decl.—32. *In dies:* 'every day'

INDEX,

HISTORICAL AND GEOGRAPHICAL.

EXPLANATION OF THE ROMAN NAMES.

The Romans used *two, three* or *four* names, and in the following order : viz. *first*, the *prenomen*, or name of the individual ; *second*, the name of the *gens*, or ancient stock from which he was descended ; *third*, the name of the *family*, or branch of that stock to which he belonged ; and *fourth*, the *surname* of the family or of the individual, which was added on account of something remarkable in their history or character ; thus, *Publius Cornelius Scipio Africanus*. All these distinctions were not enjoyed by all ; and, if enjoyed, the names were not always all used.

Roman names were frequently abbreviated, as follows :

A.	Aulus.	M.	Marcus.
C.	Caius.	P.	Publius.
Cn.	Cneius.	Q.	Quintus.
J.	Julius.	T.	Titus.
L.	Lucius.	Tib.	Tiberius.

Note.—B. C., before the birth of Christ ; A. D., in the year of our Lord.

D.

Q.

T.

THE END.